

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Katedra právních dějin

Rigorózní práce

**PROTIŽIDOVSKÉ ZÁKONODÁRSTVÍ V PROTEKTORÁTU ČECHY
A MORAVA 1939-1942 A JEHO POVÁLEČNÝ VÝVOJ DO ROKU 1949**

**Anti-Jewish legislation of Bohemian and Moravian Protectorate 1939-
1942 and its further post war development until the year 1949**

Zpracovala: Mgr. Edita Votočková, Praha 2010

**Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně, pouze s
použitím uvedených pramenů a literatury.**

V Praze, dne 5. května 2010

Edita Votočková

Rigorózní práci věnuji své babičce Hildě Malíkové, která mě celá má studia provázela a děkuji samozřejmě i svým rodičům, kteří mě ve studiu vždy podporovali.

Obsah

I.	Úvod.....	str.
II.	Mapa uspořádání střední Evropy v roce 1939.....	str.
III.	Nástin právního prostředí v Protektorátu Čechy a Morava	str.
	1	Vznik a charakter Protektorátu Čechy a Morava..... str.
	2.	Úprava veřejné správy ve Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava a v navazujících předpisech..... str.
	3.	Normotvorba v Protektorátu dle Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava a navazujících předpisů... str.
IV.	Protižidovské zákonodárství Třetí Říše jako inspirace pro Protektorát Čechy a Moravu.....	str.
	1.	První fáze od 31.1.1933 – 15.9.1935..... str.
	2.	Druhá fáze od 15.9.1935 –10.11.1938..... str.
	3.	Třetí fáze od 10.11.1938 – 1.9.1939..... str.
	4.	Čtvrtá fáze od 1.9.1939 – 16.2. 1945..... str.
V.	Protižidovská normotvorba v Protektorátu Čechy a Morava	str.
	1.	Nástin konkrétních protižidovských opatření v Protektorátu v letech..... str.
		1939..... str.
		1940..... str.

	1941.....	str.
2.	Srovnání rasových předpisů v Protektorátu a v Říši.....	str.
VI	Konference ve Wannsee.....	str.
1.	Účastníci konference.....	str.
2.	Termín a místo konání konference.....	str.
3.	Program konference.....	str.
4.	Interpretace protokolu.....	str.
VII.	Realizace „konečného řešení“ v Protektorátu.....	str.
VIII.	Židovské zákonodárství po roce 1945.....	str.
1.	Poznámky k mezinárodně politické situaci po roce 1945..	str.
2.	Právní předpisy týkající se židovské menšiny po roce 1945.....	str.
A	Postavení církví a náboženských společností, vztaheno k náboženské obci židovské.....	str.
B	Otázka platnosti majetkově-právních jednání z doby nesvobody, učiněných vůči Židům.....	str.
IX.	Závěr.....	str.
X.	Resumé v německém jazyce.....	str.
X.	Literatura.....	str.

Příloha 1.....	str.
Příloha 2.....	str.
Příloha 3.....	str.
Příloha 4.....	str.
Příloha 5.....	str.
Příloha 6.....	str.
Příloha 7.....	str.
Příloha 8.....	str.
Příloha 9.....	str.
Příloha 10.....	str.
Příloha 11.....	str.
Příloha 12.....	str.
Příloha 13.....	str.

I. Úvod

Richard von Weizsäcker :

„Wer aber vor der Vergangenheit die Augen verschließt, wird blind für die Gegenwart“

(Kdo zavírá oči před minulostí, bude slepý také v přítomnosti)

V předkládané rigorózní práci, která nese název „Protižidovské zákonodárství v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1942 a jeho poválečný vývoj do roku 1949“ je úvodem rozebrán vznik Protektorátu, uspořádání veřejné správy v Protektorátu a pravomoci jednotlivých protektorátních i říšských orgánů v oblasti normotvorby. Usilovala jsem o to, aby bylo pokud možno přehledně objasněno, které právní prostředky tvořily základ pro realizaci protižidovské legislativy a které orgány měly tehdy zákonodárnou pravomoc. Protože zde byly orgány jednak okupační a vedle nich dále orgány autonomní s legislativní pravomocí na území Protektorátu a současně platila na totožném území i některá opatření říšských orgánů veřejné správy, je zřejmé, že zkoumaná problematika je tím poněkud komplikována.

Po tomto úvodu jsem v kapitole čtvrté nazvané „Protižidovské zákonodárství Třetí Říše jako inspirace pro Protektorát Čechy a Moravu“ nastínila nejdůležitější protižidovské právní předpisy vydané orgány Říše, jakožto právní předpisy „vzorové“ a „nosné“ pro ostatní země, které se dostaly pod nacistickou nadvládu. Tyto právní předpisy jsem pak rozřadila do čtyř fází protižidovské normotvorby.

Kapitola pátá se už obecně věnuje protektorátní protižidovské normotvorbě a pokouší se odpovědět na otázku, jak výraznou roli hrála protektorátní vláda při vydávání těchto nařízení a jaká byla celkově tehdejší nálada v Protektorátu právě ve vztahu k židovské menšině. Ve druhé části kapitoly páté, která je jedním ze stěžejních bodů práce, navazují výčtem konkrétních protižidovských opatření (vždy

i s datem vydání právního předpisu a krátkým komentářem). Tuto část jsem úmyslně nazvala pouhým „nástinem“, protože mým záměrem nebylo vytvořit ucelený taxativní přehled všech právních předpisů s protizidovskou tematikou z let 1939-1941, ale vybrala jsem pouze ty normy, které jsem považovala za nejdůležitější a nejzajímavější z hlediska zkoumané problematiky. Kompletní přehled obsahují práce jiných autorů¹. Považovala jsem též za účelné alespoň v hrubých obrysech provést určitou komparaci rasových předpisů v Protektorátu a v Říši, přičemž jsem se zaměřila na vývoj legální definice pojmu „Žid“, který byl poprvé definován v Prvním prováděcím nařízení k zákonu o říšském občanství, aby následně doznal určitých změn. Definice prošla několika změnami a bylo zajímavé sledovat, jak se v průběhu času měnila.

Šestá kapitola mé práce se jmenuje „Konference ve Wannsee“. Téma jsem do této práce úmyslně zařadila ze dvou důvodů. Za prvé si tuto historickou událost hodně lidí spojuje s počátkem holocaustu a za druhé některé z níže uvedených právních předpisů byly přijímány se zjevným záměrem přispět ke „konečnému řešení židovské otázky“, jejíž faktická realizace byla projednávána právě na zmíněné konferenci dne 8.ledna 1942.

Následující kapitola sedmá kontinuálně navazuje na pojem „konečného řešení“, který byl osvětlen v kapitole šesté a rozvádí jeho realizaci v Protektorátu, zejména s ohledem na výměnu říšského protektora Neuratha za Heydricha. Je zde řešena mimo jiné i otázka vlivu výměny uvedených protektorů na zostření situace, zejm. pak na nekompromisní persekuci židovského obyvatelstva v Protektorátu v letech 1941/1942.

Poslední kapitola do práce zařazená, nese název „Židovské zákonodárství po roce 1945“. V kapitole je popisován úděl židovského obyvatelstva z pohledu poválečného právního řádu s tím, že jsem za stěžejní považovala jednak otázku právní úpravy náboženských společností, kam patří i Židovská náboženská obec a jednak otázku právní úpravy restituce majetku, který byl židovské menšině nacisty zabaven. Z toho důvodu, že popis dalšího vývoje právní úpravy protizidovského zákonodárství v době komunismu a v 90. letech dvacátého století by již mohl být

¹ např. Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000

nosným tématem samostatné práce, zaměřila jsem se v této poslední kapitole pouze na období následující bezprostředně po druhé světové válce, tedy na roky 1945-1949.

Na úplný závěr práce jsem uvedla seznam použité literatury a sedm příloh, které tvoří buď dobové dokumenty, na které v textu odkazuji nebo popisované právní předpisy.

Kapitolou osmou jsem tak završila rigorózní práci, která se snaží přinést v určité ucelené podobě vývoj protižidovského zákonodárství v době nacismu a jeho důsledky zasahující do doby bezprostředně poválečné. Jak je uvedeno výše, nebylo ambicí této práce podat vyčerpávajícím způsobem výčet veškerých právních předpisů upravujících židovskou otázku, ale šlo spíše o nástin toho, jakým způsobem se protižidovská legislativa vyvíjela, do jakých oblastí života židovské menšiny zasáhla a jaké měla dalekosáhlé důsledky.

Téma jsem si mimo jiné vybrala i proto, že jsem neobjevila knihu, které by se protižidovským zákonodárstvím během druhé světové války a v poválečném období komplexně zabývala a považovala jsem za důležité se s ohledem na nárůst extremistických žvlů o takový právní rozbor pokusit. Právo hrálo totiž v daném historickém období jednu z hlavních rolí, nelze jej v celém kontextu opomíjet a naopak je třeba na negativní úlohu práva upozornit a odhalit cesty, jak se právo mohlo stát nástrojem totalitního režimu. Doufám, že k tomu tato práce alespoň z malé části přispěje.

II. Mapa uspořádání střední Evropy v roce 1939
(před zřízením Protektorátu Čechy a Morava)

III. Nástin právního prostředí v Protektorátu Čechy a Morava

Předtím, než se budu věnovat jednotlivým protižidovským opatřením ať již vydaným na území protektorátu Čechy a Morava nebo v samotné Německé říši, je třeba krátce shrnout problematiku vzniku Protektorátu Čechy a Morava, politické a právní pozadí jeho vzniku s důrazem na výkon veřejné správy a zákonodárné pravomoci.

Právní prostředky, tedy zvláště zákony a nařízení, které v následujících kapitolách zmíním, se staly nástroji k přímému provádění protižidovské politiky a je třeba před tím, než se jimi budu detailně zabývat stručně objasnit, jakým způsobem byly tyto právní předpisy přijímány, kdo je mohl přijímat a kdo měl jakou kompetenci v zákonodárné procesu. Zejména problematika zákonodárné pravomoci na území Protektorátu, byla poměrně komplikována z důvodu intervence Německé říše do této oblasti (některé normy vydávané na území Říše platily i na území Československa).

Nacistická protižidovská politika byla perfektně „právně“ zaštitěna a z právního hlediska je velmi podstatné, jakým způsobem toho nacistický totalitní režim dosáhl, aby se budoucí generace mohly poučit a nic podobného se již v novodobých dějinách neopakovalo vůči žádné menšině žijící na území našeho státu.

1) Vznik a charakter Protektorátu Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava byl zřízen Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 (Erlaus des Führers und Reichskanzlers über das Protektorat Böhmen und Mähren vom 16. März 1939)². Z legislativního hlediska svým rozsahem poměrně skromný dokument má pouze 13 článků a preambuli, jež odůvodňuje potřebnost a nutnost jeho vydání. Mimo jiné zde stojí, že Československo je umělý útvar, ze kterého může vyjít nesmírné ohrožení evropského míru a jelikož se držitelům moci v Československu nepodařilo zorganizovat

² Dokument je přílohou č. 1, autentické znění bylo uveřejněno pod č. 75/1939 Sb. zákonů a nařízení

rozumně soužití národních skupin, které zde byly svémocně spojeny a motivovat je na udržení jejich společného státu, musí Německá říše zasáhnout a zajistit základy rozumného středoevropského státu.

V článku prvním Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava je nově vzniklý útvar prohlášen za „Protektorát“, který je součástí Velkoněmecké říše. V odborných publikacích byl dříve všeobecně rozšířen a bez větších výhrad přijímán názor, že tento výnos je podobný koloniální smlouvě mezi Francií a tuniským bejem, která byla podepsána v Casr el Said Bardo 12.5.1881³. Tento názor byl však postupem doby vyvrácen přesvědčivější argumentací založenou na tvrzení, že šlo spíše o podobnost s postavením německých kolonií před první světovou válkou. Protektorát v obecném smyslu totiž obvykle vzniká smlouvou, dále při svém vzniku (prohlášení) nepozbývá vlastní mezinárodní suverenity a není pouhou součástí ochrannářského státu, ale jednotkou autonomní, a to i v případě, že jeho suverenita je zmenšená. Protektorát Čechy a Morava pak vznikl vrchnostenským aktem „vůdce“ Adolfa Hitlera, který vyplýval jednostranně ze svrchovanosti Říše, neměl žádnou mezinárodní suverenitu a byl pouhou součástí Velkoněmecké říše⁴. Z toho vyplývá, že v tomto případě se jednalo spíše o jakýsi druh vazalského „státu“.

Článek druhý Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava rozděloval obyvatele Protektorátu na příslušníky německého národa, kteří se bez dalšího stali německými státními příslušníky a zároveň říšskými občany, a na ostatní obyvatele, kteří se stali státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava. U říšských občanů je zásadní, že pro ně nejen bezprostředně platilo ustanovení na ochranu německé krve a německé cti, ale také podléhali výlučně německé jurisdikci.

³ Grónský, J., Hřebejk, J., Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945), Karolinum 1997, str. 138

⁴ Maršálek, P., Existovala předloha Hitlerova výnosu o Protektorátu Čechy a Morava?, Právněhistorické studie č 36/2003, str. 143-150

2) Úprava veřejné správy ve Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava a v navazujících předpisech

Protektorát měl být v souladu s čl. 3 odst. 1 Výnosu autonomní a spravovat se sám, což ale bylo omezeno povinností vykonávat jeho výsostná práva ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše. Omezení spravování vlastních záležitostí měnových a vojenských bylo např. zakotveno v článku 7 odst. 3 a v článku 10 Výnosu. Všechna výsostná práva Protektorátu měla být vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky. Na Výnos z 16.3.1939 navazují další dvě nařízení a sice Nařízení o právu vydávati právní předpisy v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 7. června 1939⁵ a Nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 1. září 1939⁶. Tyto tři předpisy tvoří nejdůležitější prameny okupačního práva v oblasti veřejné správy.

A) Civilní okupační aparát od 16.4. 1939 tvořil:

a 1) Říšský protektor, který byl v čele okupačního aparátu a jeho úřad

Zastáncem říšských zájmů má být v souladu s článkem 5 odst. 1 Výnosu Vůdcem jmenovaný „Říšský protektor“, jehož úkolem je pečovat o to, aby bylo dbáno politických směrnic Vůdce a říšského kancléře. Pravomoc protektora upravovala další nařízení, a to nařízení o právu vydávati právní předpisy v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 7. června 1939, které výrazně posílilo protektorovu úlohu v oblasti přijímání normotvorby. Výnosem bylo protektorovi svěřeno pouze právo vydávat nařízení nutná ve společném zájmu a to v případě, hrozí-li nebezpečí z prodlení. Dle § 1 výše uvedeného nařízení o právu vydávati právní předpisy v Protektorátu Böhmen und Mähren ze 7.června 1939 mohl však již

⁵ RGBL. I.(= Reichsgesetzblatt), str. 1039 – VBIRProt. (= Verordnungsblatt des Reichprotektors), str. 37; Grónský J., Komentované dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945), Karolinum, Praha 2005, str. 347

⁶ RGBL. I .(= Reichsgesetzblatt), str. 1681 - VBIRProt. (= Verordnungsblatt des Reichprotektors), str. 126

sám protektor měnit autonomní právo, pokud to vyžadoval společný zájem a v nebezpečí z prodlení dokonce mohl vydávat právní předpisy všeho druhu. Paragrafem §3 uvedeného nařízení pak bylo protektorovi uděleno oprávnění stanovit, jaké právo odporuje „smyslu ochrany“ převzaté Německou Říší. Tohoto oprávnění bylo jednotlivými protektory (resp. Zastupujícími protektory) v hojně míře využíváno. Je dobré zdůraznit i právo protektora vydávat policejní nařízení a to dle § 2 téhož nařízení. Významný je ale ostatně i § 5 který stanoví, že právní předpisy vydávané protektorem jakož i oznámení o tom, jaký právní předpis odporuje smyslu ochrany převzaté Německou říší nad protektorátem, se vymykají přezkoumání soudů a správních úřadů autonomní správy. Nezanedbatelnou úlohu má i další z nařízeních upravujících postavení protektora v Protektorátu a to Nařízení k výnosu Führera und Reichskanzlera, o Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 22. března 1939 ⁷. Tímto právním předpisem se stal protektor „jediným reprezentantem Führera und Reichskanzlera a říšské vlády v Protektorátu“. Článek 1 odst. 2 stanoví jeho přímou podřízenost pouze vůči Hitlerovi, od kterého může dostávat pokyny, a který si vyhradil vydávání prováděcích předpisů k tomuto nařízení. Ústředním místem k provedení výnosu Führera und Reichskanzlera je říšský ministr vnitra a nejvyšší říšské úřady se mají při jakýchkoliv opatřeních týkajících se Protektorátu – zejména při vydávání právních předpisů dohodnout s již zmiňovaným „ústředním místem“. Ústřední místo bylo zřízeno, jak jsem již naznačila, při říšském ministerstvu vnitra. Kromě tohoto právního předpisu regulují poměr říšského protektora a berlínských centrál vydané směrnice.

Nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 1. září 1939 bylo pak zásadním pramenem okupačního práva v oblasti administrativy. Ve vztahu k říšskému protektorovi bylo nařízením stanoveno, že mu podléhají všechny úřady, služební místa a orgány říše v Protektorátu, logicky ovšem s výjimkou branné moci. Přijetí těchto ustanovení znamenalo, že úřad protektora byl de facto postaven na roveň regionálnímu

⁷ RGBl. I., str. 549; Grónský J., Komentované dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945), Karolinum, Praha 2005, str. 345

ministerstvu⁸. V rámci vztahu protektora k autonomním orgánům Protektorátu byla jeho pozice velmi výrazně posílena pravomocí vykonávat všeobecný dozor nad celou autonomní správou. V rámci dozoru byla zavedena v § 8 předběžná kontrola normativních aktů, pokud se měly vztahovat na více než jeden obvod Oberlandrátu. Tuto kontrolu měl vykonávat úřad protektora. Říšský protektor ale mohl nařídit i kontrolu individuálních aktů opět vydaných autonomními orgány. Ustanovení § 9 Nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie, ve kterém je stanoveno, že námítky protektora (dle čl. 5 Výnosu) jsou pro úřady Protektorátu závazné a rozklad nemá odkladný účinek, tak vlastně jen rozvádí článek 5 Výnosu, který ukládá povinnost upustit od vyhlášení zákonů, nařízení a jiných právních předpisů, jakož i od výkonu správních opatření a právoplatných soudních rozsudků, pokud podá říšský protektor proti nim námítky. Druhá část nařízení upravuje bezpečnostní policii v Protektorátu Böhmen und Mähren a protektorovi jsou i zde svěřeny značné policejní kompetence – tak kupř. § 13 zakotvuje oprávnění k učinění opatření nutných k udržení pořádku a bezpečnosti.

Postavení říšského protektora v Protektorátu bylo výlučné (samozřejmě s již zmiňovanou výjimkou v podobě německé branné moci). Nebylo – jak jsem již výše rozebrala – omezeno jinými orgány říše a už vůbec ne institucemi autonomními. Bez zajímavosti jistě není ani vztah říšského protektora k NSDAP, kdy jinak tato všemocná organizace musela akceptovat, že Protektorát je samostatným útvarem, v němž protektorovi náleží dominantní postavení.

a 2) Oberlandráty

Zatímco protektorův úřad byl označován za vyšší správní úřad, pro soustavu oberlandrátů se ujalo pojmenování nižší správní úřady⁹. Tyto úřady sloužily všem správním odvětvím, měly kontrolovat autonomní orgány a to ve svém úředním obvodu a kromě jiného mu podléhaly všechny úřady, služební místa a orgány Říše a

⁸ Maršálek, P., Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha 2002, str. 50

⁹ Maršálek, P., Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha 2002, str. 50

to opět v jeho úředním obvodu. Nadřízeným úřadem byl samozřejmě říšský protektor.

Soustava orgánů Říše byla tedy pevně soustředěna pod říšským protektorem, státním tajemníkem a státním podtajemníkem. Formálně byla soustava soustředěna podle zásady přísné správní jednoty.

Na tomto místě považuji za potřebné k osvětlení dané problematiky zmínit a popsat i soustavu „samostatných“ orgánů Protektorátu, které tvořily tzv. druhou větev organizace veřejné správy. Systém správních úřadů navazoval na druhou republiku.

B) Soustavu samostatných orgánů Protektorátu tvořil:

b 1) Státní prezident

V jejím čele stál tzv. státní prezident (jinak vynikající znalec veřejného práva a dlouholetý první prezident Nejvyššího správního soudu ČSR Dr. Emil Hácha), který byl dle čl. 4. Výnosu považován za hlavu autonomní správy Protektorátu Čechy a Morava, a proto požíval ochrany a čestných práv hlavy státu. Jeho postavení bylo ale limitováno, a to dosti výrazně, hned druhou větou článku čtyři Výnosu, která stanovila, že hlava Protektorátu potřebuje pro výkon svého úřadu důvěry Hitlera. Právní úprava jeho postavení formálně ale stále vycházela z ústavní listiny Československé republiky ze dne 29.2.1920, avšak za „samozřejmě“ podmínky, že jednotlivá ustanovení ústavní listiny neodporují smyslu“převzetí ochrany“ Německou říší (článek 12 Výnosu).

b 2) Protektorátní vláda

Vláda protektorátu realizovala úkoly v oblasti správy a normotvorby. Její postavení mezi autonomními orgány Protektorátu bylo zásadní. Odpovídala se státnímu prezidentovi, který vládu také jmenoval. Protektor na základě článku 5 odst. 3 Výnosu členy vlády potvrzoval. Bylo by nemyslitelné, aby se neodpovídala

i říšskému protektorovi, který podle § 3 nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu ze dne 1. září 1939 vedl dozor nad veškerou autonomní správou Protektorátu. Protektorovi dokonce musela předávat i protokoly ze zasedání. V oblasti skladby resortů bylo zrušeno ministerstvo zahraničních věcí a národní obrany. Zrušení ministerstva zahraničních věcí se dle mého názoru dalo vytušit již z článku 6 Výnosu, kde stojí, že zahraniční věci Protektorátu zastává Říše. Zde je vidět zásadní rozdíl mezi protektorátem v obecném slova smyslu a Protektorátem Čechy a Morava. Jak jsem se již nastínila, protektorát, jako specifický státní útvar, v obecném slova smyslu i v pojetí mezinárodního práva veřejného neztrácí svou mezinárodní suverenitu. Naproti tomu Protektorát Čechy a Morava neměl být subjektem zahraničního práva a záhy bylo proto přistoupeno k likvidaci zahraniční správy republiky. Zajímavé je, že většina zastupitelských úřadů v zahraničí i přes přímý příkaz, který naopak bezpodmínečně vyžadoval předání zastupitelských úřadů do rukou nacistů, tak neučinila. Z osmdesáti československých zastupitelských úřadů nedošlo k předání celé jedné čtvrtiny z nich¹⁰. Pouhou formální záležitostí bylo i zřízení funkce vyslance Protektorátu u říšské vlády v souladu s článkem 6 odst. 2 Výnosu. Tento „zástupce“ (a byl jím poslední „druhorepublikový“ ministr zahraniční dr. František Chvalovský) , který měl zastávat zájmy Protektorátu v Říši, měl vzhledem k výše uvedenému pouze symbolickou funkci. Jeho pravomoc byla postupně úplně omezena a to až do okamžiku, kdy státnímu prezidentovi Emilu Háchovi bylo znemožněno obracet se jeho prostřednictvím na Hitleta. Tím funkce vyslance ztratila naprosto smysl.

Podobně jako zahraniční zastoupení dopadla i vojenská správa. Z celého vojska smělo zbýt pouze max. 7 000 mužů s tím, že bylo vytvořeno tzv. vládní vojsko, jehož aktivní účast v bojích 2. světové války byla zcela mizivá

¹⁰ Maršálek, P., Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha 2002, str. 59

b 3) Vnitřní správa : Ministerstvo vnitra, zemské a okresní úřady

Ministerstvo vnitra bylo pověřeno kontrolou dodržování předpisů válečného hospodářství. V celé vnitřní správě došlo k dosazování německých úředníků na vedoucí místa a z tohoto důvodu se začalo téměř výhradně užívat němčiny v úředním styku a to i přes zavedenou dvojjazyčnost vládním usnesením z července roku 1939.

b 4) Další ministerstva a správní úřady

Z mého pohledu je taktéž poměrně zásadní snaha nacistů ovládnout na svém okupačním území kulturu a školství (osvětu). V kultuře převládala snaha cenzurovat filmy a knihy. Nacisté, stejně jako všechny ostatní totalitní režimy, věděli, že ve svobodném vyjádření umělců je nebezpečí skrytého protestu a odboje. Podobně nebezpečná je pro každý totalitní režim i inteligence. Proto byly české vysoké školy záhy, a to již na podzim roku 1939 dočasně uzavřeny. Tato „dočasnost“ však přetrvávala až do osvobození v roce 1945. Oproti školám vysokým představovaly školy základní (měšťanské) a střední (zejména gymnázia) dobrý nástroj k manipulaci mladých lidí (přesto např. byl stále omezován počet českých studentů, kteří měli možnost vykonat maturitní zkoušku). Nacisté si uvědomovali, že pokud by tuto sféru ovládli, podařilo by se jim obsazené území snáze germanizovat. Důležité záležitosti v této oblasti proto byly soustředěny výhradně do rukou okupačních orgánů.

Z uvedených skutečností, je tak opět zřejmé, že nešlo o protektorát v obecném slova smyslu, jehož smyslem je ochrana obsazeného území a kdy se nejedná o součást státu chránícího, ale Hitlerovi šlo o naprosté začlenění Protektorátu Čechy a Morava k Německé Říši a o jeho absolutní germanizaci.

b 5) Soudy

V organizaci soudnictví došlo k zásadní změně v tom, že bylo ve skutečnosti ukončeno rozhodování Ústavního soudu (byť jeho předválečná činnost byla poněkud sporadická). Poté, co v roce 1931 uplynulo funkční období prvního soudu, byl další soud ustanoven sice v roce 1938, v období války pochopitelně nepůsobil a po jejím skončení již svoji činnost neobnovil¹¹. Nejvyšší správní soud, jež se do té doby těšil mimořádné důvěře odborné veřejnosti, mohl pokračovat v práci, ale pouze v omezeném rozsahu. Období protektorátu patří ke stinným stránkám činnosti soudu. Jeho rozhodovací činnost se často dotýkala protižidovských zákonů¹². Autonomní soudy byly příslušné rozhodovat toliko o osobách s protektorátní příslušností. Nezávislost justice byla výrazně narušena - jak jsem již výše zmínila – pravomocí říšského protektora, který mohl podat proti jakýmkoliv právoplatným soudním rozsudkům námitky, které uplatňoval u vlády Protektorátu. Většinou pak případ převzaly německé soudy.

b 6) Samospráva

Ze samosprávy územní i zájmová nezbylo téměř nic. Zastupitelstva byla na mnohých místech rozpuštěna a samospráva zájmová, do níž patří např. různé stavovské komory, byla zcela podřízena státní správě.

3) Normotvorba v Protektorátu dle Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava a navazujících předpisů

Normotvorba v Protektorátu byla poměrně komplikovaná, ale propracovaná, protože nacisté dbali důkladně na zdání legality veškerého svého počínání. Byli zastánci přísně pozitivně-právní nauky, dle které vůle státu musí vždy převážet a vlastně neexistuje norma nebo příkaz, které by mohly vůli státu odporovat¹³. Stát a

¹¹ <http://www.concourt.cz/>

¹² <http://www.nssoud.cz/>

¹³ Ševčík, V., Právo a ústavnost v České republice, Praha 2002, str. 31

právo splývají v jedno. Právě po negativní zkušenosti s pozitivněprávní naukou v období druhé světové války se po ní Evropa později přiklonila spíše k nauce přirozenoprávní, která spočívá na nezměnitelných, nezcizitelných a nezadatelných základních právech, která jsou nadřazena veškerým, a to i ústavním, ustanovením.

Na základě Výnosu Hitlera platily v Protektorátu právní předpisy trojího druhu:

- A) právní předpisy platné do vzniku Protektorátu
- B) právní předpisy říšské
 - b 1) s celoříšskou působností
 - b 2) s působností pouze pro Protektorát
- C) právní předpisy protektorátní

A) Právní předpisy platné do vzniku Protektorátu

Tyto právní předpisy nesměly být dle článku 12 Výnosu v rozporu se smyslem převzetí ochrany Německou říší. Pravomoc stanovit, které právo odporuje Výnosu Vůdce a říšského kancléře byl oprávněn říšský protektor (viz nařízení o právu vydávati právní předpisy v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 7.června 1939). Již samotné principy, na kterých byl postaven právní řád ČSR a její ústavní Listina logicky musely odporovat smyslu převzetí ochrany Říší, jak uvádí Helena Petrův ve své disertační práci Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941)¹⁴.

B) Právní předpisy říšské

b 1) s celoříšskou působností

Že Říše může vydávat právní předpisy s platností i pro Protektorát, pokud to vyžaduje společný zájem stanoví Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava

¹⁴ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str.37

z 16.3.1939. Toto ustanovení článku 11 odst. 1 je rozšířeno pravomocí Říše převzít do vlastní správy správní obory a zřídit k tomu vlastní říšské úřady. Je třeba rozlišovat mezi těmi, kteří byli oprávněni vydávat předpisy pro celou Velkoněmeckou říši a těmi, kterým toto (teritoriálně vymezené) oprávnění bylo svěřeno pouze v souvislosti s Protektorátem. S celoříšskou působností tak byli oprávněni vydávat předpisy Hitler jako říšský kancléř, říšská vláda, Ministerská rada pro obranu říše a říšští ministři¹⁵.

- Říšský kancléř byl zmocněn vydávat zákony, dále Vůdcova nařízení (Verordnung), jimiž přebíral kompetenci příslušného ministerstva a samozřejmě i výnosy (Erlass). Výnosy byly asi nejčastějším pramenem práva vydávaným Vůdcem pro Protektorát. Vůdce jako nejvyšší nositel zákonodárné moci v Říši mohl provést jakoukoliv zákonnou úpravu. Proto jeho formálně a nakonec i neformálně projevená vůle měla přednost před zákonem.
- Říšská vláda vydávala právní předpisy s platností pro Protektorát na základě Výnosu z 16. března 1939 a to tam, kde Výnos výslovně stanoví, že zmocněna je vláda (např. v čl. 11 odst. 3 „Říšská vláda může učiniti opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.“) nebo tam, kde Výnos stanoví pravomoc všeobecně Říši (např. čl. 7 odst. 1 „Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu).
- Ministerská rada pro obranu říše, která byla zřízena Hitlerovým výnosem z 30. srpna 1939 mohla vydávat nařízení s mocí zákona, kterými regulovala záležitosti důležité pro vedení války v celoříšském měřítku.
- Z ministrů měla pro Protektorát největší význam normotvorba říšského ministra vnitra, který na základě článku 13. Výnosu z 16. března 1939 měl – v dohodě se zúčastněnými říšskými ministry – vydávat právní a správní předpisy k provedení a doplnění Výnosu. Jak jsem již zmínila, říšský ministr vnitra byl na základě nařízení k výnosu Führera und

¹⁵ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str.38

Reichskanzlera, o Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 22. března 1939, označen za Ústřední místo k provedení výnosu Führera und Reichskanzlera a nejvyšší říšské úřady se měly při jakýchkoliv opatřeních týkajících se Protektorátu – zejména při vydávání právních předpisů dohodnout právě s ním.

Podle § 1 nařízení ze dne 3. dubna 1939 o právních předpisech Říše platilo pro zákony, nařízení i vyhlášky, že musí být vyhlášeny uveřejněním v říšském sbírce zákonů (*Reichsgesetzblatt*¹⁶) nebo v *Deutscher Reichsanzeiger und Preussischer Staatsanzeiger*. Právní předpisy Říše platí dle tohoto nařízení na území Protektorátu pouze pokud to vyplývá z jejich obsahu nebo pokud tak výslovně stanovily. Vedle těchto sbírek existoval ještě zvláštní úřední list, ve kterém se vyhlášovaly říšské normy platné i pro Protektorát. Šlo o tzv. Věstník nařízení pro Čechy a Moravu.

b 2) s působností pouze pro Protektorát

Předpisy s účinností pouze pro Protektorát mohl vydávat říšský protektor, Oberlandraty a jiné říšské úřady¹⁷. Výsadní postavení měl především říšský protektor, jehož pravomoc vydávat právní předpisy byla všeobecně upravena ve Výnosu z 16. března 1939, ale zejména v nařízení o zákonodárném právu v Protektorátu ze 7. června 1939 a z části i v nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 1. září 1939, které bylo důležitým pramenem okupačního práva v oblasti administrativy. Jednotlivá oprávnění plynoucí protektorovi z těchto nařízení jsou popsána v kapitole „Veřejná správa ve Výnosu Hitlera z 16. března 1939 a v navazujících předpisech“, část říšský protektor. Normotvorná činnost protektora, měla být

¹⁶ Úřední sbírka zákonů Německé Říše od roku 1871 do roku 1945. Do roku 1922 byla vydávána ministerstvem spravedlnosti, následně ministerstvem vnitra. Od 1. dubna 1922 byla sbírka zákonů vydávána ve dvou zvláštních dílech: Teil I a Teil II. V díle druhém byly uveřejněny mezinárodní smlouvy, zákony o říšském rozpočtu a dále zákony a vyhlášky, které se týkaly mimo jiné železničního provozu, lodního provozu, vnitřních záležitostí říšského parlamentu stejně jako záležitostí Říšské banky. Ostatní zákony a vyhlášky byly uveřejňovány v dílu prvním sbírky

¹⁷ Petruv, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str.38

zveřejněna ve Věstníku nařízení říšského protektora (*Verordnungsblatt des Reichsprotektors*).

C) Právní předpisy protektorátní

V Protektorátu byla zákonodárná moc soustředěná v rukou vlády a prezidenta, následně pak v rukou jednotlivých ministrů. Jejich zákonodárná moc měla podklad v ústavním zákoně o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Československé a o mimořádné moci nařizovací č. 330/1938 Sb., ze dne 15.12.1938 (známý především jako tzv. „zmocňovací zákon“). Zmocňovací zákon je obecně takový zákon, jímž parlament svěří vládě moc vydávat nařízení s mocí zákona. Tento ústavní zákon v podstatě vyřadil Národní shromáždění, které se již nesešlo a nařízení s mocí zákona vydávala až do prosince 1940, kdy v zákoně určená dvouletá lhůta vypršela, vláda. Prezident pak byl zmocněn, aby na jednomyslný návrh vlády vydal prostřednictvím dekretu s mocí ústavního zákona nové znění těch ustanovení Ústavy, jejichž změny vyžadují nové poměry. Dne 12. prosince 1940 rozhodl říšský protektor o prodloužení zmocnění vlády protektorátu k pokračování ve vydávání zákonů. Od začátku roku 1941 tedy autonomní normotvorba vlády byla založena na zmocnění daného jí říšským orgánem. Naposled byl zmocňovací zákon změněn v roce 1942, kdy pravomoc vydávat nařízení s mocí zákona byla vládě odňata a přešla na jednotlivé ministry za ingerence předsedy vlády. Vláda byla jako kolektivní orgán zrušena, protože bylo (z hlediska okupačních zájmů) více než žádoucí přejít k systému orgánů autoritativních – monokratických a kolektivní orgány postupně zrušit. Práva státního prezidenta zůstala nedotčena. Těmito zmocňovacími zákony došlo k totálnímu propojení moci zákonodárné s mocí výkonnou.

Dozor nad veškerou autonomní správou ve smyslu § 2 nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 1. září 1939 vykonávaný říšským protektorem bylo možné nazvat jako kontrolu vnější, když protektorovi byl doručen vždy konkrétní závěrečný produkt

normotvorné činnosti. Postupem času ovšem došlo k takovému prorůstání autonomních orgánů Protektorátu úředníky Říše, že se již dalo mluvit i o kontrole vnitřní, která dosáhla svého maxima provedením tzv. Heydrichovy správní reformy a pak se již opravdu nedalo mluvit o autonomních orgánech a o normotvorbě autonomních orgánů v pravém smyslu slova, protože její základní princip charakterizoval ve své zprávě Bormannovi Heydrich takto: "... die Autonomie auszuhöhlen, ohne die Fassade zu gefährden". Do češtiny volně přeloženo: "autonomii vydlabat (nebo: podkopat), aniž by se ohrozila fasáda."

IV. Protižidovské zákonodárství Třetí Říše jako inspirace pro Protektorát Čechy a Moravu

Považuji za potřebné hned v úvodu této kapitoly vysvětlit jak vlastně bylo možné, aby se v tak hojné míře začaly vydávat protižidovské zákony a opatření v „právním státě“ (Rechtsstaat), který tak důsledně věřil v tzv. „duch zákonů“. Jak je možné, aby práva bylo naprosto kontinuálně (na rozdíl od např. revolučního práva jiných totalitních režimů) užito k páčání takových zločinů, jako za druhé světové války proti židům a jiným menšinám?

V souvislosti s dosavadním bádáním historiků a právních historiků lze odvodit určité důvody, které tuto skutečnost vysvětlují:

- 1.) Jak jsem již výše zmínila v Německé Říši panovala absolutní víra v tzv. „duch zákonů“, tedy víra v neomylnost a spravedlnost veškerého pozitivního práva. Ta způsobila, že se nepochybovalo a neodsuzovalo něco, co bylo součástí psaného práva.
- 2.) Právní předpisy byly aplikovány volně, pouze vzhledem k okamžité potřebě, ale bez vztahu k základním zásadám, na kterých celý systém práva spočíval. Teprve základní zásady jako vůdčí právní idee zaručují v právním státě dodržování smyslu zákona a zajišťují důslednou ochranu jak společnosti tak i oprávněných zájmů občanů. Zákony a jiné právní předpisy je nutno vykládat vždy v souladu se základními zásadami jednotlivých odvětví práva i celého právního řádu.
- 3.) Změny byly uskutečňovány pozvolně a plíživě, nešlo o nové revoluční právo, pouze o jiný výklad dosavadních převzatých právních předpisů a postupnou tvorbu nových zákonů. Dosavadním předpisům již ale nebyla věnována zdaleka taková pozornost jaká byla věnována novým kodifikacím

v hlavních právních odvětvích. Přímých novelizací stávajících právních předpisů bylo proto minimálně.

4.) Velká část zásadních politických rozhodnutí nebyla upravena zákonem. Nejde o popření bodu prvního, protože o těchto opatřeních se veřejnost nikdy nedozvěděla. Nejklasičtějším příkladem je např. otázka existence Hitlerova rozkazu k vyhlazení židů. V hmotné podobě tento rozkaz nikdy nebyl nalezen, přesto však o jeho existenci moc nelze mít pochybností

V následujícím textu pro ucelený přehled velmi stručně a jednoduše rozeberu vývoj protizidovského zákonodárství v Říši, které bylo detailně zpracováno v mnohých odborných publikacích zejména v souvislosti s holocaustem¹⁸

Jednotlivé fáze protizidovského zákonodárství v Říši

Joseph Walk, ve své publikaci „Das Sonderrecht für Juden im NS-Staat¹⁹“ rozlišuje čtyři vlny protizidovského zákonodárství v Říši. Je zajímavé pozorovat, na jaké druhy opatření se v jednotlivých fázích nacisté zaměřovali a zda se jednalo o oborovou diskriminaci, hospodářskou diskriminaci nebo jinou diskriminaci.

1. První fáze : 31. leden 1933 – 15. září 1935

„Od převzetí moci až k norimberským zákonům“

2. Druhá fáze : 15. září 1935 – 9. listopad 1938

„Od norimberských zákonů k listopadovému pogromu

(Křišťálová noc“)

¹⁸ Adam, U. D, Judenpolitik im Dritten Reich, Düsseldorf 2003 nebo v Friedländer, S., Nazi Germany and the Jews. The Years of Persecution 1933-1939, London 1997, či v Yahil, L., The Holocaust. The Fate of European Jewry 1939-1945, New York 1990

¹⁹ Walk, J., Das Sonderrecht für Juden im NS-Staat. Eine Sammlung der gesetzlichen Maßnahmen und Richtlinien -Inhalt und Bedeutung, Heidelberg, Karlsruhe 1981
(<http://www.lpb-bw.de/publikationen/pogrom/Pogrom.pdf>)

3. Třetí fáze : 10. listopad 1938 – 1. září 1939

„Od Křišťálové noci k vypuknutí druhé světové války a prvním deportacím“

4. Čtvrtá fáze : 1. září 1939 – 16.únor 1945

„Od vypuknutí druhé světové války až k vyhlazení německých a evropských Židů“

Konkrétní popis jednotlivých shora vyjmenovaných fází vývoje protižidovského zákonodárství v Říši:

1) První fáze : 31. leden 1933 – 15. září 1935

Přestože jsem první fázi protižidovských zákonů a opatření datovala až k 31.lednu 1933, Hitler o odstranění Židů přemýšlel, mluvil a připravoval se na něj mnohem dříve.

Již v dopise z 16. září roku 1919 psal : „*Der Antisemitismus aus rein gefühlsmäßigen Gründen wird seinen letzten Ausdruck finden in der Form von Pogromen. Der Antisemitismus der Vernunft jedoch muß führen zur planmäßigen gesetzlichen Bekämpfung und Beseitigung der Vorrechte des Juden, die er zum Unterschied der anderen zwischen uns lebenden Fremden besitzt (Fremdengesetzgebung). Sein letztes Ziel aber muß unverrückbar die Entfernung der Juden überhaupt sein.*“²⁰ „[Antisemitismus z čistě emotivních důvodů najde své konečné vyjádření ve formě pogromů. Antisemitismus rozumu musí však vést k plánovanému potírání a odstranění výsad Židů, které mají na rozdíl od ostatních

²⁰ Landeszentrale für politische Bildung Baden Württemberg, Die Nacht als die Synagogen brannten – Antisemitismus, rasismus und Lebensraumdoktrin, 1998
(<http://www.lpb-bw.de/publikationen/pogrom/Pogrom.pdf>)

cizinců mezi námi žijícími, a to formou zákona (zákonodárství pro cizince). Konečným cílem Antisemitismu ale musí být nevratné odstranění Židů.]

Interpretace Hitlerova výroku	
Důvod antisemitismu:	Forma jeho řešení:
„špatná nálada „ ve spol. vůči Židům	pogromy
„antisemitismus rozumu“	protižidovské zákonodárství

Z uvedeného citátu a následného grafického znázornění je vidět, že vyhlazení Židů spatřoval Hitler jako možné a uskutečnitelné dvěma formami. První formou byly pogromy, které představovaly spontánní násilnou akci proti určitým skupinám obyvatel - v tomto případě proti Židům – a která vyvěrala z nálady ve společnosti. Tato špatná „nálada“ ve společnosti vůči Židům se zостřila během a po první světové válce. Židům byla národními organizacemi a politickými stranami kladena za vinu odpovědnost za první světovou válku, porážku a revoluci v roce 1918. Antisemitismus se tedy spojoval se zásadní opozicí proti Výmarské republice, která byla hanlivě označována též jako „židovská republika“ a tím nabyl antisemitismus výrazné politické váhy.

Druhou formou bylo cizinecké zákonodárství, jehož důvodem měl být zejména Hitlerem propagovaný tzv. „Antisemitismus der Vernunft“, jehož základ tvořily pseudovědecké sociálně-darwinistické teorie chápání světového historického vývoje jako tzv. Rassenkampf (boj ras). Tyto teorie vycházely z nerovnosti ras a národů a byla vytvořena určitá hierarchie plnohodnotných a neplnohodnotných ras. Neárijské rasy (včetně Slovanů) tak byly postaveny na nejnižší příčce této hierarchické struktury a Židé byli stylizováni do určité „protirasy“, která stojí za všemi vnitřními i vnějšími politickými problémy Německa a usiluje pouze o celosvětovou nadvládu. Hitler zašel tak daleko, že přiřkl Židům i odpovědnost za ohrožování nejen německého národa, ale všech národů na světě a proto pak musí být cílem „Entfernung der Juden überhaupt“ (totální odstranění Židů).

V časovém horizontu, o kterém píš, tedy ještě v první fázi protižidovského zákonodárství, nacisté kladli důraz a spoléhali se na všeobecný a silný antisemitismus německé společnosti. Židé měli být vyštvaní a vyloučeni formou pouličního násilí, formou pogromů. K velkému překvapení čelných nacistických představitelů však protižidovská nálada ve společnosti nebyla tak vyhrocená, aby sama o sobě vedla k vyloučení Židů z německé společnosti a to ani pokud takový zásah je povzbuzen a zorganizován shora (viz bojkot židovských podniků a obchodů dne 1. dubna 1933). Po této neúspěšné akci se nacisté definitivně rozhodli k jiným a podstatně radikálnějším prostředkům boje proti Židům, konkrétně k diskriminačnímu zákonodárství, založeném na rasové příslušnosti.

Příklady právních předpisů 1. etapy:

- a) 24. února 1933 : Zákon k odstranění nouze národa a Říše, tzv. Zmocňovací zákon“ (Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich, sog. Ermächtigungsgesetz)
 - tento zákon vkládal veškerou legislativní a výkonnou moc do rukou kancléře. Tím si vytvořil půdu pro vydávání cizineckého (rozuměj především protižidovského) zákonodárství.
- b) 7. dubna 1933 : Zákon k znovuvytvoření úřednického stavu (Das Gesetz zur Wiederherstellung des Berufbeamtentums - GWBB)
 - jeho smyslem bylo zajistit absolutní oddanost a spolehlivost státních úředníků nacistickému režimu
 - vztahoval se na politicky nespolehlivé a na příslušníky levicových stran, dále pak protože byl nazýván árijským, samozřejmě i na úředníky židovského původu, kteří pracovali ve státních, zemských a městských institucích (dohromady šlo asi o 2 mil úředníků)
 - vybraní úředníci měli být buď pensionováni nebo přesunuti na nevýznamná místa
 - zákon je zásadní i z toho důvodu, že zde byl poprvé definován pojem „příslušník neárijské rasy“, jímž byl každý, kdo pocházel z neárijských,

především židovských rodičů či prarodičů. Stačil jeden rodič či prarodič, který by byl neárijec.

- c) 25.3. 1933 : Zákon proti přeplnění německých škol a universit (Gesetz gegen die Überfüllung deutscher Schulen und Hochschulen)
 - limitoval počet nově přijatých židovských žáků na školách a univerzitách a zároveň limitoval celkové procento všech studujících Židů.
- d) 7. dubna 1933 : Zákon o přístupu k výkonu advokacie (Gesetz über die Zulassung zur Rechtsanwaltschaft – GZR)
 - tímto zákonem se vylučovali židovští advokáti z výkonu advokacie
- e) 22. dubna 1933 : Zákaz výkonu povolání židovským lékařům (Berufsverbot für jüdische Kassenärzte)
- f) 6. května 1933 : Zákon o přístupu k výkonu daňového poradenství (Gesetz über die Zulassung von Steuerberater)
 - doplňoval v podstatě Zákon o přístupu k výkonu advokacie
- g) 29. září 1933 : Zákon o dědičnosti statků (Reichserbhofgesetz)
 - tento zákon úplně vylučoval Židy z vlastnictví zemědělské půdy
- h) 23. listopadu 1933 : Zákon proti zneužití uzavírání manželství a osvojení dětí (Gesetz gegen Missbräuche bei der Eheschliessung und der Annahme an Kindes statt)
 - šlo o novelizaci občanského zákoníku (BGB), kterou byly prohlášeny za neexistující všechny manželské sňatky uzavřené za účelem změny příjmení ženy z židovského na árijské a to samé platilo ohledně osvojení dětí.

2) Druhá fáze : 15. září 1935 – 9. listopad 1938

Příprava balíku protižidovských zákonů probíhala na ministerstvech vnitra a spravedlnosti už delší dobu. Odhaduje se, že od jara 1935. O konečné podobě těchto zákonů bylo ale rozhodnuto až v průběhu sjezdu v Norimberku. Do Norimberku byl 13. září 1935 povolán „expert na rasovou otázku“ Bernhard

Lösener, který dostal od Hitlera za úkol připravit čtyři návrhy zákonů definující kategorii židovských osob s tím, že nejtvrdší měla být verze A a nejmírnější verze D.

Následně večer 15. září Hitler zahájil mimořádné zasedání Reichstagu. Byly schváleny tyto zákony:

- Zákon o říšském občanství (Reichsbürgergesetz = RbG)²¹, který dělil obyvatele Německa na dvě skupiny a sice na státní příslušníky (Staatsangehörige) a na státní občany (Reichsbürger). Pouze státní občané byli plnohodnotnými občany, kteří byli nositeli politických práv. Šlo o státní příslušníky německé nebo příbuzné krve.
- Zákon na ochranu německé krve a cti (Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre - BISchG)²², v němž je mimo jiné stanoveno, že sňatky mezi Židy a státními příslušníky německé nebo příbuzné krve jsou zakázány. Přes tento zákaz uzavřené sňatky jsou nicotné. Zákon ale nezasahoval pouze do možnosti uzavřít sňatek, ale v § 2 také zakazoval mimomanželský styk Žida a státního příslušníka německé nebo příbuzné krve. Bez zajímavosti nezůstává ani § 3, v němž stojí, že Židé nesmějí v svých domácnosti zaměstnávat ženy německé nebo příbuzné krve pod 45 let.

V prvním prováděcím nařízení k Zákonu na ochranu německé krve a cti byly zakázány i sňatky mezi Židy a židovskými míšenci s jedním židovským prarodičem, kteří byli státními příslušníky, a mezi státně příslušnými židovskými míšenci navzájem s jedním plně židovským předkem také. Zákon (ve svém § 6) obsahoval výzvu, aby nebyla uzavírána manželství, jejichž potomstvo by mohlo ohrožovat čistotu německé krve. Z důvodu snahy o asimilaci míšenců do árijské společnosti byla (v § 3 odstavci prvním) stanovena možnost, aby se

²¹ Dokument je přílohou č. 2; autentické znění, které bylo uveřejněno v RGBl. I, str. 1146

²² Dokument je přílohou č. 2; autentické znění, které bylo uveřejněno v RGBl. I, str. 1146

souhlasem říšského ministra vnitra uzavřel manželství státně příslušný židovský míšenec prvního stupně a

- státní příslušník německé nebo příbuzné krve nebo
- židovský míšenec druhého stupně.²³

Soubor norimberských zákonů neobsahoval žádnou definici toho, kdo je vlastně Žid a proto až když bylo vydáno první prováděcí nařízení k RbG, bylo v jeho § 5 bylo jasně vymezeno, kdo se považuje za Žida a kdo je tzv. míšenec. U míšenců se dále rozlišovalo, zda jde o míšence prvního nebo druhého stupně.

Za Žida byl tedy dle § 5 považován:

- (odst. 1) ten, kdo, pocházel podle rasy od tří úplně židovských prarodičů. Úplně židovským byl pak prarodič, který náležel k židovské náboženské společnosti.
- (odst. 2) židovský míšenec pocházející od dvou úplně židovských prarodičů, který jako státní příslušník byl
 - při vyhlášení zákona o říšských občanech členem židovské náboženské společnosti nebo byl do ní přijat po tomto datu
 - byl ženat při vyhlášení zákona o říšských občanech se Židem nebo se po tomto dni se Židem oženil
 - pocházel z manželství se Židem, které bylo uzavřeno po nabytí účinnosti zákona o ochraně německé krve a cti
 - pocházel z nemanželského styku se Židem a narodil se po 31. červenci 1936

Za židovského míšence se považuje dle § 2 odst. 2

²³ Na základě prvního prováděcího nařízení k Zákonu na ochranu německé krve a cti bylo vydáno mé babičce rozhodnutí ministra vnitra, jímž jí nebyl sňatek povolen. Vidíme zde tedy konkrétní případ rozhodovací praxe na základě výše zmíněných norimberských zákonů; dokument je přílohou č. 3 a pochází z osobního archivu autorky.

- ten, kdo pocházel podle rasy z jednoho nebo dvou podle rasy úplně židovských prarodičů, pokud nebyl považován za Žida podle výše uvedených kritérií

Oběžník říšského ministerstva vnitra ze dne 26. listopadu 1935 o zákazu smíšených manželství pak rozdělil míšence do dvou skupin a sice na :

- míšence prvního stupně = míšenec se dvěma židovskými prarodiči
- míšenec druhého stupně = míšenec s jedním židovským prarodičem

K oběma normám bylo vydáno vícero prováděcích nařízení, jejichž výčet a právní rozbor zde z důvodu přehlednosti a orientace mé rigorózní práce na protektorátní právo neuvádím. Norimberské zákony jsou dle mého názoru důležité nejen z hlediska balíku protižidovských opatření, ale zejména z hlediska schválení všech těchto právních předpisů celým říšským sněmem, což jim bezpochyby dodává na váze.

V roce 1936 a 1937 je vydáváno minimum protižidovských zákonů, protože se konaly olympijské hry a říšský ministr propagandy Josef Göbbels chtěl, aby se hry staly „výkladní skříní hnutí“. Proto mělo být upuštěno od všech protižidovských aktivit. Stojí za povšimnutí, že si nacisté museli být vědomi nesprávnosti a neakceptovatelnosti svého počínání. Následný rok 1938 na rozdíl od roku 1936 a 1937 naopak představuje smršť protižidovských opatření.

Pro názornost uvádím pár příkladů jednotlivých ustanovení z právních předpisů vydaných v roce 1938, vždy s datem vydání daného právního předpisu²⁴:

- „židovským kultovním spolkům a jejich svazům se od 1.4. 1938 odnímá postavení korporace veřejného práva“ (28.3.1938)
- „v nemocnicích budou Židé hospitalizováni odděleně, jelikož je třeba předejít nebezpečí zneuctění rasy“ (22.6.1938)

²⁴ Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, Die Nacht als die Synagogen brannten, LpB, 1998

- „cestovní pasy německých Židů jsou neplatné. Zahraniční pasy nabudou opět platnosti, v momentě, kdy budou opatřeny písmenem „J“ (5.10.1938)
- „Židům je zakázáno nabývání a držení zbraní a munice“(11.11.1938)
- „Židům není povolena návštěva německých škol. Mohou navštěvovat pouze židovské školy“ (15.11.1938)
- „Židé jsou povinni si od 1.1.1939 připojit k dosavadnímu křestnímu jméno další jméno a to Israel nebo Sara“ (24.11.1938)

3.) Třetí fáze : 10. listopad 1938 – 1. září 1939

Zásadním momentem podzimu roku 1938 byla tzv. Křišťálová noc, která proběhla z 9. na 10. listopadu 1938 a byla Říší zorganizovaným pogromem. Důvodem resp. spíše záminkou této historické události bylo zastřelení třetího sekretáře německého velvyslanectví v Paříži polským Židem studujícím v Paříži Herschelem Grynspanem. Reagoval tím na vyhnání 17 000 polských Židů dne 31.10.1938 a jejich deportaci k polské hranici do „země nikoho“. Křišťálová noc, během níž nejen že byly páčány těžko uvěřitelné násilnosti na osobách židovského původu, ale byly způsobeny také značné škody na majetku, se promítla i do následné normotvorný, ovšem v naprosto absurdní rovině. Byla vydána následující nařízení:

- Nařízením k obnově vzhledu ulic se židovskými podniky (Verordnung zur Wiederherstellung des Strassenbildes bei jüdischen Gewerbebetrieben). Toto nařízení viní Židy za podněcování nenávisti k nacionálněsocialistickému Německu, a proto je činí zodpovědnými za škody, které jim vznikly spontánním výbuchem odporu německého lidu. Ukládá se jim tedy tyto škody odstranit a nahradit.
- Nařízením o odpykání vin Židů německé státní příslušnosti (Verordnung über eine Sühneleistung der Juden deutscher Staatsangehörigkeit – VWjG) které stanovilo, že Židé mají povinnost

zaplatit pokutu ve výši 1 mld říšských marek za násilnosti, které byly v noci z 9. na 10. listopadu 1938 spáchány.

Wolfgang Benz v knize „Die Juden in Deutschland 1933-1945. Leben unter nationalsozialistischer Herrschaft“²⁵ shrnuje listopadové události dle mého názoru velmi trefně a výstižně:

„Im November 1938 wurde den Juden in Deutschland, und zugleich der Weltöffentlichkeit, auf die man bislang noch Rücksicht genommen hatte, klargemacht, dass für sie bürgerlichen Rechte und Gesetze nicht mehr galten. Mit keinem andern Ereigniss hatte das NS- Regime so eindeutig und kaltblütig demonstriert, daß es auf den Schein rechtsstaatlicher Tradition nun keinen Wert mehr legte“.

(V listopadu 1938 bylo Židům a zároveň i světové veřejnosti, na kterou byl brán doposud ohled, objasněno, že pro ně již neplatí občanská práva a zákony. Žádnou jinou událostí nacistický režim tak jednoznačně a chladnokrevně nedemonstroval, že již nebude přikládat tradici právního státu důležitost.)

Na sklonku roku 1938 a v roce 1939 byly vydány právní předpisy, kterým bylo společné zejména hospodářské omezení Židů. Opět uvádím v krátkém výčtu pouze ty nejdůležitější:

- První nařízení o vyloučení Židů z německého hospodářského života (Erste Verordnung zur Ausschaltung der Juden aus dem deutschen Wirtschaftsleben) z 12.11.1938, kterým bylo Židům zakázáno podnikání živnostenské, podnikání v maloobchodě a další
- Nařízení o přihlášení židovského majetku ze dne 26. dubna 1938 (Verordnung über die Anmeldung des Vermögens Juden), kterým se stanovuje povinnost nahlášení a evidence veškerého židovského majetku doma i v zahraničí, jehož celková hodnota převyšuje 5 000 říšských marek.

²⁵ Wolfgang, B., Die Juden in Deutschland 1933-1945. Leben unter nationalsozialistischer Herrschaft, München 1988, str. 499

- Nařízení o nasazení židovského majetku (Verordnung über den Einsatz des jüdischen Vermögens) ze dne 3.12.1938, které opět stanoví povinnost nahlašovat židovský majetek s tím, že se definitivně stanovuje povinnost bezvýjimečného vyvlastnění židovského majetku „ve formě podniků, zemědělské půdy a ostatních nemovitostí, šperků, uměleckých děl a cenných papírů²⁶“.

Výrazným mezníkem v protižidovské politice, který úzce souvisel s hospodářskými omezeními a anšlussem Rakouska bylo rovněž zřízení Centrály pro židovskou emigraci (Zentralstelle für jüdische Auswanderung) dne 24.1.1939. Centrála, která fakticky fungovala od června 1939 měla připravit a usnadnit vystěhování Židů, protože s Anšlussem Rakouska se Říše „obohatila“ o dalších ca 200 000 Židů.

Za cestu ke svobodě museli emigranti platit vysoké poplatky a zanechat Říši většinu svého majetku. Ústředna, zřízená podle vídeňského vzoru Adolfa Eichmanna od této chvíle představovala jediný legální způsob emigrace. Ústředna ve složitě a pro žadatele ponížující proceduře vyřizovala formality k emigraci, zajišťovala převzetí majetku emigrantů a zároveň vykonávala dohled nad židovskou náboženskou obcí. Emigrace však byla stále obtížnější. Neustále se snižoval počet států, které byly židovské emigranty ochotny přijímat. Západní země, bránící se přílivu uprchlíků z Německa a jím okupovaných zemí, stanovily velmi nízké roční limity. Ty platily i pro Palestinu, kam utíkali především členové sionistických organizací. Po rozpoutání války se počet možných cílových zemí dále snižoval a nakonec byli emigranti odkázáni především na země Jižní Ameriky a Šanghaj. Také počty emigrantů se stále snižovaly. Zatímco v roce 1939 se z Protektorátu legálně vystěhovalo 19 016 a v roce 1940 ještě 6176 Židů, v roce 1941 to bylo jen 535 a během následujících dvou let pouhých 93 osob. Celkem se tedy legálně z protektorátu vystěhovalo 26 093 Židů. K nim je třeba připočítat ty, kteří z Protektorátu utíkali ilegálně, především do Polska a po jeho obsazení na Slovensko

²⁶ RGB I (Reichsgesetzblatt) , str.1709

4.) Čtvrtá fáze : 1. září 1939 – 16.únor 1945

Čtvrtá etapa zahrnuje období od vypuknutí druhé světové války až k vyhlazení německých a evropských Židů.

V důsledku útoku na Polsko 1.září 1939 a vlastního zahájení II. světové války se vydávají právní předpisy, které reflektují situaci válečného stavu. Kromě právních předpisů jako je výnos ze dne 19.10.1939 o zabavení rozhlasových přijímačů, neměli Židé nárok na odběr určitých potravin nebo šatních lístků a zajímavý je i předpis z 25.9.1939, kterým se Židům zakazuje opouštět jejich byty po osmé hodině večer.

V říjnu 1939 je pak oznámeno, že všichni Židé, kteří okamžitě neuposlechnou jakýkoliv pokyn nebo se chovají pro stát škodlivě, budou okamžitě zatčeni a deportováni do koncentračních táborů.

V roce 1940 pokračuje arizace židovských podniků, která má být dle oběžníku říšského ministerstva hospodářství z 23. 7. 1940 ukončena do konce téhož roku. Prvního září 1941 je vydáno známé policejní nařízení o označení Židů (Polizeiverordnung über die Kennzeichnung der Juden), které zní : „Od 15. září 1941 je Židům, kteří jsou starší šesti let, zakázáno se ukazovat na veřejnosti bez židovské hvězdy. Židům je pak také zakázáno bez písemného policejního povolení opustit trvalé bydliště a nosit řády, čestná vyznamenání nebo jiné odznaky“.

Z hlediska celkové myšlenky likvidace Židů je dle mého názoru zásadním zlomem vydaný výnos Hlavního říšského bezpečnostního úřadu ze dne 23.10.1941, který je označen jako „Geheim“ (tajné). Tímto výnosem je totiž bezvýjimečně zakázáno vycestovávání Židů po dobu války.

Je třeba upozornit a uvědomit si obrovský zvrat v protižidovské politice ještě oproti 24. lednu 1939, kdy byla zřízena „Zentralstelle für jüdische Auswanderung“.

Centrála měla – jak jsem se výše zmínila - připravit a usnadnit vystěhování Židů. Tehdy byl tedy úmysl se Židů „zbavit“ tím, že budou donuceni vystěhovat se na základě nesnesitelných podmínek do zahraničí.

Úmysl řešit židovskou otázku jinak než vystěhováním a sice masovým vyvražďováním vznikl pravděpodobně právě někdy v létě roku 1941. Nasvědčuje tomu - jak píše Deschner ve své knize Reinhard Heydrich - architekt totální moci²⁷ - i pověřující dopis Göringa právě Heydrichovi dne 31. července 1941. Ten, na rozdíl od pověření předchozích, která se vztahovala na vysídlování a evakuaci Židů, nově hovořil o potřebě podniknout „všechny potřebné přípravy v organizačním, věcném a materiálním ohledu pro celkové řešení židovské otázky v oblasti německého vlivu.“

Po tomto výnosu bylo vydáno ještě pár dalších protižidovských opatření různého druhu od zákazu prodeje novin, časopisů, sbírek zákonů a nařízení přes povinnost označit vstupní dveře černou židovskou hvězdou až po zákaz přátelství obyvatel německé krve s Židy. Z období začátku listopadu 1942 pochází nařízení, aby všechny koncentrační tábory v Říši byly zbaveny Židů a Židé byli deportováni do Osvětimi nebo Lublinu.

V roce 1945, tedy na samém sklonku války, stihla nejvyšší německá místa přijmout příkaz, že pokud by odvezení spisů z evakuovaných území, jejichž předmětem jsou protižidovské záležitosti, nebylo možné, mají být tyto materiály zničeny, aby nepadly do rukou nepříteli.

Shrnutí:

K nastínění motivů a vývoje protižidovského zákonodárství v Říši bych ráda využila citátu Michaela Wildta z jeho článku Gewalt gegen Juden in Deutschland 1933-1939, který dobře vystihuje, co je třeba si z hrůzného vývoje odnést:

²⁷ Deschner, G., Reinhard Heydrich. Architekt totální moci, Praha 2002, str. 201

„Der Terror „von oben“ wurde getragen von einer zunehmenden und ausufernden Gewalt „von unten“, an der eine wachsende Zahl der Bevölkerung Anteil hatte oder sie zumindest duldeten. Antisemitismus „geschieht“ nicht, sondern wird von handelnden Menschen gedacht, getan, praktiziert. Schon vor dem Novemberpogrom war die Atmosphäre der deutschen Gesellschaft gewalttätig aufgeladen; Juden anzugreifen, ihre Synagogen und Häuser zu zerstören, Menschen zu schlagen, zu verletzen oder gar zu töten, war nicht mehr allein das Werk weniger.“²⁸

(Teror „shora“ byl nesen přibývajícím a rozšiřujícím se násilím „zdola“, na němž měl podíl nebo ho alespoň trpěl značný a rostoucí počet obyvatelstva. Antisemitismus se neděje sám od sebe, ale je vždy jednajícími lidmi vymyšlen, realizován, praktikován. Již před listopadovým pogromem byla nálada v obyvatelstvu nepřátelská a nakloněná násilí; napadání Židů, ničení jejich synagog a domů, bití a zraňování lidí nebo dokonce jejich usmrcování, nebylo dílem menšiny.)

²⁸ Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, Die Nacht als die Synagogen brannten, LpB, 1998 (<http://www.lpb-bw.de/publikationen/pogrom/Pogrom.pdf>)

V. Protižidovská normotvorba v Protektorátu Čechy a Morava

Než začnu popisovat jednotlivé protižidovské právní předpisy, je třeba vyjasnit, jakou roli vlastně hrála protektorátní vláda při jejich vydávání. Byla to role pasivní nebo aktivní? Vystupovali jsme tak reprezentováni protektorátní vládou jako národ xenofobní nebo naopak menšinám otevřeným a přívětivým?

K položeným otázkám je třeba nejprve podotknout, že tak jako byly obě otázky formovány ve vztahu k vládě a čelním představitelům státní správy, popř. vlivných stavovských organizací, týká se jich i odpověď, kterou samozřejmě nelze vztáhnout obecně k českému obyvatelstvu Protektorátu, mezi nimž naopak byla uskupení, která Židům pomáhala a proti nacistickému režimu bojovala. Nicméně příčin, proč zde židovské obyvatelstvo nenašlo dostatečné ochrany může být vícero a to i z pohledu tehdejšího většinového obyvatelstva. Některé jsou částečně pochopitelné, jiné naopak zavrženíhodné.

První příčinou byl samozřejmě Mnichovský diktát z 29.9.1938, který roznítil touhu mít – i když tedy malou – ale pouze svou republiku. Češi byli a priori nedůvěřiví k jakýmkoliv menšinám, které by se mohli republice tak vymstít jako nejpočetnější menšina německá. Za první republiky tvořily menšiny z okolních států obklopujících republiku asi třetinu obyvatelstva a tyto menšiny se snažily najít u „svých“ států pro určité své cíle, jako např. požadavky autonomie, podporu. Tímto způsobem však musela republika čelit neustálým tlakům zevnitř, podporovaným zvenku státy okolními. Zajímavá je pak skutečnost, že při srovnání menšinové politiky v ostatních státech, např. ve Francii, nelze nevidět, že menšinová politika první republiky rozhodně nebyla špatná a to navíc za situace, že málokde jinde byly menšiny tak vyspělé a na základě toho jejich požadavky tak rozsáhlé²⁹. Kromě této skutečnosti hrál velkou roli příliv uprchlíků do Čech, popř. následně do Protektorátu ať už z našeho pohraničí, kde se daly vystopovat tři vlny vystěhovalců (1./ po 20.květnu 1938, kdy došlo k vyhlášení mobilizace, 2./pak po 12.září 1938 a 3./

²⁹ Petráš R., Petrův H., Scheu H. Ch., Menšiny a právo v České republice, Praha 2009, str. 89-91

v říjnu po Mnichovské dohodě) nebo ze zahraničí, odkud přicházeli vystěhovalci průběžně, nejsilnější příliv ale nastal po tzv. Křišťálové noci, o které jsem se zmínila v kapitole „Protižidovské zákonodárství Třetí Říše jako inspirace pro Protektorát Čechy a Moravu“. Pocit vnějšího ohrožení a pád demokratických hodnot dal zelenou snahám o národní integraci, vyloučení nenárodních prvků ze společnosti a hledání viníka za zánik první československé republiky. Propaganda pravicových stran spojených ve Straně národní jednoty se obracela proti parlamentní demokracii, Benešovi a Masarykovi. V rámci hledání vnitřního nepřítele, který údajně rozvracel jednotu českého národa, docházelo k oživení českého antisemitismu, který se s takovou silou projevoval naposled na přelomu 19. a 20. století, v době tzv. hilsneriády. Především v katolickém a agrárním tisku běžně vycházely antisemitské články a komentáře, v nichž byla Židům přikládána vina za ponížení českého národa. Nově se aktivizovala krajní pravice a s ní i antisemitská propaganda českých fašistů, reprezentovaná kupř. letáky s antisemitskými texty typu:

"Židi ven, Židi ven, Palestina vaše zem. Vlasti zdar, Židům zmar, se Židy na Madagaskar." či "Ten žid'áček malý, pro krádež je zralý, rozkrad by nám republiku, kdybychom ji dali."

Druhou skutečností, která je již méně ospravedlnitelná než ta první, byla také touha určitých skupin obyvatelstva po větším hospodářském zisku, tedy úvaha, že pokud se zbavíme Židů, kteří byli více než jiní činní zejména v lukrativních oblastech obchodu, práv, medicíny, zbude více pro všechny ostatní osoby činné v těchto oblastech. Je totiž skutečně statisticky prokazatelné, že Židé jako menšina žijící v Československu, si vybudovala na přelomu století devatenáctého a dvacátého ve společnosti poměrně výsadní postavení spočívající v tom, že v rámci sociálního rozvrstvení obyvatelstva měla v lukrativních povoláních vyšší zastoupení než majoritní většina obyvatelstva (samozřejmě v poměru počtu příslušníků menšiny proti celkovému počtu ostatního obyvatelstva) ³⁰. Prání zbavit se nevídané

³⁰ Srovnej k tomu např. Petráš, R., Menšiny v meziválečném Československu, Praha, 2009, kde autor uvádí, že v roce 1921 bylo v Čechách 61,8 % židovského obyvatelstva (podle náboženství) zařazeno do skupiny

konkurence se tak snad nejvíce projevilo opravdu ve zmiňovaných kruzích právnických a lékařských, když lze jako příklad uvést v národním archivu dochované protižidovsky laděné memorandum³¹, adresované již 14.října 1938 vládě, na vědomí zasláné též ministru vnitra, Janu Černému, jež podepsaly následující stavovské obce: Ústředí československých právníků (univ. prof. V.Hora³², jednatelka Dr. Anděla Kozáková), Ústřední jednota československých lékařů (Dr. Ot. Janota, Dr. Josef Malík, Prof. Dr. Arnold Jirásek³³), Jednota advokátů československých (Dr. A. Čížinský, Dr. J. Schlecht, JUDr. Theodor Kopecký), Spolek československých notářů (Dr. Jar. Čulík, Dr. Fr. Janatka, JUDr. Jaroslav Ponec) a prezident inženýrské komory pro ČSR ing. Václav Stieber. Židé jsou v něm již v říjnu roku 1938 označeni za „cizí živly, které se jak po stránce státní a národní, tak i po stránce stavovské ukázaly nespolehlivými“.

Stavovské komory reprezentované svými čelními představiteli ve svém memorandu upozorňovaly vládu úvodem na formující se protižidovské nálady u obyvatelstva Československa, když zpočátku se zdá, že dopis bude pokračovat odsouzením takovýchto lichých obav, nicméně odstavec je nakonec zakončen tím, že komory konstatovaly, že těmto obavám „nemohou upřít oprávnění“. Dále se pak v dopise soustředí již výhradně na svoji oblast, za niž lobují a apelují na vládu, aby tomuto „živelnému hnutí věnovala svoji plnou a účinnou pozornost, má-li se předejít nedohledným následkům“. Ve dvou bodech pak specifikují své požadavky, které rozdělily na opatření proti Židům, kteří již členy stavovských komor jsou a dále pak na opatření do budoucna. Vláda by dle představ stavovských komor měla omezit počet Židů dle poměru jejich počtu k celkovému počtu obyvatelstva a to tak,

samostatných a nájemců (u římských katolíků to bylo 40,2 %), 22,8 % bylo zařazeno mezi úředníky u (římských katolíků to bylo 7,9 %), a 15,4 % mezi dělníky, učedníky a nádeníky (u římských katolíků to bylo 52 %). Pro lukrativní oblasti jako je obchod, svobodná povolání apod. byl vysoký podíl židovského obyvatelstva typický.

³¹ memorandum ze dne 14.10.1938; Národní archiv, Složka Ministerstvo Vnitra 1-21-5, karton 4372 (viz příloha č. 4)

³² Přední český procesualista, pověřený např. prací na sjednocení civilních procesních předpisů (www.psp.cz, 94. schůze poslanecké sněmovny, 22.dubna 1937: „Sjednocením civilních zákonů procesních bylo pověřeno ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy. Podjalo se tohoto úkolu v r. 1922, povolalo za tím účelem do svého středu předního znalce procesního práva, univerzitního profesora dr Václava Horu a svěřilo mu vypracování sjednocovacích osnov“)

³³ Prof. MUDr. Arnold Jirásek patřil k nejvýznamnějším učitelům lékařské fakulty, za vyvrcholení Jiráskovy činnosti v této oblasti můžeme považovat založení Ústavu válečné chirurgie při I. chirurgické klinice v roce 1935, jehož se stal přednostou (<http://chir1.lf1.cuni.cz/>)

že ihned bude omezena účast Židů ve svobodných povoláních na takové procento, které odpovídá celkovému počtu obyvatelstva. Totéž by mělo kromě svobodných povolání platit i pro stav soudcovský a veřejnou správu. Do budoucna pak stavovské komory apelují na úplný zákaz možnosti výkonu uvedených svobodných povolání pro židovskou menšinu, když „v zájmu nejdůležitějších statků národa není vhodné, aby povolání právníká lékařská a technická byla vykonávána Židy“. V závěrečné části memoranda se pak čelní představitelé právní vědy a medicíny neváhali pustit ani do definování osoby, která bude za Žida pokládána, když stanovili, že za Žida budiž pokládána osoba, jejíž oba rodičové nebo jeden z nich je původu židovského“. Úplným závěrem pak podepsané korporace upozorňují na „nedozírné škody“, které by odklad řešení nastíněného problému státu mohl způsobit.

V důsledku tohoto vývoje pak již dne 13. ledna 1939 byli židovští advokáti definitivně vyloučeni z Jednoty česko-slovenských advokátů, 15. března 1939 bylo usnesením advokátní komory v Praze židovským advokátům zakázáno zastupovat strany před soudy³⁴. Dále pak i valná hromada Advokátní komory v Čechách, která probíhala dne 5.2.1939 v budově pražské Plodinové burzy měla jako hlavní bod předestřenou otázku účasti Židů ve výkonu advokacie, když referent a pražský advokát Emanuel Slabý rekapituloval statistické údaje, z nichž vyplynulo, že židovští advokáti jsou účastni na celkovém počtu advokátů v Praze 42%, kdežto advokáti árijsí mají 58%. Na venkově pak byl poměr necelých 30% židovských ku cca 70% árijských advokátů. Obyvatelstva židovského původu bylo dle referenta Slabého v Čechách je židovského obyvatelstva něco přes 1%. Takovéto poměry v advokacii nazval neutěšenými a navrhl, aby počet židovských advokátů byl poměrně přizpůsoben jejich počtu ve společnosti.³⁵ Nakonec na této mimořádné valné hromadě o vyloučení Židů hlasováno sice nebylo, ale radikální protižidovská úprava měla v řadách členů advokátní komory velkou řadu (většinu) příznivců³⁶.

³⁴ Jurášek S., Právní a hospodářské postavení židů v Protektorátě Čechy a Morava in Právník 1940, str. 507

³⁵ Balík S., Poledník P, 15. březen 1939 in Bulletin advokacie 3/2009, str. 6-7

³⁶ Za toto jednání se Česká advokátní komora v loňském roce (2009) po 70 letech omluvila následujícím textem: „Představenstvo České advokátní komory vyslovuje politování nad postupem dobové stavovské samosprávy i některých jednotlivých advokátů v letech 1938-1945 proti židovským advokátům. Je si vědomo citelných a nenahraditelných ztrát v řadách české advokacie z dob nesvobody a oceňuje čestnost a statečnost

Ani lékaři nezůstali pozadu, když dne 16. března 1939, tedy jeden den po obsazení republiky německými vojsky, vydali dokument nazvaný jako „Provolání českého národního lékařstva“³⁷. V tomto prohlášení deklarují zástupci všech stavovských lékařských organizací věrnost odpovědným orgánům výkonné moci a úřadům a dále bezmezné přátelství a touhu po spolupráci s německými lékaři, čímž by měla být dosažena naprostá součinnost českého a německého národa v této oblasti. Kromě jiného bylo požadováno i sloučení lékařského stavu pod ústřední lékařskou komoru, jak jinak než po německém vzoru. V posledním bodě pak lékaři požadují definitivní zákaz výkonu lékařské praxe lékařům neárijského původu ve všech veřejných a zdravotních orgánech a zařízeních sociálního pojištění. Memorandum bylo podepsáno za Lékařskou komoru pro zemi Prof. MUDr. Jiráskem, za Lékařskou Národní jednotu MUDr. A. Zelenkou, za Ústřední jednotu českých lékařů MUDr. Josefem Malíkem.

Vláda ihned na schůzi ze dne 17.3.1939 dala souhlas, aby byl vydán zákaz výkonu lékařské praxe lékařům neárijského původu a pověřila prezidium ministerstva sociální a zdravotní správy, aby učinilo opatření k provedení tohoto opatření tak, aby nebyl narušen chod zdravotnictví³⁸. Židovského původu byl v souvislosti s tímto opatřením takový státní zaměstnanec, jehož oba rodiče příslušeli třeba jen určitou dobu k židovskému náboženství nebo k židovské národnosti.

Další dílčí opatření směřující vůči lékařům židovského původu byla vydávána i v průběhu dalších let³⁹. Za chování svých tehdejších kolegů se Česká lékařská komora dne 18.3.2010 omluvila⁴⁰.

těch, kteří se k protižidovské kampani nepřipojili či dokonce poskytli perzekuovaným židovským advokátům kolegiální pomoc. Budiž čest památce židovských kolegů perzekuovaných v dobách nesvobody.“

³⁷ Provolání českého národního lékařstva; Národní archiv, Složka Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností – P – 2163, karton 195 (viz příloha 5)

³⁸ <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/laws/employment/lekari>

³⁹ Pokyn Ministerstva sociální a zdravotní správy ze dne 19. září 1940 k odstranění vývěsních tabulek židovských lékařů (<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/44990>),

⁴⁰ „Česká lékařská komora se omlouvá svým kolegům, židovským lékařům, za vytvoření memoranda a souhlasné stanovisko s memorandem zaslaným vládě republiky československé dne 14. října 1938. Toto memorandum nelze chápat jinak než jako antisemitský a diskriminující dokument, za jehož signaturu našimi představiteli cítíme povinnost se omluvit. Činíme tak bez jakékoliv snahy hodnotit a soudit pohnutky našich

Obdobná situace však byla i Německu, kde se lékaři a právníci od počátku nacistické vlády snažili postupně svých židovských kolegů zbavit, když tato tendence byl patrná již v roce 1933, kdy rapidně poklesl počet židovských lékařů a právníků (viz již výše zmíněné zákony ze 7. a 22. dubna 1933)⁴¹.

Pro dokreslení celkové atmosféry je však třeba zmínit i hlasy směřující proti restriktivním opatřením vůči židovské menšině, když tato opatření jsou naopak pro ně, byť nežidy, velmi problematická. Ministerstvo vnitra bylo např. poměrně důrazně upozorněno Exportním ústavem česko-slovenským a dále také Ústředním svazem československých průmyslníků v říjnu 1938 a na počátku roku 1939, že stagnuje export českých a slovenských výrobků do zahraničí a to kvůli nevoli obyvatelstva zahraničních států s rozvíjející se antisemitskou politikou v Československu. Tito pak záměrně blokují československé výrobky a zahraniční obchodníci na tuto situaci stále častěji Exportní ústav i Ústřední svaz československých průmyslníků upozorňují.

Ústřední svaz československých průmyslníků pak konkrétně ve svém podání ze dne 1. listopadu 1938⁴² vyjadřuje své obavy z řešení židovské otázky násilnou cestou, jak bylo např. dle deníku České slovo navrženo československou obcí sokolskou⁴³ a podotýká, že naopak hospodářskému životu prospěje, když tato otázka bude řešena v klidu, za souhlasu a spolupráce hospodářských složek státu. Odůvodněné obavy svazu pak pramení zejména ze skutečnosti, že protižidovská propaganda škodí zahraničnímu obchodu, když jsou v podání citovány dopisy, které svazu přicházejí a z nichž je patrné, že kvůli protižidovské propagandě přišlo Německo o spoustu obchodních zahraničních partnerů. V návaznosti na obchod s Československem pak např. jedna z firem z New Yorku Ústřednímu svazu

předchůdců s odstupem dlouhých 72 let. Vážení členové ČLK, kolegové, lékaři židovského původu, přijměte naši omluvu za čin našich předchůdců.“ ([http://www.lkcr.cz/aktuality.php?item.id=89646&do\[load\]=1](http://www.lkcr.cz/aktuality.php?item.id=89646&do[load]=1))

⁴¹ Hilberg R., Pachatelé, oběti, diváci - židovská katastrofa 1933-1945, Argo, 2002, str. 69

⁴² Dopis Ústředního svazu československých průmyslníků ministru propagandy ze dne 29.10.1938; Národní archiv, Složka Ministerstvo Vnitřní 1-21-5, karton 4372 (viz příloha 6)

⁴³ „Otázka židovská buď řešena na základě národnostním a sociálního rozvrstvení našeho národa od roku 1914, aby se vrátili do svých původních vlastí; z ostatních židů, ti, kteří se do r. 1930 přihlásili k národnosti čsl., aby se postupně zařadili do sociálního rozvrstvení našeho národa poměrně ke své početnosti, ostatní pak aby odešli do zemí těch národů, k nimž se r. 1930 dobrovolně přihlásili“

československých průmyslníků píše: „Navazujíc na svůj dopis ze dne 14. t.m. přikládám dva výstřižky z novin New York Times, nejrozšířenějších a největších v Americe, z nichž seznáte, jak jest zdejší veřejnost informována o sudetském území, jež přijde v úvahu býti převzato Německem. Taktéž v několika jiných člancích se stále zmiňují, že Jihlava leží ve sporném území, které má býti zařazeno do Německé říše. Toto jsou příčiny, s nimiž se zde stále utkávám u svých zákazníků, že nechtějí odebrati zboží a že když ne ihned, že později toto území bude zabráno Německem a proto zdráhají se nejen dáti objednávku, ale i přijmout zboží, že toto bude neprodejné, že pochází ze zněmčelého území a bude v nejbližší době označeno MADE IN GERMANY....“ Závěrem pak svaz ministerstvo upozorňuje, že vyváří do ciziny 70-80% své výroby a protižidovské akce by - jak je vidět - znamenaly ztrátu zmíněných zahraničních zákazníků, čímž by však o práci přišlo i 240 dělníků.

Exportní ústav česko-slovenský v dopise ze dne 17.ledna 1939 ⁴⁴ přeposílá úryvky z korespondence s vedoucím filiálky Exportního ústavu v Chicagu (Spojené státy americké), s Konzulátem Česko-slovenské republiky v Torontu (Kanada), dále se Spolkem vlnářských průmyslníků v Brně (Anglie) a konečně i s kolektivním zástupcem Exportního ústavu v Jihoafrické republice. Všechna obchodní psaní mají v postatě obdobný obsah, tedy sdělení, že z důvodu pronásledování Židů v Československu, o němž se zmiňuje tehdejší denní tisk, je zboží toho původu bojkotováno a není odebíráno jako doposud⁴⁵. Taková situace nebyla samozřejmě ani z pohledu Exportního ústavu česko-slovenského ideální a další antižidovská opatření by mohla situaci pouze vyostřit.

Tolik tedy k postoji tehdejší společnosti k židovské menšině z pohledu obecně společenského.

⁴⁴ Dopis Exportního ústavu česko-slovenského ze dne 17.1.1939; Národní archiv, Složka Ministerstvo Vnitřní 1-21-5, karton 4372 (viz příloha 7)

⁴⁵ „V příloze zasíláme poptávku firmy F. a upozorňujeme na skutečnost, že tato firma výslovně uvedla, že má v úmyslu kupovati česko-slovenské zboží jen, pokud Česko-Slovensko nebude provozovati antisemitskou politiku“ (vedoucí filiálky Exportního ústavu v Chicagu); „Dřívější bouřlivé sympatie pro Česko-Slovensko z doby mnichovského jednání rovněž z větší části silně poklesly a zdejší židovští obchodníci kupují česko-slovenské zboží již dosti liknavě s ohledem na novinářské zprávy o zamýšlené antisemitské politice v Československu.“ (kolektivní zástupce Exportního ústavu v Jihoafrické republice) apod.

Odpověď na otázku jaká byla role protektorátní vlády v protižidovské politice je ještě trochu složitější, protože na ni neexistuje zcela jednotný názor. Nejprve je třeba ve prospěch protektorátní vlády uvést, že její legislativní činnost byla podřízena totálnímu dozoru okupačních orgánů jak vyplývá z Výnosu Hitlera z 16.3.1939, ale zejména pak z Nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 1.září 1939. Tyto dva právní předpisy a jejich dopad na výkon činnosti autonomních orgánů jsem již popsala výše v kapitole „Veřejná správa ve Výnosu Hitlera z 16. března 1939 a v navazujících předpisech“. V Protektorátu byl tedy zaveden tak dokonalý způsob dozoru, že zajišťoval okupačním orgánům úplnou kontrolu činnosti protektorátních úřadů a proto nemohlo pravděpodobně žádné nařízení uniknout pozornosti říšského protektora nebo jiných okupačních orgánů. Na tomto závěru se shodují všichni historikové i právní historikové.

V čem už ale jednota nepadá je problém samostatné aktivity vlády při přijímání legislativních opatření proti Židům. Na základě Hitlerových směrnic bylo totiž ponecháno na protektorátní vládě, jaká protižidovská opatření přijme. Tyto rozporů dokumentuje Helena Petrův ve své disertační práci ⁴⁶.

Dle jej komparace skupina historiků reprezentovaná např. Tomášem Pasákem zastává názor, že protektorátní vláda nebyla aktivní a dokonce formou určité retardační politiky bojkotovala vydávání protižidovských opatření a to na základě výpovědí členů protektorátní vlády před státním soudem po skončení druhé světové války, kde vypovídali shodně včetně Ladislava Feierabenda, který byl nejprve členem protektorátní vlády, pak členem exilové vlády, že nebyli ochotni vydávat protižidovská opatření a to i přes výslovná přání K.H. Franka. V důsledku tohoto protestu musel pak říšský protektor Neurath vydat Nařízení o židovském majetku dne 21.6.1939 sám. Stejně tak prý vláda odmítla opět na pokyn K.H.Franka vydat sama norimberské zákony.

⁴⁶ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str.49

Ostatní studie protižidovské politiky, které svá tvrzení opírají o autentické dokumenty s tímto názorem však dle práce Petřův nesouhlasí a tvrdí, že protektorátní vláda byla aktivní již od prvních dnů protektorátu. Hned na prvních schůzích vlády byly předloženy osnovy hospodářských a majetkových omezení židovských podniků a obyvatel (zákaz výkonu lékařské praxe lékařům „neárijského původu“, usnesení zmocňující ministra obchodu, aby projednal s průmyslovými podniky a organizacemi odstranění „neárijců“ z vedoucích míst, apod.). To, že nakonec vyřazení Židů např. z hospodářského života provedla okupační správa vysvětlují nikoliv malou ochotou protektorátní vlády k těmto krokům, ale spíše ekonomickým zájmem samotných okupačních úřadů na židovském majetku. Zajímavý pohled na věc nastiňuje i M.Kárný⁴⁷, který upozorňuje, že krátce po Mnichovu byla Angličany přislíbena Československu půjčka ve výši 10 mil.liber, která však byla vázána na podmínku, že zákonodárství republiky nebude rasově motivováno a nebude národnostně ani jinak motivováno. V obavě o bojkot československého vývozu a o osud uvedené půjčky tak byla Beranova vláda touto dohodou omezována. Po vyhlášení protektorátu tyto zábrany však zcela padly a otevřel se prostor k 16 mld korun, na které byla vládou odhadnuta hodnota židovského majetku. Proto se protižidovská politika aktivizovala enormně právě po 15.březnu 1939.

Osobně se proto přikláním spíše k druhému názoru, tedy k hospodářským motivům protektorátní vlády při vydávání protižidovské legislativy, když z celkového pohledu mi toto hledisko do tehdejší politicko-sociální situace lépe zapadá. Potom co jsem se pokusila nyní popsat situaci v Protektorátu Čechy a Morava a v první kapitole pak všechny způsoby tehdejší normotvorby a vlastně i organizaci veřejné správy jako celku, myslím, že lze v následující části přistoupit k stručnému přehledu konkrétních protižidovských opatření vydávaných na území Protektorátu Čechy a Morava.

⁴⁷ Kárný M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 23

1) Nástin konkrétních protižidovských opatření v Protektorátu

Jako pramen jsem použila Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava ročník 1939,1940,1941⁴⁸. Ve všech případech citace právních předpisů a jejich důvodových zpráv – pokud nebude uvedeno jinak – vycházím z těchto dokumentů. Ráda bych ve své práci využila i systematiku těchto pramenů a to tím způsobem, že bych postupovala dle jednotlivých let a ke každému z roků 1939, 1940 a 1941 přiřadila podle jejich oblasti úpravy - dle mého názoru - nejzásadnější protižidovské předpisy s komentářem. Neusiluji zde o úplný výčet všech protižidovských opatření, protože bych asi přesáhla možnosti rigorózní práce, ale jde mi spíše o systematiku a propojení jednotlivých protektorátních předpisů mezi sebou navzájem a pokud to považuji za vhodné, upozorňuji ve své práci i na vztah k pr. předpisům Říše. Obecně pak lze k normotvorbě poznamenat, že právní postavení Židů ve veřejném životě upravují spíše předpisy vydané protektorátní vládou a naopak – jak vyplývá i z výše uvedeného – předpisy vydané říšským protektorem upravují hospodářské postavení Židů. Proto jsou u jednotlivých roků vydávané předpisy tématicky rozdělené na hospodářská opatření a dále na různorodá opatření, s důrazem na omezování účasti Židů na veřejném životě.

Rok 1939

HOSPODÁŘSKÁ PROTIŽIDOVSKÁ OPATŘENÍ

Beranova vláda vydala již v březnu roku 1939:

⁴⁸ Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1939, ročník I-1,2 Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart 1939
Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1939, ročník II-1,2 Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart 1940
Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1939, ročník III-1,2 Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart 1941

➤ Nařízení o správě hospodářských podniků a o dozoru nad nimi , které sice neuvádí, že se přímo týká židovských podniků, ale je evidentní, že vládě šlo zejména o převzetí kontroly nad těmito podniky. V § 1 si vláda vyhrazuje právo pro ministerstvo, do něhož dotčený hospodářský podnik náleží - vyžaduje-li to veřejný zájem - ustanovit podniku na jeho náklad důvěrníka nebo dokonce jde-li o podnik, z hlediska veřejného zájmu zvláště důležitý (nebo který jeho držitel opustil) ustanovit mu nuceného správce.

Myslím, že nejzásadnějším předpisem, který se roku 1939 dotýká židovského majetku je :

➤ Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21.června 1939 o židovském majetku⁴⁹ , které bylo dne 22. června publikováno v českém znění v denním tisku. Určitá napodobenina důvodové zprávy byla otištěna v okupačním deníku „Der neue Tag“. Říšský protektor zde odůvodňuje vydání tohoto nařízení dlouhodobou snahou, aby „přeplňování obchodu a průmyslu cizím živlem byla učiněna přítrž.“ Zajímavé z hlediska právního je, že za prvé říšský protektor je povolujícím orgánem při přechodu židovského majetku do arijských rukou (§ 1), za druhé může v případech, kdy to uzná za vhodné ustanovit správce k věrné ruce, kteří podléhají výhradně jeho dozoru a zároveň odvolat důvěrníky a nucené správce, kteří byli dosazeni podle předpisů Protektorátu - § 9 (srovnej výše Nařízení o správě hospodářských podniků a o dozoru nad nimi) a za třetí je zde definován pojem Žid a židovský podnik. Považuji za důležité zde uvést přesné vymezení pojmu Žid (říšský protektor tuto pravomoc odňal protektorátní vládě a v tomto nařízení sám pojem legálně definoval a téměř doslovně ho převzal z § 5 prvního nařízení k zákonu o říšských občanech z 14.listopadu 1935):

Za Žida se dle § 6 nařízení o židovském majetku považuje:

⁴⁹ Dokument je přílohou č. 8, autentické znění bylo uveřejněno v Nových zákonech a nařízeních Protektorátu Čechy a Morava 1939, str. 554-555

- a) ten, kdo pochází z nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považuje prarodič bez dalšího, jestliže přísluší nebo příslušel k židovské náboženské společnosti
- b) za Žida se považuje též židovský míšenec pocházející ze dvou úplně židovských prarodičů,
1. který dne 17. března 1939 (15. září 1935) příslušel k židovské náboženské společnosti nebo poté byl do ní přijat,
 2. který dne 17. března 1939 (15. září 1935) byl v manželství se Židem nebo poté s ním vstoupí do manželství,
 3. který pochází z manželství se Židem (bod a), jež bylo uzavřeno po 17. březnu 1939 (15. září 1935),
 4. který pochází z mimomanželského styku se Židem (bod a) a narodí se po 1. únoru 1940 jako nemanželský (31. července 1936)

Praxí bylo zavedeno, že ten, kdo nechtěl, aby na něj dopadala ustanovení tohoto nařízení, musel prokázat, že prarodiče nebyli Židy, resp. příslušníky židovské náboženské společnosti. To se dělo tak, že bylo třeba předložit sedm rodných listů, tedy rodné listy všech prarodičů, pro úplnost byly vyžadovány i rodné listy rodičů, byť na posouzení by neměly mít vliv a rodný list žadatele samotného⁵⁰. K vysvětlení je pak třeba ještě dodat, že datum před závorkou představuje datum platné v době vydání nařízení. Opravou z 29. června 1939 byla data změněna na ta, které jsem uvedla v závorce a to z toho důvodu, že § 6 měl být co nejvíce podoben §5 Prvého nařízení k zákonu o říšských občanech z 14. listopadu 1935 (tzv. norimberské zákony). Je třeba si všimnout, že jde o posun zpětné účinnosti zákona před počátek účinnosti Výnosu o zřízení Protektorátu a tedy o tzv. pravou retroaktivitu. Nejde o jediné ustanovení, které působí retroaktivně. V § 12

⁵⁰ Jurášek S., Právní a hospodářské postavení židů v Protektorátě Čechy a Morava in Právník 1940, str. 400-401

odst. 2 jsou taxativně vyjmenovaná ustanovení, jejichž zpětná působnost se datuje již k 15.březnu 1939, tedy ke dni zřízení Protektorátu.

Nařízení o židovském majetku zmocňovalo v § 11 říšského protektora k vydávání prováděcích a doplňujících předpisů. Toho práva protektor vcelku hojně využíval a vydal devět prováděcích nařízeních. Navíc je třeba dodat, že protektorátní vláda, která měla sama na zájem na vydání vlastního nařízení o židovském majetku, byla tímto Neurathovým nařízením zcela z arizačního procesu vyřazena, což byl samozřejmě záměr. Tímto nařízením bylo možno navíc postihnout nejen židovský, ale do určité míry i český majetek a arizace se tak vlastně okamžikem, kdy mohl přecházet židovský a částečně i český majetek do německých rukou, stala nástrojem germanizace českého území.

- Zároveň s výše uvedenými opatřeními došlo k vydání právních předpisů k ochraně měny, jejichž některá ustanovení se vztahují konkrétně na Židy. Pro úplnost některé z těchto právních předpisů přepisů uvádím:
 - a) Oběžník ministerstva financí ze dne 25.března 1939, č.j. 6.766/39-VI, o některých opatřeních k ochraně měny
 - b) Vyhláška ministerstva financí (revisní odbor) ze dne 10. listopadu 1939, č. 18.753/VI-1939, o placení nájemného a pachtovného z nemovitostí Židů.

RŮZNORODÁ PROTIŽIDOVSKÁ OMEZUJÍCÍ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA ÚČAST ŽIDŮ VE VEŘEJNÝCH FUNKCÍCH

Kromě několika málo vlašťovek v podobě usnesení advokátní komory v Praze, kterým byli židovští advokáti vyloučeni ze zastupování stran před soudy, bylo vládní nařízení ze dne 21.dubna 1939, č. 123 Sb., o vyloučení některých osob z výkonu veřejných funkcí v soudnictví prvním výrazným počinem v oblasti

vylučování Židů z veřejného života, a to přesto, že se v nařízení slovo „Žid“ nikde neobjevilo. Ustanovení § 1 tohoto nařízení zastavuje výkon úřadu osob, které vedle soudců z povolání vykonávají veřejné funkce v soudnictví, jestliže z důvodu veřejného klidu a pořádku nejsou s to tento úřad vykonávat. Prezidenti vrchních soudů nebo ti, jimž je svěřen bezprostřední dohled měli provést toto nařízení. Prezident vrchního soudu má kromě toho učinit potřebná opatření, aby byl i nadále zajištěn chod soudů, přičemž proti jejich rozhodnutí nebyl připuštěn žádný opravný prostředek.

Protektorátní vláda vzala na vědomí zákrok státní správy, která přinutila k rezignaci všechny "neárijsce" na funkce v Obilní společnosti, Plodinové burze a Škrobárenském syndikátu, a navázala na tento počín ministerstva zemědělství zmocněním ministra průmyslu a obchodu, aby ihned projednal s průmyslovými organizacemi a podniky odstranění "neárijsců" ze všech vedoucích míst v tomto oboru. Vláda také souhlasila s vydáním nálepek k vnějšímu označení "čistě árijských obchodů".

Na příštích rychle za sebou následujících schůzích přijala Beranova vláda další opatření, která umožňovala českým úřadům dosazovat vnucené správce a důvěrníky do židovských podniků a schvalovat vlastnické přesuny židovského majetku, jinak zakázané. Současně nově vytvářená česká politická organizace, Národní souručenství, od svých vrcholných řídicích orgánů až po okresní sekretariáty, konala systematické přípravy k vyřazení Židů z protektorátního hospodářství a k vytvoření v české společnosti relativně početné vrstvy profitující přímo či nepřímo z protižidovských opatření.

Aktivita protektorátní vlády k vyřazení Židů z veřejného života probíhala bez dramatického střetnutí s okupační mocí. Proti výpočtu všech zaměstnání, z nichž měli být Židé vyloučeni, jak jej předložila protektorátní vláda, neměly okupační úřady žádné námitky, ani významnější doplňky. Rozdílné názory se projevily v definici židovství, když původně navržená vládní definice by z působnosti tohoto nařízení vyjmula přibližně dvě, nejvýše tři procenta postižených Židů. Při

schvalování osnovy svého nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě dne 4. července 1939 protektorátní vláda už převzala definici z Neurathova nařízení o židovském majetku, tedy definici norimberských zákonů.

Zásahem nutným vzhledem k výše uvedeným hospodářským a sociálním opatřením bylo vydání Vládního nařízení ze dne 19.května 1939, č. 166 Sb., o opatřování dokladů pro úřední průkaz rodového původu. Toto vládní nařízení nabylo účinnosti až 17.července 1939 a mezi tím tedy stačilo dojít k vydání Nařízení o židovském majetku. Kromě vztahu k opatřením hospodářské povahy šlo i o reakci na recepci norimberského zákona o ochraně německé krve a cti pro německé obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava a dříve již i pro Sudety. V důvodové zprávě nařízení je uvedeno, že ustanovení na ochranu rasy, která byla vydaná v Říši jako i předpisy buď připravované nebo vydané v Protektorátu vyžadují v mnoha případech jednoznačný důkaz o rodovém původu. Tímto nařízením byla ministerstvu vnitra svěřena výlučná pravomoc obstarávat doklady pro úřední průkaz rodového původu. Všechny úřady, orgány a soudy byly povinny na vyžádání Ministerstvu vnitra doklady vyjmenované v § 2 vydat. Druhá část nařízení pak upravuje poplatky za vyhotovení písemností, které jsou dle důvodové zprávy shodné s poplatky v Německu.

V obdobném protižidovsky laděném duchu byla vydána i vyhláška policejního prezidenta ze dne 14. srpna 1939, která odkazovala na zákon o organizaci politické správy ze dne 14.července 1927 a na jehož základě měla být vydána. Vyhláška upravuje styk mezi obyvatelstvem židovským a nežidovským. Do jakých detailů právní normy šly, dokazuje např. článek I. této vyhlášky, který precizně vymezuje ty veřejné místnosti, kam mají Židé s okamžitou platností zákaz vstupu. Jde o restaurace Na Slovanském ostrově, restaurace na Petříně a v Hanavském pavilonu, v Riegrových sadech. Dále jim byl zapovězen přístup i do hlavní restaurace (Šlechtovy) v Královské oboře, stejně jako do Obecního domu hlavního města Prahy, Národního domu na Královských Vinohradech, kavárny Hlavovy na Královských Vinohradech, jakož i do Národního domu na Smíchově.

Majitelé ve vyhlášce uvedených restaurací a kaváren měli povinnost své místnosti ihned označit nápisem „Juden nicht zugänglich“. V případě, že by nešlo o čistě židovský podnik, který by musel být náležitě označen nápisem „Židovský podnik“, nařizovalo se majitelům ostatních veřejných místností, aby židovským návštěvníkům byla vyhrazena zvláštní místnost, aby návštěvníci nežidovského původu nebyli nuceni se s osobami původu židovského stýkat. Pokud by taková oddělená místnost nebyla možná zřídit, pak bylo povinností majitele označit svůj podnik cedulí „Židům nepřístupno“. Obdobné povinnosti pak vyhláška dále stanovila majitelům veřejných lázní a provozovatelům živnostenských podniků. Zcela zakázán byl Židům přístup na městské plovárny a koupaliště v obvodu pražském. V posledním ustanovení předmětné vyhlášky pak bylo možno najít sankce v případě porušení udělených zákazů a nařízení, které v tomto případě představovaly pokutu od 10,- K do 5.000,-K nebo trest na svobodě od 12 h do 14-ti dnů⁵¹.

Jako další příklad protižidovských omezujících opatření roku 1939 považuji Nařízení říšského protektora o propouštění židovských zaměstnanců v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 23.října 1939, které umožňovalo vypovědět služební smlouvy všeho druhu (tzn. i smlouvy na dobu neurčitou) k prvnímu dni každého měsíce za dodržení šestinedělní výpovědní lhůty. Velmi diskriminující bylo, že židovským zaměstnancům zanikly uplynutím výpovědní lhůty všechny nároky službou vzniklé a to zejména nároky na „platy zaopatřovací a odbytné“. V souvislosti s pojmem Žida nařízení odkazuje na nařízení říšského protektora o židovském majetku.

Byly vydávány ještě mnohé jiné předpisy např. v souvislosti se zřízením Ústředny pro židovské vystěhovalectví, v souvislosti s vystěhovaleckou daní, se školstvím atd.

⁵¹ Seemann R., Cesta do Wannsee. Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí, Středokukly 2008, obrazová dokumentace VIII

Rok 1940

HOSPODÁŘSKÁ PROTIŽIDOVSKÁ OPATŘENÍ

Dne 26. ledna 1940 vydal říšský protektor Nařízení říšského protektora o vyřazování Židů z hospodářství protektorátu, ke kterému byl ihned vydán i prováděcí výnos. Tento právní předpis navazoval na nařízení z roku 1939, konkrétně tedy na Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21. června 1939 o židovském majetku. Jelikož dopad „prvního“ nařízení z roku 1939 nebyl takový, jaký nacisté čekali a nekonalo se hromadné prodávání židovských podniků árijcům, bylo třeba na takto vzniklou situaci reagovat. Proto nařízení z roku 1940 ještě dále arizační opatření prohloubilo a stanovilo že, židovským podnikům (osobám) může být zakázáno vedení hospodářských závodů jakéhokoliv druhu. Podniky, kterým pak bude zakázáno vedení hospodářských závodů jakéhokoliv druhu, mohly být zrušeny a likvidovány.

Definice židovského podniku je převzatá z nařízení o židovském majetku z roku 1939, jehož § 7 stanoví, že:

- 1.) Židovský podnik je ten, jehož majitelem je Žid (viz definice téhož nařízení v § 6).
- 2.) Podnik veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti se považuje za židovský, pokud je jeden nebo více osobně ručících společníků Žid
- 3.) Podnik právnické osoby se považuje za židovský pokud
 - a. je-li jedna nebo více osob povolaných k zastupování Židem nebo jeden nebo více členů správní nebo dozorčí rady Židem
 - b. jsou-li rozhodujícím způsobem podle kapitálu (1/4 kapitálu náleží Židům) nebo hlasovacího práva (1/2 celkového počtu hlasů mají Židé) zúčastněni Židé
- 4.) Odstavec pátý upravuje právní domněnku, která říká, že pokud

15. března nebyl u akciové společnosti nebo komanditní společnosti nebo komanditní společnosti. na akcie členem představenstva, správní rady nebo dozorčí rady Žid, předpokládá se, že nemají rozhodující účast podle kapitálu nebo hlasovacího práva⁵². Opačná domněnka pak platí, pokud uvedeného dne byli členem představenstva, správní rady nebo dozorčí rady jeden nebo více Židů, tam jde o domněnku vyvratitelnou.

- 5.) Důležitý je odstavec šestý, který stanoví, že za židovský podnik se považuje i ten, který je skutečně pod rozhodujícím vlivem Židů, což výrazně rozšířilo definici židovského podniku.
- 6.) Odstavec sedmý a osmý upravuje odbočky židovských podniků (podle dnešního právního řádu šlo dle mého názoru o jakési organizační složky), na základě kterých se odbočka židovského podniku také považovala za židovský podnik a odbočka nežidovského podniku se za židovský podnik považovala v případě, pokud byl vedoucí odbočky nebo některý z vícero vedoucích Židem.

Definice židovského podniku je dále rozšířená o živnostenské provozovny v ustanovení § 1. nařízení. Nařízení neopomnělo upravit i otázku nájemních smluv a služebních vztahů.

K provedení tohoto nařízení bylo opět vydáno několik prováděcích předpisů, protože na získání židovského majetku do árijských rukou byl eminentní zájem. Hned prvním prováděcím výnosem říšského protektora, který byl vydán ten samý den, tedy 26. ledna 1940, bylo např. židovským podnikům, podnikajícím v oboru maloobchodu s textiliemi nebo maloobchodu s obuví a kožešinami ke dni 30. dubna 1940 zakázáno vedení hospodářských podniků. Kromě tohoto nařízení říšského protektora, byla vydávána mnohá devizová protižidovská omezení jako např. Výnos ministerstva dopravy protektorátu o zjišťování

⁵² Podmínky, že rozhodující účast podle kapitálu je dána, náleží-li více než čtvrtina kapitálu Židům a dále že rozhodující účast podle hlasovacího práva je dána, dosahují-li hlasy Židů poloviny celkového počtu hlasů jsou podmínky nevyvratitelné (dle tehdejší terminologie nevyvratné), jak uvádí Jurášek S., Právní a hospodářské postavení židů v Protektorátě Čechy a Morava in Právník 1940, str. 399

rasového původu příjemců poukazů z clearingových účtů ze dne 29.dubna 1940 nebo Výnos říšského protektora o právu disponovat účty, úschovami a bezpečnostními schránkami ze dne 26. června 1940⁵³.

Prováděcí vyhláškou říšského Ministerstva financí (která ale navazovala na protektorátní úpravu) byly v roce 1940 Židům zablokovány účty v bankách. Všechny platby - důchody, platy, honoráře, splátky dluhu i loterijní výhry bylo možné Židům vyplatit pouze poukazem na vázaný účet. (I při výplatě loterijní výhry musel občan protektorátu prokázat árijský původ, jedině pak mu byla výhra vyplacena, v opačném případě byla zaslána na jeho vázaný účet). Ze všech svých účtů dohromady si pak jejich majitel mohl vybrat nejvýše 1.500 korun týdně na obživu pro celou rodinu. Zlato a šperky byly Židům odnímány už po 15. březnu 1939 gestapem, z jejichž tresorů byly od roku 1941 (nařízením Reinharda Heydricha) zasílány do berlínské říšské pokladny. Současně byli Židé i židovské firmy od roku 1939 povinny přihlásit drahé kovy u Národní banky a o půl roku později následoval pro Židy příkaz povinného prodeje zlata a šperků obchodní společnost Hadega. Ta podléhala přímému dozoru úřadu protektora a peníze z prodeje, stanovené na minimální cenu, pak prodejcům posílala na účet, s nímž, jak už bylo řečeno nebylo možné disponovat. V roce 1941 byly tři miliony korun z tohoto prodeje převedeny prostřednictvím Zentralstelle für judische Auswanderung (Úřadu, který se v širším kontextu zabýval tak zvaným řešením židovské otázky, jímž mělo být vystěhování Židů z protektorátu) na tak zvaný Vystěhovalecký fond, z něhož mělo být, jak se v té době domnívali i sami Židé, hrazeno jejich "vystěhování z území patřícího "říši".

RŮZNORODÁ PROTIŽIDOVSKÁ OMEZUJÍCÍ OPATŘENÍ, ZEJMÉNA JEJICH ÚČAST VE VEŘEJNÝCH FUNKCÍCH

Asi nejdůležitějším právním předpisem této oblasti bylo Vládní nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě č.136/1940 Sb. z. a n.. Osnova nařízení

⁵³ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str. 93

byla protektorátní vládou schválena již 4. července 1939 a úřad říšského protektora s tímto návrhem neměl větší problém. Věc si ale vyžádalo i říšské ministerstvo vnitra, které považovalo sled navrhovaných opatření za příliš rychlý a neuvážený, samozřejmě nikoliv z hlediska solidarity s židovským obyvatelstvem Protektorátu, ale kvůli obavám z nepříznivého dopadu nařízení na hospodářství Protektorátu. Nakonec se všechny tři strany dohodly na etapovitém postupu⁵⁴.

V ustanovení §1 tohoto nařízení byl již podruhé v protektorátním právu vymezen pojem Žid. Poprvé to bylo - jak jsem uvedla výše - v Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21.června 1939 o židovském majetku. Pokud bych měla srovnat odlišnosti definice pojmu „Žid“, najdeme je pouze v odlišných datech v odstavci prvním až třetím, kdy dle nařízení ze dne 21. června 1939 o židovském majetku je rozhodným dnem ve všech třech případech datum 15. září 1935 a ve vládním nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě ze dne 24. dubna 1940 je to v odstavci prvním a druhém datum 16. září 1935, v odstavci třetím pak dokonce 17. září 1935. I tato nepatrná odchylka by však v konkrétním případě mohla způsobit, že někdo by byl Židem dle nařízení o židovském majetku a nikoliv už dle vládního nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě.

Výjimku pro státního prezidenta, který mohl na návrh vlády osobu, která spadá pod pojem Žid dle § 1, vyjmout z působnosti tohoto nařízení, stanoví § 3 nařízení. Co již v textu zákona uvedeno nebylo, ale lze se toho dočíst v knize „Konečné řešení“ od M. Kárného⁵⁵ je skutečnost, že si říšský protektor vyhradil, aby všechny výjimky, které měly být předloženy státnímu prezidentovi, nejprve viděl a schválil jeho úřad.

Podstatou celého nařízení je, že na základě ustanovení § 4 odst. 1 Židé

⁵⁴ Kárný, M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 48-49

⁵⁵ Kárný, M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 58

nemohou, pokud není stanoveno něco jiného, vykonávat žádnou funkci v soudnictví ani ve veřejné správě a následuje demonstrativní výčet konkrétních povolání, která Židům nepřísluší. V odst. 1. bodu 5. nařízení je např. stanoveno, že Židé nemohou být učiteli ani soukromými docenty na vysokých školách. Odstavec druhý pokračuje v demonstrativním výčtu zakázaných profesí. Následkem tedy bylo, že Židé, kteří „byli v činné službě nebo na dovolené s čekatelným (čekaným) u Protektorátu a jiných veřejnoprávních korporací uvedených v § 1 vl. nař. č. 379/1938 Sb. , kteří jsou účastni veřejného pensijního zaopatření, přeloží se z moci úřední do trvalé výslužby. Služební poměr čekatelů Židů se zruší.“

Ve druhé části nařízení najdeme zvláštní ustanovení o omezení Židů v některých odvětvích veřejného života, která jsou rozdělena do následných skupin, které byly dále detailně rozvedeny :

- a) Vyloučení Židů z advokacie, z úřadu notářského, z obhájcovství ve věcech trestních a z patentního zastupitelství.
- b) Vyloučení Židů z oprávnění civilního technika a úředně oprávněného báňského inženýra
- c) Vyloučení Židů z výkonu lékařské praxe.
- d) Vyloučení Židů z výkonu veterinářské praxe.

Charakteristickým rysem tohoto nařízení byl zákaz velkého množství různorodých profesí, které byly např. v Říši upraveny zvlášť a to většinou jako prováděcí předpisy k Zákonu o říšském občanství. Vláda zde pravděpodobně chtěla smazat rozdíly v právní úpravě mezi Německem a Protektorátem. Jako v předchozích případech byly i k tomuto právnímu předpisu vydány prováděcí předpisy jako např. Oběžník protektorátního ministerstva vnitra z 9. října 1940 atd.

Ve vztahu k advokacii bylo vydáno dále byt' až dne 12.září 1942 vládní nařízení o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým advokátům kandidátům advokacie, které se sice netýká přímo Židů samotných, ale je zajímavé v tom směru, že míří proti těm, kteří by se odmítali novému politickému uspořádání podříditi.

„Inspirující“ je na tomto nařízení zejména ohebnost a neuchopitelnost jednotlivých termínů. Vše vypovídající je hned §1 nařízení, který stanoví, že proti advokátům a kandidátům advokacie, kteří osvědčili skutkem své nepřátelské smýšlení vůči Říši nebo podle dosavadní politické činnosti nebo způsobu výkonu svého povolání *nedávají záruky, že kdykoliv a bez výhrad všecko nasadí pro nové politické uspořádání*, mohou být bez disciplinárního řízení a bez splnění jinak stanovených zákonných předpokladů učiněna správní cestou tato kárná opatření: trvalý nebo dočasný výmaz advokáta ze seznamu advokátů nebo trvalý nebo dočasný výmaz kandidáta advokacie ze seznamu kandidátů advokacie. Dále pak nařízení uvádí, že v případě dočasného výmazu je možné po splnění všech zákonných podmínek včetně osvědčení skutečnosti, že daný advokát již kdykoliv bez výhrad nasadí vše pro nové politické uspořádání, být po 5 letech opět do seznamu advokátů nebo kandidátů advokacie zapsán.

V roce 1940 bylo vydáno mnoho dalších předpisů omezujících postavení Židů ve veřejném životě nebo prostě jen regulujících jejich život, bylo pokračováno ve vytváření toho, co nynější historiografie označuje za „ghetto beze zdí“. Šlo například o rozšíření kompetence Ústředny pro židovské vystěhovalce na celé území Protektorátu nebo o vydání vládního nařízení ze dne 7. listopadu o odpočivných (zaopatřovacích) platech Židů, jimiž byli postiženi bývalí zaměstnanci – Židé, kteří byli ve službách zaměstnavatelů podle nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě a byli přeloženi do trvalé výslužby. Jejich odpočivné platy byly sníženy na max. částku 50 000,-- Kč za rok.

Je správné připomenout, že některé právní předpisy se vztahovaly pouze na německé státní příslušníky, jako např. Oběžník ministerstva vnitra ze dne 9. srpna 1940 o ověřování rodových průkazů o předcích u německých státních příslušníků. Ten stanovil, že důkaz o rodovém původu mohl být proveden buď předložením určitých listin o osobním stavu nebo vykázaním se tzv. rodovým průkazem (Ahnenpass)⁵⁶, který vlastně prokazoval správnost výpisů z původních listin⁵⁷.

⁵⁶ Příloha č. 9 je ukázka autentického Ahnenpassu a pochází z osobního archivu autorky

Protižidovská opatření nebyla vydávána pouze na celostátní úrovni, ale i na lokální úrovni např. jednotlivými magistráty, okresními úřady atd.

Rok 1941

HOSPODÁŘSKÁ PROTIŽIDOVSKÁ OPATŘENÍ

K úplnému prostoupení protektorátních norem a říšského práva došlo v oblasti vyvlastňovacích norem vydáním dvou nařízení, která vyšla v říšském zákoníku a prováděla říšské předpisy o přihlašování židovského majetku a o nasazení židovského majetku (srovnej výše v kapitole „Protižidovské zákonodárství Třetí Říše jako inspirace pro Protektorát Čechy a Moravu“). Tato nařízení sice nebyla účinná na území Protektorátu, protože na jeho území se postupovalo podle nařízení říšského protektora o židovském majetku, ale týkala se i Židů, kteří měli domovské právo v některé z obcí bývalých Čech a Moravy, ale kteří se v současné době zdržovali na jiném („neprotektorátním“) území Říše. Říšským úřadům šlo o to, aby se do sféry jejich přímého vlivu dostal veškerý židovský majetek a vyvlastnění nebylo možné žádným způsobem uniknout.

Za zmínku v tomto období stojí ještě Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o pronajímání židovských místností používaných po živnostensku ze dne 2. května 1941, které stanoví, že opětný pronájem místnosti nebo nemovitostí, které byly po 12. únoru 1940 pronajmuty Židem nebo židovským podnikem k živnostenským účelům, musí být přezkoumán vrchním zemským radou (Oberlandrát). Vrchní zemský rada může nájemní smlouvu z důvodů veřejného zájmu prohlásit oběma smluvními stranám za skončenu a pokud tak stanoví, musí pronajímatel s účinkem k okamžiku stanovenému vrchním zemským radou uzavřít novou nájemní smlouvu s osobou jmenovanou vrchním zemským radou.

Za nutné považuji zmínit Výnos protektorátního ministerstva spravedlnosti ze dne 28. srpna 1941, který rozšiřuje působnost výše uvedených nařízení o

⁵⁷ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str. 109

židovském majetku, nařízení o vyřazování Židů z hospodářství protektorátu a nařízení o pronajímání židovských místností používaných po živnostensku i na Židy cizí státní příslušnosti⁵⁸.

DALŠÍ OMEZOVÁNÍ ŽIDŮ

V právních předpisech vydaných v roce 1941 najdeme opět relativně větší množství právních předpisů vztahujících se přímo na židovské obyvatelstvo. Upravuje se chudinská péče o Židy, otázka evidence Židů, označení Židů, vyloučení Židů z odběru určitého zboží a mnohá další. Stranou nezůstávají ani opatření na regionální úrovni nebo opatření týkající se – dle mého názoru - okrajových témat jako je hudba, rybaření, myslivost, omezování nákupní doby a mnohá další. Jde o právní předpisy, které se věnují buď pouze židovské tematice nebo (jako například vládní nařízení o myslivosti č. 127/1941 Sb. ze dne 31. března 1941) upravují celkově danou problematiku, ale jako dílčí součást právního předpisu nalézáme i určité protižidovské ustanovení (honební lístek musí být odepřen Židům včetně osob pokládaných za Židy §23 odst. 1 bod 9.).

Za pozornost stojí zmiňované nařízení o označování Židů ze dne 1.září 1941, které stanoví, že Židům (dle §5 Prvního nařízení k zákonu o říšském občanství ze dne 14.listopadu 1938), kteří dovršili šestý rok, je zakázáno ukazovati se na veřejnosti bez židovské hvězdy. V odstavci druhém je pak známá židovská hvězda definována tak, že jde o šesticípou hvězdu velikosti dlaně, černě vytažené, ze žluté látky s černým nápisem „Jude“. Hvězda musí být nošena viditelně a musí být pevně přišita na levé náprsní straně části oděvu.

2) Srovnání rasových předpisů v Protektorátu a v Říši

Podle čl. 2 Výnosu Hitlera ze dne 16.3.1939 se obyvatelé Protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají německými státními příslušníky, ve

⁵⁸ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str. 115

smyslu zákona o říšských občanech z 15. září 1935 a platí pro ně tudíž i ustanovení na ochranu německé krve a cti. Z výše uvedeného ustanovení vyplývá, že norimberské zákony byly na území Protektorátu recipovány již při zřízení Protektorátu. Vztahovaly se ale pouze na německé státní příslušníky.

Židovská otázka v Protektorátu měla být dále řešena samostatně protektorátní vládou, protože Říše neměla žádný eminentní zájem na „rasové péči“ k ochraně českého národa. Tento postoj se však záhy změnil, když protektorátní vláda připravila 27. března 1939 osnovu nařízení o nakládání s některými hmotnými věcmi movitými, které mělo za cíl co nejrychlejší arizaci židovského majetku a to tak, že každý arizační případ by vyžadoval souhlas českých úřadů. Nacisté sice neměli – jak jsem již rozebrala – zájem na rasové čistotě v Protektorátu, ale na přisvojení si majetku Židů samozřejmě zájem protektorátních míst byl a bylo nežádoucí, aby veškeré kompetence v této záležitosti měla protektorátní autonomní správa. Na základě těchto skutečností říšský protektor von Neurath urychleně vydal vlastní Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21. června 1939 o židovském majetku, ve kterém stanovil zároveň i **první zákonnou definici pojmu Žid**. Přesné znění této definice jsem uvedla v kapitole „Nástin konkrétních protižidovských opatření v Protektorátu, rok 1939 hospodářská opatření“.

Druhá zákonná definice pojmu Žid byla v protektorátním právu stanovena již autonomním orgánem a sice vládním nařízením o právním postavení Židů ve veřejném životě. Jak bylo již výše zmíněno (kapitola „Nástin konkrétních protižidovských opatření v Protektorátu, rok 1940 různorodá protižidovská omezující opatření...“) šlo kromě nepatrného časového rozdílu o definici téměř shodnou s nařízením o židovském majetku a zároveň i s ustanovením § 5 Prvního nařízení ze dne 14. listopadu 1935 k Zákonu o říšském občanství.

Třetí nařízení k provedení zákona na ochranu německé krve a cti obsahovalo tedy **třetí zákonnou definice pojmu Žid (šlo vlastně o definici prvního prováděcího nařízení k zákonu o říšském občanství)**. Na území Protektorátu se totiž týkaly rasové zákazy židovských míšenců pouze v případě, že šlo o příslušníky německého

národa, na které se vztahovalo První prováděcí nařízení k zákonu o říšských občanech. Tento nedostatek řešilo proto Třetí nařízení k provedení zákona na ochranu německé krve a cti, ze dne 5. června 1941 a to tím způsobem, že určilo, že se zákon na ochranu německé krve a cti a jeho první prováděcí nařízení bude vztahovat i na území Protektorátu na veškeré židovské obyvatelstvo. Toto nařízení tedy zavedlo do protektorátního právního řádu v něm dosud samostatně nedefinovaný pojem „židovského míšence“. V ustanovení § 2 odst. 2 určilo, že za židovského míšence bude považován židovský míšenec 1. stupně (tzn. míšenec se dvěma židovskými prarodiči) protektorátní příslušnosti, který splňuje podmínky ustanovení § 5 odst. 2 prvního nařízení k provedení zákona na ochranu německé krve a cti.

Dosud ale nebyly upraveny vztahy mezi protektorátními příslušníky navzájem. Norimberské předpisy se užívaly pouze v případě, že šlo o vztahy různého pohlaví, z nichž minimálně jedna osoba byla německým státním příslušníkem.

V září 1941 říšský protektor Konstantin von Neurath ze „zdravotních důvodů“ nastoupil na přímé Hitlerovo přání na v podstatě trvalou zdravotní dovolenou. Jeho zástupcem (fakticky však nástupcem) se stal Reinhard Heydrich, vlivný muž bezpečnostního aparátu Říše, což byl jasný signál k následnému přitvrzování jak v otázce potírání jakékoliv odbojové aktivity, tak samozřejmě i v úpravě protižidovské legislativy. Měl udělat vše pro tzv. „konečné řešení“ větší části českého obyvatelstva⁵⁹.

Dne 7. března 1942 došlo k vydání vládního nařízení č. 85/1942 Sb. z. a n., kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích, které obsahovalo již v pořadí *čtvrtou definici pojmu Žid*. Ode dne účinnosti tohoto nařízení platily na území Protektorátu v podstatě vedle sebe dvoje rasové předpisy:

⁵⁹ Malý, K., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Praha 1999, str. 381

- Výnos Hitlera z 16.3.1939, konkrétně čl. 2., dle něhož pro německé státní příslušníky platí recipované norimberské předpisy, a třetí prováděcí nařízení k zákonu na ochranu německé krve a cti, dle kterého norimberské předpisy platí i pro protektorátní Židy
- Dále pak vládní nařízení č. 85/1942 Sb. z. a n., kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích, které má ale vůči říšské úpravě toliko subsidiární charakter⁶⁰

Se čtvrtou definicí byly spojeny zejména následky pro židovské míšence jako zvláštní kategorii osob, což doposud nebylo. Nařízení *via facti* přešlo zásadní část norimberských zákonů, přestože je nerecipovalo formálně. Upravuje dále také např. zákaz zaměstnávat v židovských domácnostech ženy mladší 45 let, pokud nebyly Židovkami nebo židovskými míšenkami, zakazuje vyvěšovat Židům protektorátní vlajku, umožňuje vydědění z důvodu překročení zákazu uzavření manželství atd.

Protektorátní ministerstvo vnitra má pak podle zkoumaného předpisu bdít, aby „veřejný pořádek, klid a bezpečnost, jakož i veřejná mravnost nebyly ohrožovány stykem Židů s ostatním obyvatelstvem“.

Jak v protektorátních, tak i v říšských předpisech byl pojem Žid chápán nikoliv na základě náboženské příslušnosti, které byla užívána pouze jako vodítko pro rozpoznání Židů, ale zásadně a pouze na základě rasovém, tzn. vlastně biologickém. Nacionální socialismus se vyznačuje názorem, že všechny negativní společenské fenomény (krádeže, násilné trestné činy, psychická onemocnění a podobné jevy) lze odůvodnit biologickými příčinami. Tím bylo myšleno, že vše mají na svědomí ony špatné, méněcenné rasy.

Nejzásadnější rozdíl mezi rasovou úpravou říšskou a protektorátní tkvěl v tom, že i když říšské předpisy byly zaměřeny především proti Židům, bylo jejich

⁶⁰ Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str. 136

hlavním účelem zachování rasové čistoty. Oproti tomu úprava protektorátní měla víceméně spíše charakter pouze protižidovský⁶¹.

V následující kapitole bych se krátce zmínila o konferenci ve Wannsee, na které se jednalo o konečném řešení židovské otázky, a která byla pravděpodobně i příčinou přijetí drakonického vládního nařízení č. 85/1942 Sb , které vyšlo pouhé dva měsíce po konání konference.

⁶¹ Petruš, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000, str. 136

VI. Konference ve Wannsee

Jednání ve vile Am Grossen Wannsee, které se uskutečnilo dne 20.ledna 1942, je dodnes považováno veřejností za zlomový bod, kdy bylo rozhodnuto o vyhlazení Židů a je považováno za vlastní počátek holocaustu. Vila se nachází mezi Postupimí a Berlínem na břehu jezera Am Grossen Wannsee.

Na základě historických dokumentů je však třeba konstatovat, že proslulé jednání ve Wannsee nebylo pro jeho účastníky, o kterých se krátce zmíním dále, ničím novým a nebyla zde učiněna ani žádná zcela nová a zásadní rozhodnutí, která by odůvodňovala pojetí konference jako počátek nacistické genocidní politiky.

Vyhlazovací politika již před počátkem války směřovala proti třem skupinám obyvatel, kteří byli pro Německou říši nejvíce nežádoucí a šlo o:

- Židy
- Cikány
- postižené (tzn. nevyléčitelně nemocné)

Důvodem, pro který se uvedené skupiny obyvatelstva staly nežádoucími, měla být ochrana německého společenství před vlivy, které by oslabily jeho rasovou čistotu a zdraví. Tato politika byla nacisty intenzivně propagována a k rasové odpovědnosti byli říšští občané nabádáni na „každém kroku“. Propagace nacistického režimu a jeho hrůzných tezí byla důmyslně a do detailu propracovaná. Jako názorný příklad může sloužit Hitlerův výrok otištěný na první straně německého dokladu o původu/ tzv. Ahnenpassu⁶²:

„Die gesamte Bildungs- und Erziehungsarbeit des völkischen Staates muß ihre Krönung darin finden, dass sie den Rassesinn und das Rassegefühl instinkt- und verstandesmäßig in Herz und Gehirn der ihr anvertrauten Jugend hineinbrennt. Es soll kein Knabe und kein Mädchen die Schule verlassen, ohne zur letzten Erkenntnis über die Notwendigkeit und das Wesen der Blutreinheit geführt worden zu sein! Damit wird die Voraussetzung geschaffen für die Erhaltung der rassenmäßigen Grundlagen unseres Volkstums und durch die wiederum die Sicherung der Vorbedingungen für die spätere kulturelle Weiterentwicklung!“

„Celková vzdělávací a výchovná práce národního státu musí nalézt svůj vrchol v tom, že vypálí do srdce a mozku svěřené mládeže význam rasy a cit pro rasu. Školu nesmí opustit žádný chlapec ani děvče bez toho, aniž by byli dovedeni k poznatku o nezbytnosti a důležitosti čistoty krve.

Tím bude dosaženo předpokladů pro zachování odpovídajících rasových základů našeho národa a skrz ně pak zase jistoty dobrých podmínek pro následný kulturní vývoj!“

Budeme-li považovat za nesporné, že konference ve Wannsee nebyla oním okamžikem, kdy bylo rozhodnuto o vyvraždění 6,000.000 Židů, pak otázkou, kterou ve svých pracích řešili mnozí historikové zůstává, řečeno slovy jednoho z nich

⁶² viz příloha č. 9

(Eberharda Jäckela), že „nejpozoruhodnější věcí na konferenci ve Wannsee je, že nevíme, proč se konala“.

Existují různá názory na to, kdy padlo rozhodnutí vyhladit židovské obyvatelstvo ve spojení s tím, jakou měla vlastně konference ve Wannsee funkci. Osobně se z těchto názorů ztotožňuji s úvahou Kurta Pätzolda, který v článku „Die vorbereitenden Arbeiten sind eingeleitet (zum 50. Jahrestag der Wannsee-Konferenz)“⁶³ předpokládá, že k rozhodnutí o tzv. konečném řešení došlo pravděpodobně ještě před útokem na Sovětský svaz a to někdy na jaře roku 1941 při plánování války se Sovětským svazem. Toto Pätzold dovozuje z dokumentu: Akten Notiz über Ergebnis der heutigen Besprechung mit den Staatssekretären über Barbarossa, angefertigt am 2.Mai 1941⁶⁴, v němž stojí:

Gleichzeitig wurden sich die Eroberer auch darüber schlüssig, dass sie innerhalb des kolonialen Riesenreichs, das sie bis an die Grenzen des Ural zu errichten trachteten, großen Gruppen von Menschen, die Rede war von „...zig Millionen“, die Lebensgrundlagen entziehen würden, in dem sie sie in Landstrichen isolierten oder Gebiete abdrängten, in denen sie auch bei angestrengster Arbeit der Natur keine ausreichende Nahrung abgewinnen konnten.

(Zároveň byli dobyvatelé jednotní v myšlence, že uvnitř obrovské koloniální říše, již usilují zřítit až na hranice Uralu, bude nutno velké skupině lidí, přičemž řeč byla o –ceti miliónech, odejmout jejich životní základ tak, že budou izolováni do krajů nebo vytlačeni na území, kde ani při největší námaze z přírody nezískají dostatek potravy.)

⁶³ Kárný M., Blodig V., Kárná M., Therezienstadt in der Endlösung der Judenfrage, nakl. Panorama, Praha 1992

⁶⁴ In : Der Prozeß gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Nürnberg 1948, Bd XXXI, S. 4

Konference ve Wannsee měla plnit „pouze“ následující úkoly:

- všichni měli vědět o Göringově jmenování Heydricha jako hlavního odpovědného muže za konečné řešení židovské otázky
- všichni účastníci konference (vysocí státní a straničtí činitelé) měli být s konečným řešením seznámeni, aby nikdo nemohl říci, že o ničem neví
- bylo třeba ujasnit si otázku, kdo je židovský míšenec a jak bude s touto skupinou zacházeno

V souvislosti s vývojem situace a politiky směřující ke konečnému řešení je pak třeba z faktického hlediska připomenout, že deportace Židů, které začaly v říjnu 1941, konkrétně od 15. října (transporty z Prahy, Vídně, Berlína, Kolína nad Rýnem, Frankfurtu nad Mohanem, Hamburku a Düsseldorfu) se uskutečňovaly nejspíše na základě Hitlerova rozhodnutí z 24. září 1941, kdy na jednání s Himmlerem a Heydrichem - dle záznamu z Goebbelsova deníku –Hitler oznámil, že „Židé musí být postupně z celého Německa vyvezeni a první města, která musí být Židů zbavena jsou Berlín, Vídeň a Praha“⁶⁵.

Impulsem k takovému prohlášení se Hitlerovi mohly stát náhlé deportace volžských Němců na Sibiř uskutečněných Sověty ve dnech 13-15.září 1941⁶⁶. O dva týdny později, tedy 6. října 1941 Hitler znovu zdůraznil, že „všichni Židé musí být z protektorátu odstraněni, a to nikoliv nejprve do Generálního gouvernementu, ale rovnou dál na východ. Okamžitě to však není proveditelné pro velké nároky vojska na dopravní prostředky.“⁶⁷

Dne 23. října 1941 byla Himmlerem vydaná direktiva, která zastavovala veškerou židovskou emigraci z říše a to přestože emigrace byla do té doby ze strany

⁶⁵ Knopp G., Holocaust, Zločin proti lidstvu, Mnichov 2006, str. 115

⁶⁶ Roseman M., Setkání ve vile u jezera. Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“, Dokořán, Praha 2003, str. 54

⁶⁷ Knopp G., Holocaust, Zločin proti lidstvu, Mnichov 2006, str. 116

nacistických orgánů spíše podporována (viz Zentralstelle für jüdische Auswanderung).

Dne 25. listopadu bylo vydáno 11. prováděcí nařízení k zákonu o říšském občanství (viz výše), které rušilo zvláštní formu občanství, jež byla zákonem o říšském občanství v roce 1935 uzákoněna (tzv. Staatsangehörige = neplnohodnotný občan jako protipól k tzv. plnohodnotnému občanovi, který byl označován pojmem Reichsbürger). Židé proto přestali být subjekty státu a stali se v pojetí mezinárodního práva veřejného apatridy. Na konci roku 1941 dosáhla protižidovská vyhlazovací politika vrcholné fáze.

Jisté tedy je, že na počátku stojící emigrační politika, která měla za úkol přimět Židy k vystěhování se co nejdále z území Německa a posléze i z území jím okupovaných států byla postupem času (pravděpodobně na základě různých okolností, mezi něž patřila i stále menší ochota okolních států k přijímání uprchlíků z Německa) zavržena a to tak, že novým cílem se stalo deportovat Židy do určitých „rezervací“, které se budou vyznačovat těžkými, nepříznivými podmínkami pro život. Následně pak lze vysledovat, že tyto deportační pokyny se staly již zcela pokyny genocidními, protože z nich byl patrný naprosto zřejmý likvidační záměr. Pro historiky však stále zůstává otázkou, zda se pod pojmem „konečné řešení“ od počátku skrývala fyzická likvidace nebo zda se tento význam tvořil až postupně vzhledem k neúspěchům na východní frontě a nemožnosti stěhovat Židy dál na východ.

Heydrich sám pak uvedl účel konference slovy, že jelikož byl jmenován říšským maršálem pověřencem pro přípravu konečného řešení židovské otázky v Evropě, je třeba vyjasnit základní otázky, které vyžadují předběžná jednání všech ústředních orgánů, které jsou na těchto otázkách zúčastněny a to vzhledem ke koordinaci společné linie⁶⁸.

⁶⁸ Poliakov L., Wulf J., Das Dritte Reich und die Juden, München, 1975, str. 120

1.) Účastníci konference

69

Jak již jsem uvedla, okruh pozvaných účastníků na první termín se poněkud lišil od účastníků pozvaných na druhý termín. Každopádně však pozvané vybíral sám Heydrich, kterému správný okruh pozvaných měl zajistit klidný průběh konference. K tomu, aby došlo k ukázkovému splnění úkolu bylo třeba nejen výkonných zabijáků při fyzickém provádění věci, ale také (a možná zejména) bylo třeba k účasti povolati schopné byrokraty, kteří byli věci oddáni, a kteří ve sféře státní správy nebo uvnitř NSDAP měli vlivné postavení. A přesně tito muži byli do Wannsee pozváni. Bráno zcela statisticky, devět z patnácti zúčastněných dokončilo univerzitu, osm dokonce mělo doktorský titul. Asi sedm účastníků bojovalo na frontách první světové války. Není tedy třeba dodávat, že zavrženíhodný plán, za který zaplatily svými životy miliony lidí nebyl dílem pouze osob omezení inteligence, tedy pouhých pěšáků, kteří – i když často také s enormním nasazením – fyzickou likvidaci prováděli, ale převážným dílem lidí inteligentních, kteří celý plán vymysleli a zorganizovali, a kteří v sobě bohužel neměli absolutně žádný morální kredit, svědomí a cit. Tito lidé se tedy sešli 8. ledna 1942 na konferenci ve Wannsee v následujícím složení:

⁶⁹ <http://www.ghwk.de/deut/startneu0.htm>

- Reinhard Heydrich – vyrůstal v bouřlivých dvacátých letech dvacátého století, studium na vysoké škole mu jeho rodina nemohla umožnit a tak se stal námořním důstojníkem. Následně si ho Himmler vybral k vedení rodící se tajné služby SD a on začal společně s Himmlerem kariérně stoupat vzhůru. V září 1941 ho Hitler jmenoval zastupujícím protektorem okupovaného českého území a Heydrich tedy zastával funkci šéfa říšského hlavního bezpečnostního úřadu a zároveň výše zmiňovaného říšského protektora, v Protektorátu prosazoval politiku cukru a biče – sociální výhody dělníkům versus brutální perzekuce vůči neloajálním a nepřátelským židlům.

- Adolf Eichmann – Říšský hlavní bezpečnostní úřad - Heydrichův asistent – vyučil se ve dvacátých letech obchodním cestujícím a pracoval pro jednu olejářskou společnost v Linci. Ve třicátých letech prodělal výcvik u ozbrojených složek SS, kde i nadále pracoval jako úředník. V roce 1938 dostal příležitost ukázat svůj úřednický talent a bezohlednost v Ústředně pro židovské vystěhovalectví ve Vídni. Po vytvoření RSHA byl jmenován šéfem židovského oddělení RSHA.

- Dr. Heinrich Müller – Říšský hlavní bezpečnostní úřad - šéf sekce IV. (Amt IV) nazvané jako „Pátrání a boj s nepřítelem, Geheime Staatspolizei (Gestapo) a to od září 1939 do května 1945

- Dr. Alfred Mayer – Říšské ministerstvo pro obsazená území na Východě - byl jeho státním tajemníkem a zastupujícím říšským ministrem (Staatssekretär und stellvertretender Reichsminister)

- Dr. Georg Leibbrandt – Říšské ministerstvo pro obsazená území na Východě – byl vedoucím jednoho z nejdůležitějších oddělení ministerstva

- Dr. Wilhelm Stuckart – Říšské ministerstvo vnitra, SS-Obergruppenführer

- Dr. Roland Freisler – Říšské ministerstvo spravedlnosti (a později nechvalně známý předseda Lidového soudu v Lipsku po právu označovaný jako „zuřivý Roland“, který poslal jako trestní soudce na smrt tisíce lidí)
- Erich Neumann – Úřad pověřence pro čtyřletý plán - státní tajemník
- Dr. Gerhard Klopfer – Kancelář strany NSDAP - vedoucí státoprávního oddělení III v kanceláři strany NSDAP a zástupce Martina Bormanna, jež byl příslušný pro rasové a národnostní otázky, hospodářskou politiku, spolupráci a RSHA a základní otázky okupační politiky
- Friedrich Wilhelm Kritzinger – Říšské kancléřství – státní tajemník
- Martin Luther – Ministerstvo zahraničí – státní podtajemník na Ministerstvu zahraničí Německé říše
- Otto Hofmann – Hlavní úřad pro otázky rasy a osídlování - šéf úřadu
- Dr. Ebrhard Schöngarth – Bezpečnostní policie a SD - velící důstojník, vedle R. Langa druhý „praktik“ masových exekucí
- Dr. Rudolf Lange- Bezpečnostní policie a SD - velící důstojník štábu bojové skupiny v Pobaltí, tzv. Einsatzgruppe A. Tento praktik vedl Einsatzkommando 2, které do prosince 1941 vyvraždilo cca 60.000 lotyšské do Lotyšska deportované Židy.
- Dr. Bühler – Úřad generálního guvernéra v Krakově -státní tajemník, který tlačil Heydricha tomu, aby s konečným řešením začal v Generálním gouvernementu, protože tam „nejsou žádné problémy s transportem“ a židovskou je zde třeba řešit co nejdříve.⁷⁰

⁷⁰ stručné životopisy byly čerpány z internetových stránek:

Seznam účastníků, který je součástí Eichmannova Besprechungsprotokollu, odhaluje jména mužů, kteří pracovali na významných pozicích úřednického aparátu Třetí říše. Lze snad ještě dodat, že šlo vesměs o mladé, ambiciózní třicátníky.

2.) Termín a místo konání konference

Konference se měla konat - dle pozvánek rozeslaných 29. listopadu 1941 Reinhardem Heydrichem - 9. prosince 1941 ve dvanáct hodin ve služebně Mezinárodní kriminálně policejní komise – Interpolu v domě Na malém Wannsee č. 16. Nejen místo, ale i datum konference však následně muselo být změněno. Změna místa konání konference byla způsobena chybou Adolfa Eichmanna, který se vyhotovením pozvánek osobně zabýval. Eichmann při vypracování pozvánek zvolil jako místo konání dům Na Malém Wannsee, přestože Heydrich pravděpodobně od počátku pomýšlel na dům Na Velkém Wannsee, který zaručoval účastníkům konference větší pohodlí než menší služebna Interpolu. Svou chybu Eichmann následně napravil. V pozvánce pak pozvaným mimo jiné sdělil, že projednáváno bude konečné řešení židovské otázky v Evropě z pohledu organizačního, věcného a materiálního s tím, že jde o otázku mimořádného významu, zvláště když od 15.10.1941 jsou transportováni Židé z říšského území včetně Protektorátu Čechy a Morava na východ⁷¹.

Datum konference se ale musel také posouvat. Tentokrát ne z důvodu chyby při přípravě pozvánek, ale pravděpodobně z důvodu náhlé změny mezinárodně politické situace (Rudá armáda zahájila před Moskvou silnou protiofenzívu, Japonsko napadlo Pearl Harbor). Někteří historikové jako např. Christian Gerlach tvrdí, že teprve až v tomto okamžiku, na základě tehdejší mezinárodně politické situace, se Hitler definitivně rozhodl vyvraždit všechny evropské Židy, když dle

<http://www.ghwk.de> (Haus der Wannsee-Konferenz),

<http://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite>

⁷¹ Příloha č. 10; http://www.ghwk.de/deut/luther_1941.pdf

záznamů v Göbbelsově deníku měl na schůzi říšských a župních vedoucích nacistické strany poznamenat :

*„Pokud jde o německou otázku, rozhodl se vůdce zamést podlahu dočista. Židům již dříve prorokoval, že pokud znovu vyvolají světovou válku, čeká je vyhlazení. Nešlo o pouhé fráze. Jsme ve světové válce; vyhlazení toho bude nutným důsledkem. K této otázce je třeba přistupovat bez jakékoliv sentimentality. Nejsme tady proto, abychom soucítili s Židy, ale abychom soucítili s naším německým lidem. Jelikož německý lid při tažení na Východ znovu obětoval 160 000 životů, musí ti, kteří tento krvavý konflikt v první řadě vyvolali, za něj zaplatit svými životy“*⁷².

K tomuto projevu Hitlera mělo podle dochovaných pramenů dojít den poté, co Říšský sněm vyhlásil Spojeným státům válku, a proto na něj musíme nazírat optikou projevu vysoce emotivního a značně rozhorleného. V lednu následujícího roku se Hitler vrátil opět ke svým nejednoznačným vyjádřením ohledně nakládání s Židy.

Druhá (opravená) pozvánka pak byla pozvaným doručena okolo 8. ledna 1942. V této pozvánce Heydrich navrhl termín konference na 20. ledna 1942 a konference se pak v tento den, ve dvanáct hodin, opravdu konala⁷³.

3) Program konference

Průběh konference se rekonstruuje dle dochovaného Eichmannova zápisu a následného procesu s ním:

⁷² Roseman M., Setkání ve vile u jezera. Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“, Dokořán, Praha 2003, str. 78

⁷³ Příloha č. 11 - Pozvánka, kterou zaslal Heydrich státnímu podtajemníku na Ministerstvo zahraničí Německé říše, Martinu Lutherovi a sdělil mu, že konference, jejímž programem bylo konečné řešení židovské otázky, a která byla plánovaná na 9.12.1941, musela být bohužel odložena. Jako důvod Heydrich uvedl nenadálé události, které si vyžádaly pozornost části pozvaných hostů. Konference byla pak přeložena jak je patrné již z výše uvedeného opravdu na 20. ledna 1942; <http://www.ghwk.de/deut/luther-januar1942.htm>

Předsedajícím celé konference byl Reinhard Heydrich, který od počátku velmi jednoznačně dával najevo, že se na konferenci nemá jednat o tom, zda „konečné řešení“ ano či ne, ale výlučně o tom, jak bude fakticky provedeno. Na začátku jednání Heydrich také ihned oznámil, že židovská otázka spadá výlučně do kompetence Reichsführera SS a šéfa německé policie Himmlera. Heydrich měl pravděpodobně obavy – jelikož šlo „o velmi výnosný obchod“ - že z řad účastníků zazní mohutné protesty. Protože ale konference proběhla bez nejmenších problémů, potvrdila se tím velmi silná pozice obou mužů (Heydricha i Himmlera), jimž si nikdo nedovolil odporovat.

Heydrich v úvodu konference nejprve zrekapituloval dosavadní oficiální postup při protizidovských aktivitách a jeho úspěchy. Následně zúčastněným vysvětlil, proč se ale upouští od „velmi úspěšné“ nucené emigrace. Důvodem bylo kromě finanční zátěže a nevole okolních států nebezpečí plynoucí z emigrace v období války. Na základě toho nastínil plánovaný postup v otázce „konečného řešení“. Podle jeho statistik žilo v evropských státech cca 11 miliónů Židů, z toho v UdSSR 5 000 000. Místo emigrace dal dle Heydrichových slov vůdce nyní souhlas k „evakuaci“ Židů „na východ“, aby v zápětí poznamenal, že na tyto akce má být ale pohlíženo jako na nouzové možnosti, jelikož jsou sbírány praktické zkušenosti, které mají pro otázku konečného řešení velký význam. V souladu s Heydrichovými představami tedy mělo dojít k přemístování Židů dále na východ, kde měli stavět silnice, přičemž bylo počítáno s tím, že jich velká většina při této práci zemře. S ostatními (= ti, kdo přežijí) mělo být „odpovídajícím způsobem naloženo“. Doslovně jedna z nejdůležitějších pasáží protokolu zněla:

„ Židé se mají posílat po dobu konečného řešení na práce na Východ pod příslušným vedením. Práceschopní Židé budou přivedeni do těchto oblastí ve velkých kolonách, odděleně podle pohlaví. Budou pracovat na stavbě silnic, přičemž jich bezpochyby velká část zmizí přirozeným úbytkem.

Se zbytkem, který v každém případě nakonec zůstane, se bude muset vhodně naložit , protože tu bezpochyby půjde o část nejodolnější, představující přirozený

výběr, na který je třeba pohlížet při propouštění na svobodu jako na zárodek nového židovského rozmachu (viz zkušenosti z dějin)⁷⁴“

Nejprve mělo být tímto způsobem „vyčištěno“ Německo a Protektorát a to kvůli otázce bydlení a jiné sociálně-politické potřeby. Následovat měl celý zbytek Evropy. Židé měli být evakuováni do tzv. tranzitních (průchozích) ghet a pak dále na Východ, přičemž Heydrich zdůraznil, že je třeba stanovit předpoklady a pravidla pro transporty, což znamená, že nebudou evakuováni např. Židé nad 65 let, ale budou umístěni do ghet pro staré, počítá se s Terezínem. Tyto záměry byly pro Protektorát velice důležité a jejich dopad rozebírám v následující kapitole VII. Je třeba ale také zdůraznit, že začátek jednotlivých evakuací měl být závislý na vývoji aktuální vojenské situace (zejména s ohledem na potřeby dopravní obslužnosti vojsk).

Druhá část konference, pro Heydricha pravděpodobně v dané době podstatnější, se zabývala otázkou židovských míšenců a smíšených manželství. K tomuto tématu se rozvinula mezi účastníky poměrně široká diskuse. Šlo totiž o otázku, kde dosud panovaly zejm. mezi ministerstvem vnitra a RSHA značné názorové rozdíly, spočívající v tom, že straničtí radikálové prosazovali, aby poloviční Židé byli považováni za úplné Židy a bylo s nimi tedy i jako s Židy zacházeno, oproti tomu ministerstvo vnitra zastávalo názor, že je třeba spíše chránit poloviční Němce než trestat poloviční Židy. Obdobně se názorové rozdíly týkaly i o smíšených manželství. Na konferenci ve Wannsee ale chtěl Heydrich udělat konec praktikám chránícím míšence. Oproti očekávání tato otázka nevyvolala nakonec mezi účastníky očekávané spory a státní tajemník Stuckart, který byl dosud „ochráncem“ smíšených manželství v rámci ulehčení administrace dokonce navrhl, aby zákonodárce směl zákonem smíšená manželství rozloučit a mělo být přikročeno k násilné sterilizaci. V literatuře lze nalézt domněnku, že Stuckart se pokusil o zdržovací taktiku, protože věděl, že hromadná sterilizace je v době války

⁷⁴ Roseman M., Setkání ve vile u jezera. Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“, Dokořán, Praha 2003, str. 89

neproveditelná a zároveň doufal, že tato jeho „snaha“ bude eventuelně po válce oceněna.

Nikdo během celé konference dle protokolu nevznesl jedinou námitku v souvislosti s „konečným řešením“, účastníci měli maximálně „konstruktivní“ připomínky k technickému provedení a k určení jednotlivých fází této hrůzné operace.

Na konci protokolu lze ještě nalézt nejednoznačnou neurčitou Eichmanovu poznámku, že: *„na závěr byly prohovořeny různé formy řešení, přičemž stran dr. Meyera a dr. Bühlera bylo zastáváno stanovisko, že určité přípravné práce by se měly provádět v jednotlivých oblastech, ovšem tak, aby nedošlo ke zneklidnění obyvatelstva“*. Při poválečném soudním přelíčení s Eichmanem bylo jím samotným před soudem přiznáno, že pod spojením *„byly prohovořeny různé formy řešení“*, se skrývá to, že byly projednávány jednotlivé možnosti usmrcování. O plynu se dle jeho výpovědi tehdy na konferenci nemluvílo.

4) Interpretace protokolu

Na otázku, zda lze z protokolu vyčíst jasnou vůli účastníků konference k vyvraždění Židů je myslím poměrně jednoduchá odpověď. Vyplývá z Heydrichova vyjádření o nutnosti „vhodně naložit“ s přeživším zbytkem Židů, jež nezemře již při práci a to s ohledem na to, že by šlo o zárodek nového židovského rozmachu. Dalším jednoznačným vyjádřením je úvaha Otto Hoffmanna, který si je „jist, že poloviční Židé dají přednost sterilizaci před evakuací“. Z této úvahy je patrné, že v případě, že kdyby šlo o evakuaci v pravém slova smyslu a nešlo ve skutečnosti o krycí název pro likvidaci, nebylo by naopak pochyb o tom, že by se Židé radši přestěhovali na jiné území, než by se nechali sterilizovat!

Jednoznačnou odpověď na otázku, zda měli v té době nacisté již promyšlenou i metody likvidace, jsem bohužel v protokolu nenašla. Pouze z výše

zmiňovaného posledního odstavce se zmínkou o prohodování „různých forem řešení“ a z Heydrichova označení evakuace na Východ jako „nouzové možnosti“, protože jsou sbírány praktické zkušenosti, které mají pro otázku konečného řešení velký význam, mohu myslím dovést, že se o konkrétních likvidačních metodách na konferenci hovořilo a předpokládám, že se Heydrich i zmínil ať už oficiálně nebo při kuloárních jednáních o snaze vynalézt co nejefektivnější vraždící metody, zvláště, když již od 5. září 1941 probíhaly v Osvětimi testy na lidech s cyklonem B⁷⁵ a ještě o něco dříve začaly pokusy s hromadným usmrcováním Židů výfukovými plyny nákladních automobilů v Chmelně. Přesvědčivou odpověď ale protokol nedává.

Na závěr této kapitoly bych ještě ráda doplnila závěry Kurta Pätzolda, týkající se konkrétního účelu konference ve Wannsee. Dle prof. Marka Rosemana byla konference Heydrichem pořádána i v návaznosti na transporty berlínských Židů do Rigy ve dnech 29. a 30. listopadu 1941, které vyvolaly mezi civilním obyvatelstvem, ale i úřednictvem neklid, jelikož prosakovaly zprávy o masových vraždách v Kovnu a Rize. Heydrich s Himmlerem chtěli prostřednictvím výsledků konference zapojit „do akce“ i ostatní instituce, možná i z toho důvodu, aby zabránili dalšímu „reptání“ v souvislosti s likvidací a jak již bylo řečeno shora. samozřejmě i z toho důvodu, aby pro případ prohrané války byly i ostatní instituce učiněny spoluviníky na genocidě a nezůstala veškerá vina pouze na RSHA. To lze dovést i z jazykové stránky protokolu, kde na jedné straně jsou používány eufemismy zakrývající pravý význam slov jako vražda, likvidace atd., ale na druhé straně se zde hovoří zcela bez obalu i o likvidaci židovských pracovních sil a to pravděpodobně právě proto, aby se všichni účastníci prokazatelně o vražedném programu dozvěděli⁷⁶.

⁷⁵ Knopp G., Holocaust, Zločin proti lidstvu, Mnichov 2006, str. 15

⁷⁶ Roseman M., Setkání ve vile u jezera. Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“, Dokořán, Praha 2003, str. 109

VII. Realizace „konečného řešení“ v Protektorátu

Politická situace v Protektorátu se poměrně razantně změnila na podzim roku 1941, když dne 27. září 1941 bylo SS-Obergruppenführerem Reinhardem Heydrichem do Hitlerova hlavního stanu zasláno stručné hlášení, že dle vůdcova výnosu Obergruppenführer převzal v zastoupení říšského protektora řízení jeho záležitostí, a že oficiální převzetí úřadu se uskuteční 28. září o 11 hodině. Dosavadní funkce šéfa bezpečnostní policie a bezpečnostní služby (SD) a tedy i šéfa Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) zůstává Heydrichovi zachována⁷⁷.

(zdroj ZstAP, SF, film 2439/3800: Heydrichův oběžník: *Mit Wirkung vom 28. September hat mich der Führer mit der Führung der Geschäfte des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren an Stelle des zur Zeit erkrankten Reichsprotektors von Neurath beauftragt. Ich sehe in dieser ehrenvollen Berufung nicht nur für mich persönlich eine Auszeichnung, sondern vor allen Dingen eine Anerkennung für die Arbeit der Sicherheitspolizei und der SD. Es wird mein Bestreben sein, zu beweisen, dass sowohl die exekutive wie die nachrichtliche Arbeit von Sicherheitspolizei und SD hervorragende Vorbereitung sind für die Lösung positiver Aufgaben, wie es etwa die Führung des Protektorats darstellt. Ich weiss, dass mir diese Aufgabe als SS-Mann gestellt ist, und ich werde sie als solcher anpacken. Selbstverständlich bleibe ich Chef der Sicherheitspolizei und des SD und diesem Aufgabengebiet wird nach wie vor in erster Linie meine volle Aufmerksamkeit gelten.*)

Výměnu Heydricha za Neuratha na podzim roku 1941 považují někteří historici (např. Vojtech Mastný, někdejší čsl. velvyslanec v Německu) za tu zlomovou skutečnost, s níž je třeba spojovat realizaci myšlenky „konečného řešení“ v Protektorátu. Tuto personální výměnu vnímá jako „konec nahodilé

⁷⁷ Kárný, Milotová ve spolupráci s M. Kárnou, Protektorátní politika Reinharda Heydricha, Praha 1991, str. 5

německé improvizace v protektorátu s její stálou kolísavostí a nerozhodností, vyplývající z rivality mezi Neurathem a Frankem⁷⁸. Považuje ji za „slabost“ německé politiky v Protektorátu, že ukazovala dvojí tvář – v souvislosti s politikou Neuratha tu mírnější a v souvislosti s počínáním Franka tu podstatně drsnější. Mastný argumentuje nakonec i tím, že až rukou Heydricha přišla protektorátní politika o svou rozpolcenost a mohla se tak bohužel plně od podzimu 1941 soustředit na plnění jednoho ze svých hlavních cílů, na židovskou genocidu. V podstatě pouze důsledkem výměny Neuratha za Heydricha tak Masný odůvodňuje započetí intenzivních odsunů Židů na podzim roku 1941, včetně jejich následného umístění do koncentračních táborů, jako byla Osvětim apod.

Naproti tomu např. Kárný, jehož názor se mi zdá propracovanější a logicky přesvědčivější, nepovažuje výměnu protektorů na Pražském hradě za (hlavní) příčinu změny směru protektorátní politiky spočívající v započetí masivních deportací Židů z území Protektorátu. Příčinu změny spatřuje naopak „v konkrétní válečné situaci a prudkém střetu české rezistence s okupační mocí“⁷⁹, tedy v aktuálních politicko-válečných evropských poměrech. Ve svých studiích tvrdí, že Neurath byl v Praze do roku 1941 proto, že okupační politika měla být taková jaká byla, a že čas k deportacím protektorátních Židů byl úmyslně určen právě až na rozhraní let 1941-1942.

Tuto myšlenku lze, myslím, prokázat zprávou Ústředny pro židovské vystěhovalectví, která referuje o dokončení procesu přípravy pro „konečné řešení“, kterážto zpráva byla Heydrichovi předložena téměř bezprostředně po jeho nástupu do nové funkce. Zpráva mapuje přístup k řešení židovské otázky v období od 15. března 1939 do 1. října 1941⁸⁰ a referuje se v ní, že od začlenění Čech a Moravy do Říše se postupně provádějí opatření, jež mají za cíl vyloučit Židy z veřejného, hospodářského a společenského života. V případě veřejného života bylo dle zprávy

⁷⁸ Vojtech Mastný, *The Czechs under Nazi Rule. The Failure of National Resistance, 1939-1942*, New York, London 1971, str. 187

⁷⁹ Kárný, M., „Konečné řešení“. *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*, Praha 1991, str. 13

⁸⁰ Kárný, Milotová ve spolupráci s M. Kárnou, *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*, Praha 1991, Dokument na str. 113

vyloučení Židů z tisku, rozhlasu, umění a výchovných míst přirozeným důsledkem 15.března 1939.

Zpráva ale dále upozorňuje také na dva způsoby, jakými byli Židé aktivně vyřazeni z hospodářského života. Jedná se zaprvé o jejich vyloučení z profesního života a následně o vydávání omezujících nařízení postihujících židovský majetek a upravujících jeho vyvlastňování.

Zpráva nově nastoupivšího protektora také informuje, že provedená opatření týkající se společenského života byla velmi různorodá, i když za nejdůležitější a nejpřínosnější je považováno nařízení týkající se povinného označení Židů (většinu zde zmíněných opatření v této práci podrobně popisují v kapitole V.).

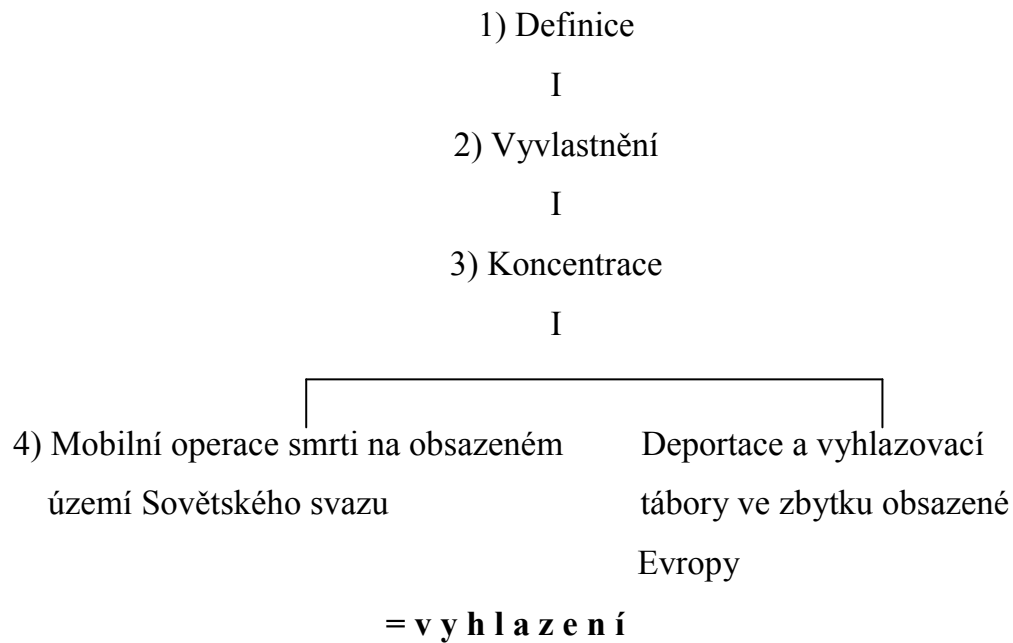
Dále zpráva konstatuje, že po dvouleté existenci protektorátu je považováno za úspěch, že židovské hospodářství je téměř zcela zničeno a spol. život Židů ve všech směrech omezen. Tato fakta jsou doložena tabulkovým přehledem, z něhož vyplývá, že 15.3.1939 žilo v Protektorátu 118 310 Židů, 1.10.1942 pak již 88 105 Židů. Počet Židy vlastněných bytů v Praze se zmenšil oproti roku 1940, kdy bylo registrováno 14 920 bytů v roce 1941 na 10 891 bytů.

Zpráva končí shrnutím, že centrála využila plně všech svých práv, když dosud rozpustila většinu židovských organizací a jejich konečná likvidace je v běhu a získala ca 1 500 židovských nemovitostí v Praze a provinciích.

Shora uvedené informace poskytnuté Ústřednou pro židovské vystěhovalectví Reinhardu Heydrichovi nepovažuji za potřebné interpretovat v návaznosti na schéma vytvořené známým historikem Raulem Hilbergem, které dokonale vystihuje strukturu a postup vyhlazovacího procesu⁸¹. Tímto schématem

⁸¹ Hilberg R., Die Vernichtung der europäischen Juden, Band 1, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1990, str. 56

lze dobře znázornit, jaké postupy byly nacisty uplatňovány ke zničení 6 000 000 lidí:

Interpretace Hilbergova schématu:

K bodu prvnímu Hilbergova schématu:

Jak vyplývá z kapitoly V bodu druhého této mé práce, pojem Žid byl v Protektorátu do roku 1941 jasně definován, a to zejm. v těchto právních předpisech:

1. v nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21. června 1939, o židovském majetku
2. ve vládním nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě ze dne 24. dubna 1940
3. ve Třetím nařízení k provedení zákona na ochranu německé krve a cti z 5.června 1941

4. ve vládním nařízení č. 85/1942 Sb. z. a n., kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích

Součástí definování pojmu Žid bylo ale i označení konkrétních, pod pojem Žid zahrnutých obyvatel. Skutečností je, že v létě 1941 se v Protektorátu opět problém „židovské otázky“ aktivizoval. Vedoucí představitelé okupační moci chtěli dosáhnout skutečné izolace Židů od ostatního obyvatelstva Protektorátu veřejným označením Židů bez ohledu na to, že v Říši takové opatření do té doby nebylo provedeno. Hnacím motorem k takovým opatřením byl vzestup českého odbojového hnutí a veřejně projevované sympatie k židovskému obyvatelstvu⁸². K. H. Frank již 20. srpna 1941 žádal naléhavě Neuratha o souhlas s okamžitým označením Židů páskou na rukávě. Neurath této žádosti sice ihned vyhověl, ale mezitím již vstoupilo v platnost známé Heydrichovo policejní nařízení o označení Židů (Polizeiverordnung über die Kennzeichnung der Juden) vydané 1. září 1941 a protektorátní opatření se tak tehdy neuplatnilo⁸³.

Jelikož Češi dávali i nadále v určité míře najevo své sympatie k Židům a to nejen určitými tichými projevy solidarity s nimi, ale i demonstrativními akty, kdy např. zaměstnanci moravské čokoládovny přišli ze sympatií k Židům do práce s židovskou hvězdou, bylo prvořadým úkolem Heydricha, aby po nástupu na místo protektora takovýmto podpurným aktům ve prospěch židovského obyvatelstva zamezil. To se uskutečnilo kromě jiného dne 29. září 1941 Heydrichovým výnosem, jež se týkal označení Židů, uzavření synagog a konečně i postihu Židům nakloněných Čechů.

V nařízení doslova stálo následující: „.....*Gewisse tschechische Kreise legten insbesondere in der letzten Zeit eine starke Judenfreundlichkeit an den Tag. Zumeist sind es jene tschechischen Elemente, die durch diese Haltung auch ihre sonstige*

⁸² Kárný, M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 72-75

⁸³ Kárný, Milotová ve spolupráci s M. Kárnou, Protektorátní politika Reinharda Heydricha, Praha 1991, str. 30

reichsfeindliche Einstellung dokumentieren wollen. Die Staatspolizeileitstellen werden hiermit angewiesen, gegen Tschechen, die mit äusserlich gekennzeichneten Juden sich auf der Strasse oder in öffentlichen Lokalen besonders demonstrativ freundlich zeigen und verhalten, mit polizeilichen Massnahmen vorzuziehen. (Schutzhaft!)⁸⁴

(Některé české kruhy v poslední době vyjadřovaly silnou náklonnost Židům. Většinou jde o takové české elementy, které svým postojem vyjadřují nepřátelství Říši. Státním policejním ústřednám je tak tímto přikázáno, aby proti Čechům, kteří na ulici nebo ve veřejných lokálech demonstrativně projevují přátelství označeným Židům, postupovaly v souladu s policejními opatřeními. (ochranná vazba)

K bodu druhému Hilbergova schématu:

Ze zprávy Ústředny pro židovské vystěhovalectví v Praze, lze vyvodit, že i druhý bod Hilbergova schématu byl v Protektorátu do léta roku 1941 „úspěšně“ splněn a k vyvlastnění, jímž je zde myšleno zničení celého židovského ekonomického života včetně propouštění ze zaměstnání, uvalení zvláštních daní na židovské obyvatelstvo, zablokování peněžních účtů atd., do roku 1941 taktéž postupně došlo.

Lze tedy vzít za prokázané, že dva ze čtyř kroků mířících ke konečnému řešení židovské otázky v protektorátu Čechy a Moravy byly „úspěšně“ splněny již do doby, než se Heydrich zastupujícím říšským protektorem stal. Tím kupř. Kárný odůvodňuje svou teorii o tom, že právě v době Heydrichova jmenování nastal čas pro realizaci dalších kroků v procesu vyhlazení Židů. Koncentrace a následná deportace Židů včetně jejich vyhlazení, byla tedy úkolem nastoupivšího Heydricha.

⁸⁴ Kárný, Milotová ve spolupráci s M. Kárnou, Protektorátní politika Reinharda Heydricha, Praha 1991, Dokument na str. 90

Bez zajímavosti jistě není ani demografická zpráva o úbytku židovské populace v Protektorátu Čechy a Morava v období od 15. března 1939 do 15. června 1942, zpracovaná Židovskou náboženskou obcí v Praze⁸⁵. Z této statistiky vyplývá, že počet Židů v tomto časovém úseku na území Protektorátu klesl ze 118.310 obyvatel na 48.273 obyvatel, tj. ca o 59,2 %. Tento výsledek se skládá z 25.860 Židů, kteří se vystěhovali, ze 7 000 osob, které se odstěhovaly, ze 31 153 osob, které byly přemístěny do ghet a ze 6 024 osob, které tvořily přirozený úbytek. Z demografického hlediska jistě nepřekvapí, že se v roce 1939 i skladba židovských obyvatel dle věku lišila od skladby v roce 1942, což je patrné z následujících tabulek uveřejněných v knize Židé v Protektorátu Böhmen und Mähren, Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942, Dokumenty, Praha 1997.

Stav ke dni 15.3.1939			
	muži	ženy	celkem
Do 18-ti let	9.035	8.728	18.033
18-45 let	25.458	24.024	49.482
45-60 let	14.467	14.404	28.871
Přes 60 let	9.912	12.012	21.924
Celkem	59.142	59.168	118.310

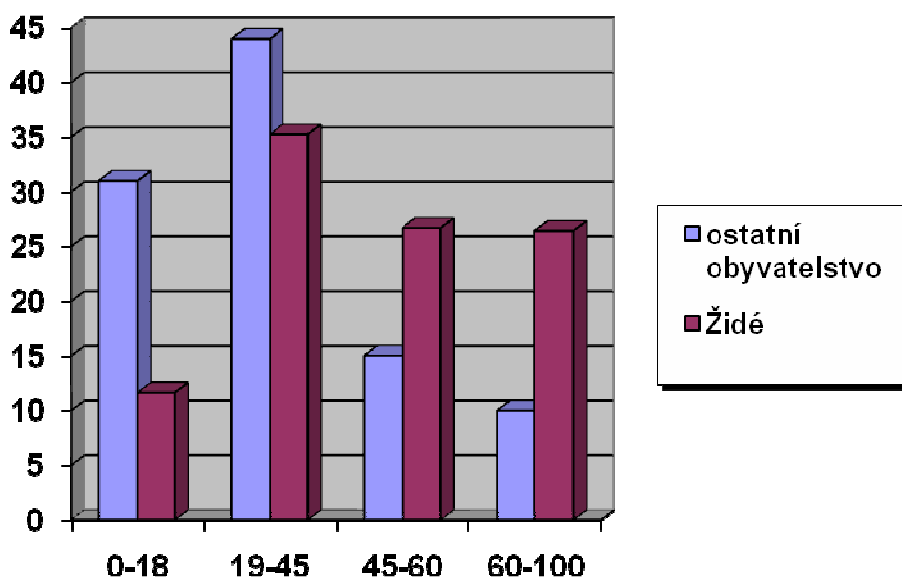
oproti

Stavu ke dni 15.6.1942			
	muži	ženy	celkem
Do 18-ti let	2.793	2.825	5.618
18-45 let	8.014	9.004	17.018
45-60 let	6.316	6.569	12.885
Přes 60 let	5.620	7.132	12.752
Celkem	22.743	25.530	48.273

⁸⁵ Krejčová H., Svobodová J., Hyndráková A., Židé v Protektorátu Böhmen und Mähren, Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942, Dokumenty, Praha 1997, str. 51-66

Na těchto statistikách je zajímavé zejména to, jak zmohutněla skupina seniorů oproti obyvatelům v produktivním věku, tzn. o jak přestárlou populaci se v případě židovského obyvatelstva jednalo. Tuto domněnku prokazuje zejm. poměr mladistvých do 18-ti let, kteří do roku 1939 tvořili početně téměř stejnou skupinu jako senioři nad 60 let naproti stavu po roce 1942, kdy se skupina mladistvých oproti skupině seniorů dvakrát zmenšila. Skutečnosti, že populace židovského obyvatelstva výrazně zestárla, nasvědčuje i fakt, že nejproduktivnější skupina obyvatel, tedy obyvatelstvo ve věku 18-45, jež byla původně 2,3 krát větší, než skupiny seniorů, svůj náskok snížila tak, že v roce 1942 byla pouze 1,3 krát silnější. K těmto statistikám je třeba ještě poznamenat, že právě obyvatelstvo produktivního věku se rozhodlo nebo bylo donuceno k emigraci a právě ona produktivní třída byla v největším rozsahu také transportována do nacisty zřízených ghet. Díky stárnutí populace tak dochází k tomu, že průměrně na 1 000 úmrtí připadá pouze 63 porodů.

Pro porovnání s ostatním obyvatelstvem v Protektorátu je velmi zajímavý následující graf uveřejněný rovněž ve výše uvedené knize, který shora rozebraná konstatování konfrontuje se stavem obvyklým.

I zde je patrná jasná převaha starších obyvatel v porovnání s běžným vzorkem obyvatel nestíhaných diskriminačními zákony a represivními opatřeními.

Protektorátní konečné řešení v Heydrichově režii :

Na základě Hitlerova výroku z poloviny září měla být stará říše a Protektorát do konce roku, tj. do 31.12.1941, od Židů „vyčištěny“⁸⁶

Přestože tedy původně vše nasvědčovalo tomu, že v Protektorátu nebude následovat tzv. teritoriální ghettoizace a Židé budou vystěhováni ihned dále na východ, situace se zkomplikovala.

Dopisem ze dne 18. 9. 1941 sdělil sice Himmler župnímu vedoucímu SS-Gruppenführerovi Greiserovi (Poznaň), že „vůdce si přeje, aby pokud možná co nejdříve byla Stará říše a Protektorát ze západu na východ od Židů vyprázdněna a osvobozena“, nicméně Himmler se dále v dopise postavil za rozhodnutí, aby ještě též rok byli Židé v první fázi transportováni do východních oblastí, které byly před dvěma lety připojeny k Říši, aby ve druhé fázi mohli být následující jaro odsunuti dále na východ. Himmler ve svém dopise vyslovuje domněnku, že Litzmannstské ghetto bude na zimu schopno přijmout a umístit až 60 000 Židů z Protektorátu a Staré Říše. Přestože mu je jasné, že to župě způsobí těžkosti, žádá, aby jeho plán byl SS-Gruppenführerem Greiserem nejen pochopen, ale také podpořen⁸⁷.

Jeho plány s přemístěním 60 000 Židů z Protektorátu do Lodže však, byly spojeny zejména s problémy souvisejícími s hrozícími epidemiemi a z toho plynoucím odporem polských úřadů k přijímání dalších a dalších židovských obyvatel.

⁸⁶ Kárný, M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 79

⁸⁷ Seemann R., Cesta do Wannsee. Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí, Středokukly 2008, dokument str. 179

Jak vyplývá z porady vedoucích činitelů okupační moci u Heydricha konané dne 10.října 1941⁸⁸, bylo tedy plánováno, že bude evakuováno 50 tisíc Židů místo do Lodže nově do Rigy a Minsku. Na zmíněné poradě zazněl také výrok, který nenechává historiky na pochybách, že deportace do Rigy a Minsku měly mít ve vztahu k českým Židům vyhlazovací povahu, čehož lze usuzovat z poznámky Heydricha, že „Nebe a Rasch mohli by vzít Židy do táborů pro komunistické vězně v operační oblasti. To už je zařízeno podle sdělení SS-Sturmbaf. Eichmanna.“⁸⁹ Zmiňovaní „Nebe a Rasch“ byli šéfy dvou ze čtyř Einsatzgruppen, které měly za úkol vyhladit všechno židovské obyvatelstvo na okupovaném sovětském území.

Jelikož ale Hitlerův pokyn k odstranění Židů z Protektorátu a staré říše, se lhůtou splnění do konce prosince 1941 nebyl z důvodu vojenské situace a přeplněnosti polských ghatt prakticky proveditelný, zrodil se nápad na vznik Terezína. Heydricha tak v Protektorátu čekal nakonec přeci jen úkol jak vyřešit otázku teritoriální ghettoizace, přičemž je třeba poznamenat, že tzv. ghetto beze zdí bylo na území celého Protektorátu díky všem diskriminačním a represivním opatřením a právním normám již úspěšně vytvořeno (viz zpráva Ústředny pro židovské vystěhovalectví). Ghetto Terezín mělo vzniknout jako dočasný a shromažďovací tábor, kam bylo možné dle Heydrichových propočtů umístit 50 – 60 000 Židů. V Protektorátu žilo v říjnu 1941 přibližně 88 000 Židů.

Terezín ale během druhé světové války postupně plnil několik funkcí. Měl se - jak bylo řečeno výše - stát sběrným místem, kde měli být Židé soustředěni na území Protektorátu (tzv. teritoriální ghettoizace), aby byli připraveni pro následné evakuace dále na východ a měli být zároveň již před svým odjezdem z Terezína co nejvíce decimováni. Po evakuaci umístěných Židů dále na východ se z Terezína mělo stát vzorné německé sídliště. Na konferenci ve Wannsee pak Terezín získal

⁸⁸ Kárný, Milotová ve spolupráci s M. Kárnou, Protektorátní politika Reinharda Heydricha, Praha 1991, Dokument na str. 128

⁸⁹ Kárný, M., „Konečné řešení“. Genocida českých židů v německé protektorátní politice, Praha 1991, str. 80

další funkci a to takovou, že zde měli být umístěni staří Židé a dále Židé s válečnými vyznamenáními a těžcí váleční poškození, tzn. mělo se stát tzv. ghettem pro staré. Tato funkce plnila ale spíše pouze úkol zamaskovat pravý účel tábora, resp. koncentračních táborů vůbec. Šlo o to, že staří Židé a židovští vysloužilci z první světové války z Německa a Rakouska nebyli deportováni přímo do Polska, aby jejich deportace nezpůsobila nevídaný rozruch, ale zakotvili nejprve v Terezíně, aby následně byli transportováni zejm. do Treblinky. Dle statistiky ze 47 427 německých a rakouských Židů, kteří byli v průběhu roku 1942 dovezeni do „privilegovaného“ ghetta Terezín, bylo v témže roce 10 128 z nich následně deportováno do vyhlazovacích táborů⁹⁰.

Graficky znázorněno, byly Terezínu tedy postupně vymyšleny 4 funkce, kdy poslední z nich se nenaplnila, a to ani z části:

Funkce Terezína v průběhu doby:
1. funkce sběrného a průchozího tábora (porada u Heydricha dne 10.10.1941)
2. funkce decimační před transportem na východ (porada u Heydricha dne 10.10.1941)
3. ghetto pro staré (konference ve Wannsee včetně některých předchozích pokusů)
4. přebudování na vzorné německé sídliště (porada u Heydricha dne 10.10.1941)

Funkce sběrného a průchozího tábora, funkce decimační a funkce tzv. „ghetta pro staré“ se vzájemně samozřejmě překrývaly. Počty obyvatel ghetta se neustále zvyšovaly a např. v průběhu roku 1942, konkrétně od dubna do září, se počet obyvatel Terezína zvýšil asi o 40 000. Do konce roku 1942 tak byly ghettoizovány tři čtvrtiny veškerého židovského obyvatelstva, které žilo na podzim

⁹⁰ Tamtéž, str. 95

roku 1942 v Protektorátu⁹¹. Úměrně tomu ale také rostla úmrtnost v ghettu, když jen v období od srpna do září 1942 zemřelo v Terezíně na 10 364 vězňů.

I přes veškeré přípravy Terezína byly současně organizovány i přímé deportační transporty, které se Terezínu vyhnuly. První transport putoval dne 16. října 1941 z Prahy do Lodže (den předtím odešel tamtéž transport z Vídně). Druhý transport byl proveden z Prahy dne 21. října, třetí pak dne 26. října, čtvrtý dne 31. října a poslední pak 3. listopadu.

Dne 24. listopadu 1941 se započalo s výstavbou (přestavbou) Terezína. Mezi židovským obyvatelstvem Protektorátu zpráva o výstavbě Terezína vyvolala radost, jelikož doufali, že tak skončí transporty do Polska. Dne 9. ledna následujícího roku se však tato naděje rozplynula, když přímo z Terezína bylo vypraveno prvních 1 000 lidí do Rigy⁹². Druhá velká vlna deportačních transportů se uskutečnila mezi 16. červencem a 26. říjnem 1942. Další transporty následovaly samozřejmě i po Heydrichově smrti.

V otázce konečného řešení tedy Terezín bezesporu svou funkci našel. Diskuze odborníků o tom, zda byl Terezín ghetto, koncentrační tábor nebo obojí, je z pohledu konečného řešení bezesporu zajímavá, ale bohužel nelze vysledovat jednotný pohled na věc. Kárný, který patří mezi renomované autory, je zastáncem myšlenky, že Terezín byl vlastně jak ghetttem, tak koncentračním táborem současně. Já bych se však - přestože ghetta byla většinou zřizována jako přísně vymezené části měst, ve své podstatě civilně fungující, přičemž Terezín byl již od počátku koncipován jako jakési táborové vězení - přiklonila spíše k zařazení Terezína do skupiny ghett nežli koncentračních táborů typu Osvětim, Dachau a pod.

⁹¹ Tamtéž, str. 92

⁹² Tamtéž, str. 87

VIII. Židovské zákonodárství po roce 1945

Zajímavým momentem vývoje židovského zákonodárství na našem území je období po roce 1945. Celý svět byl otřesen vývojem druhé světové války a způsobem „konečného řešení“ židovské otázky, když OSN rozhodla o vytvoření židovského státu a to rozdělením Palestiny po vypršení mandátu Spojených národů, který dosud měla nad tímto územím Velká Británie. Mezinárodněpolitická situace v letech 1947-1950, kterou v následující kapitole nastíním, měla vliv na tvorbu poválečných právních předpisů týkajících se Židů na území Československa, na jejich výklad, včetně navazující judikatury. Vztah Československa k nově vzniklému židovskému státu nejlépe vystihli ve své knize Československo a Izrael v letech 1947-1953 autoři Dufek, Kaplan a Šlosar nadpisem jedné z kapitol⁹³: „Od přátelství k nepřátelství“.

Na základě vývoje mezinárodně politické situace, zejm. vztahu Sovětského svazu k Izraeli, lze tak vysledovat v Československu právní předpisy či judikaturu Židům vstřícnou nebo později naopak restriktivní k židovskému obyvatelstvu. Vysledovat lze však i takové případy, kdy na základě „prožidovských“ právních předpisů rozhodl soud v souladu „s duchem doby“ v jejich neprospěch. Na právní předpisy týkající se židovského obyvatelstva těsně po druhé světové válce bych se chtěla zaměřit v následující kapitole, jelikož považuji za důležité poukázat na vztah obou totalitních režimů k menšině žijící na našem území.

Je totiž třeba poznamenat, že dodnes nebylo vydáno příliš publikací mapujících židovské zákonodárství po druhé světové válce. Necht' je tedy tato práce alespoň úvodem do již zmíněné problematiky.

⁹³ Dufek J., Kaplan K., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1947-1953, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, str. 81

1) Poznámky k mezinárodně politické situaci po roce 1945

Na začátku je třeba poznamenat, že jak je všeobecně známo, v den skončení britského mandátu nad Palestinou, tedy 15. května 1948, vznikl stát Izrael. Československá vláda rozhodla o uznání Izraele jako státu de jure a to (per rollam) již dne 19. května 1948 jako jeden z prvních států světa.

Kladný přístup k Židům vyjádřil již na počátku roku 1946 z našich nejvyšších představitelů Edvard Beneš, který z titulu své funkce prezidenta republiky podpořil sionistický směr a všem Židům v ČSR, kteří o to požádají slíbil, že budou mít možnost vystěhování do Palestiny, ostatní se pak budou muset asimilovat nebo žít v Československu jako cizinci⁹⁴. Kladný přístup k židovskému obyvatelstvu soustavně vyjadřoval i ministr zahraničí Jan Masaryk, který se netajil svými sympatiemi k Židům a na něž se židovské organizace nejraději a nejčastěji ve svých věcech obracely.

Díky své výhodné geografické poloze se Československo téměř ihned po válce stalo tranzitní zemí a i přes odpor Británie umožnilo tisícům polských Židů, aby se setrvali v Československu a následně odešli do západní Evropy, odkud se z francouzských a italských přístavů dostávali po skupinkách do Palestiny. Za zmínku určitě stojí diametrálně odlišný postoj čsl. vlády k Židům z Podkarpatské Rusi, kteří se pokoušeli o vystěhování do Československa. Zde byly Československé úřady nuceny postupovat striktně podle smlouvy se SSSR o připojení Zakarpatské Ukrajiny a nebylo možné Židům ze zakarpatí pomáhat ve vystěhování. I přes veškerou vstřícnost vlády se k ní kromě děkovných dopisů a pochval dostávalo i nemálo stížností na protižidovské aktivity nižších správních úřadů, když největší problémy a průtahy byly s navrácením Němci zkonfiskovaného majetku. S velkými problémy se potýkali Židé, kteří se navraceli z koncentračních táborů, byli německé národnosti a nemluvili česky a neznámá kdy se stalo, že do

⁹⁴ Pěkný T., Historie Židů v Čechách a na Moravě, Praha 2001, str. 349

odsunu německého obyvatelstva byli zahrnuti i tito Židé⁹⁵. Právním řešením otázky občanství a restitucí se však budu zabývat v další kapitole.

Jako nejvíce radikální lze označit protižidovské akce, které proběhly na Slovensku, a sice protižidovský pogrom ve Velkých Topolčanech v září 1945, protižidovské výtržnosti na Slovensku 1. až 4. srpna 1946 a spor o platnost nařízení Slovenské národní rady o národních správách, které se týkalo restitucí za války arizovaného majetku⁹⁶. Rozdíl ve vztahu k restituci majetku na Slovensku oproti situaci v Čechách spočíval zejména ve způsobu arizace židovského majetku za války. V tehdejší Slovenské republice se totiž k majetku zabaveného Židům dostali během války ostatní obyvatelé a měli z toho nemalý majetkový prospěch, o který po válce nechtěli přijít. Oproti tomu v Čechách - jak je uvedeno již shora v kapitole o protižidovském zákonodárství Protektorátu - si okupační moc vyhradila arizaci židovského majetku do své sféry působnosti a tento majetek měl sloužit pouze jejím zájmům. Velký odpor na Slovensku spojený s restitucí židovského majetku je pak třeba vidět právě ve světle těchto souvislostí.

I když se československá politická scéna shodla v postoji k židovské menšině, obě větve politické scény měly své ideové motivy zcela jinde. Na straně nekomunistických sil, zejména u Beneše a Jana Masaryka najdeme odkaz první republiky a její humanistické tendence, jejichž ztělesněním byl Tomáš Garrigue Masaryk, který byl zavilým odpůrcem antisemitismu. Postoj čelních představitelů komunistické strany korespondoval s oficiálním stanoviskem Sovětského svazu⁹⁷.

⁹⁵ Dufek J., Kaplan K., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1947-1953, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, str. 12-13

⁹⁶ Pogrom ve V. Topolčanech v září 1945 byl živelnou akcí, výtržnosti z poloviny srpna 1946 však již byly následkem protižidovské agitace, když se odehrály zároveň na více místech Slovenska a spor o navrácení arizovaného majetku byl výsledkem odmítavého postoje Slovenské národní rady k celostátní platnosti dekretu prezidenta republiky o národních správách. Slovenská národní rada vydala dne 5. června 1945 vlastní nařízení č. 50, které neobsahovalo jednoznačnou povinnost majetek původním vlastníkům navrátit. Protižidovské pogromy však byly poslední kapkou k tomu, aby předsednictvo vlády dne 14. 12. 1945 nařídilo Slovenské národní radě, aby se beze zbytku řídila dekretem prezidenta republiky a umožnila, aby židovský majetek drobných a středních živnostníků, úředníků apod., byl bez ohledu na to, kde jej drží navrácen původním oprávněným vlastníkům. Tamtéž, str. 13-14

⁹⁷ Brod P, Židé v poválečném Československu in Veber V. a kol, Židé v novodobých dějinách, Praha 1997, str. 150

Zajímavou otázkou pak jistě je, proč Sovětský svaz následně změnil svůj postoj k Židům, když před vypuknutím druhé světové války byl vůči Židům jednoznačně negativní. V meziválečném období totiž viděli komunisté v sionismu a zejména v touhách Židů vytvořit si v Palestině vlastní stát „touhu židovské buržoazie, která ve spojení s britským imperialismem chce odvádět pozornost židovských mas od potřeby třídního boje“⁹⁸.

Sovětská zahraniční politika totiž vycházela z předpokladu, že jakmile Velká Británie opustí prostor Palestiny, vytvoří se zde mocenské vakuum, které by mohl Sovětský svaz snadno vyplnit. Konkrétně jí šlo o to, aby se Sovětským svazem a jeho dosavadní politikou nově vzniklý stát sympatizoval a aby zde díky tomu Sovětský svaz mohl uplatňovat svůj politický vliv. Izrael se měl stát předsunutou oblastí Sovětského svazu na Blízkém východě. Tyto snahy však nakonec nebyly korunovány úspěchem, jelikož levicové socialistické síly se v nově vzniklém státě neprosadily natolik, aby určovaly charakter a další politicko-ekonomické směřování státu.

Ve vztahu k Izraeli mělo tedy Československo samotné velmi specifickou úlohu, kterou Petr Brod shrnul pod pojmy „emigrace“, „tranzit“ a „vojenská pomoc“.

Pod pojmem emigrace se ukrývá vstřícný postoj Československa k určité části židovského obyvatelstva, která chtěla emigrovat do Izraele. Do konce čtyřicátých let se tak do Izraele z Československa vystěhovalo cca 200 000 osob⁹⁹. O tom, že Československo sloužilo jako tranzitní země při převodu Židů z východní do západní Evropy, aby se následně mohli dostat navzdory nevoli Velké Británie z francouzských a italských přístavů do Palestiny, jsem se již zmínila výše. Zbývá pak třetí úloha Československa, která měla pro počáteční přátelství obou států velký

⁹⁸ Brod P, Židé v poválečném Československu in Veber V. a kol, Židé v novodobých dějinách, Praha 1997, str. 150

⁹⁹ Tamtéž, str. 151

význam a to tzv. vojenská pomoc. Představitelé Národní rady a prozatímní vlády židovského státu logicky předpokládali, že nově vzniklý stát bude o svou existenci muset tvrdě bojovat a to zejména s Araby. K tomu bylo zapotřebí vycvičené armády a také zbraní, kterých měla vojenská organizace Židů v Palestině Hagana stálý nedostatek. Jelikož Československo bylo příznivě nakloněno novému státu a bylo známé svou rozsáhlou zbrojní výrobou, bylo vytipováno a osloveno jako dodavatel zbraní pro Izrael.

Překážku takovým dodávkám však představovala rezoluce Valného shromáždění OSN z 29. listopadu 1947, která členskými státy zakazovala dovážení zbraní do Palestiny a výzva Rady bezpečnosti OSN z 29. dubna 1948, aby státy upouštěly od dodávek zbraní do států Středního východu. Sovětský svaz proti takovým dodávkám zbraní však - jak Československo záhy zjistilo - neměl námitek (souhlasná odpověď Sovětského svazu z 7. června 1947). Největším československým dodavatelem zbraní byla Zbrojovka Brno, která zastupovala kromě dalších zbrojovek i podnik Avia. Dodávka zbraní Československa pro Izrael byla samozřejmě ekonomicky velmi výhodná i pro Československo, jelikož Izrael byl schopen zbraně hradit zcela či téměř zcela v amerických dolarech nebo britských librách a to pro Československo, které mělo tehdy stálý nedostatek deviz, představovalo velkou výhodu¹⁰⁰.

Na konci čtyřicátých let se pak začal vstřícný vztah Sovětského svazu a potažmo samozřejmě i Československa k Izraeli obracet o sto osmdesát stupňů, což vyústilo až k otevřeným projevům nepřátelství těchto socialistických zemí vůči Izraeli. Za klíčový bod změny jak sovětsko-izraelských, tak sekundárně i československo-izraelských vztahů lze považovat výsledek parlamentních voleb konaných v Izraeli dne 31. ledna 1949, v nichž komunisté získali pouhá 3,5 % hlasů¹⁰¹. Přestože nebylo možné počítat s vítězstvím komunistické strany jako jediné,

¹⁰⁰ Brod P, Židé v poválečném Československu in Veber V. a kol, Židé v novodobých dějinách, Praha 1997, str. 41-47

¹⁰¹ Dufek J., Kaplan K., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1947-1953, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, str. 81

doufali vedoucí představitelé jak v Sovětském svazu, tak i v Československu minimálně ve vítězství seskupení levicově orientovaných izraelských stran. Ve volbách však zvítězila pravicově orientovaná socialistická strana Mapai a komunistům se zemi ovládnout nepodařilo. Vliv na změnu kurzu zahraniční politiky vůči Izraeli měla také - kromě výše zmíněných výsledků voleb v lednu 1949, ze kterých se podává, že židovský stát zůstane demokracií západního typu a nemínil se podříditi Stalinovi - i loajalita židovského obyvatelstva socialistických zemí s Izraelem. Socialistické země si tak židovskou menšinu žijící v těchto státech označují jako nespolehlivou složku obyvatelstva a upínají se opět k mýtu o celosvětovém židovském spiknutí. Na základě těchto mezinárodněpolitických zvrátů pak lze zřetelně pozorovat i vývoj právního řádu a návazně i judikatury soudů, které jsou ohýbány dle právě aktuálního mezinárodního politického stavu (viz proces se Slánským, Ottou Fischlem, apod.).

2) Právní předpisy týkající se židovské menšiny po roce 1945

V této kapitole se bude práce zabývat právními předpisy, které se nejvýrazněji dotýkají židovské menšiny těsně po válce a to církevními zákony, jež se vztahují na židovskou náboženskou obec jakožto na náboženskou společnost a samozřejmě i restitucemi majetku, který byl Židům arizován, když o způsobu arizace detailně pojednávaly předchozí kapitoly.

A) Postavení církví a náboženských společností, vztaženo k náboženské obci židovské

Dne 14. října 1949 byl vydán soubor zákonů, který měl zajistit absolutní područí církví a náboženských společností¹⁰². Šlo o právní předpisy, které byly zaštitěny

¹⁰² Termín náboženská společnost, byť se vyskytuje v právních předpisech od poloviny 19.stol. nikdy nebyl a není dosud přesně definován. Náboženská společnost se v právních předpisech vyskytuje vždy vedle církve, aniž by byl někde vysvětlen jakýkoliv právní rozdíl mezi těmito pojmy. V zák. č. 3/2002 Sb. je v § 3 definováno opět pouze sousloví „církev a náboženská společnost“, čímž se rozumí dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za

zákonem č. 218/1949 Sb. nazvaným „O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem“. Státu byla těmito právními předpisy udělena možnost rozhodovat o personálních otázkách v církvích a náboženských společnostech, určovat výši platu duchovních, udělovat a odebírat souhlas k výkonu kněžské činnosti. Pro tyto účely byl mimo jiné zřízen i Státní úřad pro věci církevní, který měl zejména funkci dozorovací a to ve smyslu kontroly publikační činnosti duchovních, kontroly jejich zahraničních styků, povolování oficiálních zahraničních návštěv, povolování cest na mezinárodní konference apod., zjednodušeně řečeno šlo o sledování veškerého dění v církvích a náboženských společnostech ¹⁰³. Jelikož byly církve a náboženské společnosti takto podrobeny stálému dohledu ze strany státu, jejich funkce byla výrazně omezena.

Přestože byl veřejně propagován opak, v podstatě se účinností výše uvedeného zákona představitelé církví a náboženských společností dostali do absolutního a totálního područí státu, který je jmenoval, odvolával, ale také platil. Stejně pak, jako u všech náboženských kongregací, byl i rozpočet provozu židovské náboženské obce hrazen ze státního rozpočtu. Kromě toho měla ještě židovská náboženská obec přístup - avšak pouze se svolením strany a státu - k určitým fondům zasílaných jí Claims Conference nebo americkým Jointem. V padesátých letech pak byla Rada židovských obcí přinucena předat státu většinu svého majetku, zejm. historické budovy, majetek Židovského muzea, jež bylo následně znárodněno a přejmenováno na Státní židovské muzeum ¹⁰⁴.

Níže jsou uvedeny zákony a vládní nařízení, která do souboru právních předpisů nově upravujících problematiku církví a náboženských společností:

účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.
(http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_spole%C4%8Dnost)

¹⁰³ Dacík T., Církevněpolitický vývoj u nás po 2. světové válce, Brno, 2000, str. 8

¹⁰⁴ Heitlingerová A., Ve stínu holocaustu a komunismu, čeští a slovenští Židé po roce 1945, Praha 2007, str. 31

a 1) Zákon, jímž se zřizuje Státní úřad pro věci církevní

Národní shromáždění v balíku zákonů upravujících problematiku církví schválilo mimo jiné i zákon, jímž byl zřízen Státní úřad pro věci církevní¹⁰⁵. Tento úřad byl ústředním úřadem, který měl vést ministr určený prezidentem republiky.

V ust. § 2 zákona byla určena úloha, kterou měl úřad plnit. Funkcí úřadu bylo dbát na to, aby se církevní a náboženský život vyvíjel v souladu s Ústavou a zásadami lidově-demokratického zřízení a dále měl úřad dbát na to, aby bylo pro každého zajištěno právo svobody vyznání, založené na zásadách náboženské snášenlivosti a rovnoprávnosti všech vyznání.

Další ustanovení nového zákona pak striktně stanovilo, že působnost ve všech církevních a náboženských věcech, kterou dosud vykonávaly jiné ústřední úřady státu, přechází na Státní úřad pro věci církevní. Na Slovensku je pak zřízen tzv. Slovenský úřad pro věci církevní, jež vede pověřenec určený vládou. Podrobné předpisy o působnosti a organizaci jak Státního úřadu pro věci církevní tak i Slovenského úřadu pro věci církevní, upravuje vláda svým nařízením¹⁰⁶. Účinnost zákona byla stanovena dnem jeho vyhlášení.

a 2) Zákon č. 218/1949 - O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem

Národní shromáždění v balíku zákonů upravujících problematiku církví schválilo dále zákon upravující platy duchovních a hospodaření církví a náboženských společností.

Ust. § 1 tohoto zákona upravuje osobní požitky duchovních (tzv. kongrua), kterou se stát zavazuje poskytnout duchovním, kteří působí se státním souhlasem v

¹⁰⁵ Zákon č. 217/1949 Sb. ze dne 14. října 1949

¹⁰⁶ Nařízení vlády č. 228/1949 ze dne 25. října 1949

duchovní správě, v církevní administrativě nebo v ústavách pro výchovu duchovních.

Státní souhlas lze udělit pouze duchovním, kteří jsou československými občany, jsou státně spolehliví a bezúhonní a splňují veškeré ostatní podmínky pro přijetí do státní služby. Ve zvláštních případech může Státní úřad pro věci církevní od podmínky státního občanství upustit. Osobními požitky duchovních pak zákon rozumí základní plat, hodnostní přídavek a odměnu za vyšší výkon. Výši základního platu, míru jeho navyšování, konkrétní podmínky pro přiznání hodnostního přídávku a jeho výšku, stejně jako podmínky pro přiznání odměny za vyšší výkon a podrobnosti o této odměně přenechává zákon prováděcímu předpisu ve formě nařízení vlády. Na náhradu cestovních, stěhovacích a jiných výdajů mají nárok ti duchovní, kteří mají právo na osobní požitky a jejich přiznání se řídí obecnými právními předpisy.

Povinnost duchovních vyučovat bezplatně náboženství na školách upravuje ust. § 5 zákona a to za předpokladu, že o výuku náboženství již není postaráno jinak. Rozsah této povinnosti pak má opět blíže určit po dohodě s ministrem školství, věd a umění svým nařízením ministr, který vede Státní úřad pro věci církevní.

Zákon však pamatuje i na sociální dávky pro nezaopatřené děti, důchodové zabezpečení duchovních a jejich rodinných příslušníků. Sociální dávky se mají poskytovat obdobně dle platných předpisů upravujících tyto záležitosti pro státní zaměstnance. V podrobnostech odkazuje zákon i zde na vládu, která má svým nařízením problematiku detailněji upravit.

V paragrafu sedmém zákona jsou pak kladeny podmínky pro působení a ustanovování duchovních. Duchovní, který chce vyvíjet činnost v církvích a náboženských společnostech, musí mít k této činnosti udělen státní souhlas a dále musí složit slib, který – co do jeho obsahu - určí vláda svým nařízením. Z nařízení vlády o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem, ze dne 18. října

1949, konkrétně z jeho z § 19 odst. 2, lze zjistit, že povinně skládaný slib byl následujícího znění: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu věrný Československé republice a jejímu lidovědemokratickému zřízení a že nepodniknu nic, co by bylo proti jejím zájmům, bezpečnosti a celistvosti. Budu jako občan lidovědemokratického státu plnit svědomitě svoje povinnosti, které vyplývají z mého postavení a vynasnažím se podle svých sil podporovat budovatelské úsilí směřující k blahu lidu“. Ke každému ustanovení těchto osob bylo třeba nejprve získat souhlas státu. Prázdná místa je třeba obsadit nejpozději do 30-ti dnů, jinak je stát oprávněn činit opatření k zajištění řádného chodu duchovní správy, církevní administrativy nebo výchovy duchovních.

Zákonem je upravena i otázka věcných nákladů, rozpočtu a majetku církví a náboženských společností. Na základě těchto ustanovení jsou zástupci církví a náboženských společností a správce církevního majetku povinni sestavovat rozpočty a závěrečné účty a předkládat je Státnímu úřadu pro věci církevní ke schválení. Podle schváleného rozpočtu pak stát hradí církvím a náboženským společnostem řádné věcné náklady spojené s výkonem bohoslužeb a jiných náboženských úkonů, včetně církevní administrativy.

Podstatný je ale zejména § 10, na základě něhož byl stát nově zmocněn dozírat nad majetkem církví a náboženských společností. Zástupci církví tak byli dle tohoto zmocnění povinni státu (konkrétně Státnímu úřadu pro věci církevní) předložit ve lhůtě tří měsíců od účinnosti zákona úplný soupis veškerého movitého a nemovitého majetku a majetkových práv ve vlastnictví církví, náboženských společností, jejich složek, komunit, ústavů, základen, kostelů apod. s tím, že nyní jakékoliv zcizení nebo zavazení majetku církví a náboženských společností vyžaduje předchozího souhlasu státní správy. K tomuto ustanovení je třeba ještě dodat v návaznosti na následující kapitolu o židovských restitucích, že šlo o důmyslně promyšlený tah, protože na počátku padesátých let byly násilně rušeny židovské spolky a jejich majetek byl buď přímo zestátněn nebo převeden na židovské náboženské obce. Majetek židovských náboženských obcí jakožto

náboženských společností byl však na základě tohoto ustanovení již plně podřízen dohledu státu a šlo tak v podstatě o opětovnou konfiskaci židovského majetku státem.

Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obročními a jinými církevními ústavami přešel tedy bez dalšího a ze zákona na stát, z čehož také plyne zánik závazků (rozuměj třetích osob) přispívat na účely církví a náboženských společností, opírajících se o patronát či jiné právní důvody a dlouhodobé zvyklosti a to s výjimkou závazků členů církví a náboženských společností, vyplývajících ze zřízení státem schválených. Státu je stanovena povinnost vydržovat učiliště a ústavy pro výchovu duchovních.

V posledních ustanoveních zákon pamatuje i na represii, když v případě jednání či opomenutí odporujícího tomuto zákonu či jeho prováděcím předpisům, nejde-li o trestný čin, vyměřuje pokutu až do 100 000,-Kč, nebo v případě nevykonalnosti pokuty náhradní trest vězení do šesti měsíců.

Veškeré dosavadní předpisy upravující právní poměry církví a náboženských společností se tímto zákonem zrušují a zákon nabyl účinnosti dnem 1. listopadem 1949.

a 3) Vládní nařízení provádějící zákon č. 218/1949 - O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem

K provedení výše uvedeného zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem bylo vydáno několik vládních nařízení, která byla vždy vydána pro tu či onu církev (římskokatolická, československá atd.) nebo náboženskou společnost. Židovské náboženské obce se dotýkalo vládní nařízení o hospodářském zabezpečení náboženských společností státem¹⁰⁷. Toto nařízení

¹⁰⁷ Nařízení vlády č. 223/1949 Sb. ze dne 18. října 1949, o hospodářském zabezpečení náboženských společností státem

vlády - a velmi obdobně i předpisy platné pro ostatní církve¹⁰⁸ – upravovalo zejména to, co se považuje za místa zřízená se státním souhlasem, jak lze získat státní souhlas, co tvoří osobní požitky duchovních, konkrétní výši jejich platu, hodnostního přídatku určovaného na základě uvedené stupnice, výše odměny za vyšší výkon a v neposlední řadě i znění slibu věrnosti Československé republice.

a 4) Projednávání balíku zákonů o postavení církví a náboženských společností na půdě Národního shromáždění

Zákon vyvolal vlnu reakcí ze strany církve a na půdě Národního shromáždění a Slovenské národní rady vícero projevů bránících jeho účel a kvality. Ty pro tehdejší dobu asi nejagilnější a nejpodstatnější projevy byly otištěny v periodiku *Aktuality*¹⁰⁹ a samozřejmě i zaznamenány stenograficky do protokolů, který jsou digitalizovány na internetových stránkách poslanecké sněmovny¹¹⁰.

Na 35. schůzi Národního shromáždění měl být jako první projednávána zpráva výborů kulturního, ústavně-právního a rozpočtového o vládním návrhu zákona (tisk 346), kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní (tisk 354) a jako druhý bod bylo předpokládáno projednání zprávy výboru sociálně-politického a zdravotnického a výboru rozpočtového k vládnímu návrhu zákona (tisk 347) o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (tisk 355). Hned na začátku schůze však bylo rozhodnuto, že první a druhý bod programu budou projednávány společně, proti čemuž neměli poslanci Národního shromáždění žádných námitek. Zpravodajem k návrhu zákona, jímž se zřizuje Státní úřad pro věci církevní byl poslanec Török, zpravodajem návrhu zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem byl poslanec dr. Havelka (čs. sociální demokracie). Projevy všech poslanců a poslankyň byly velmi podobné a

¹⁰⁸ např. Nařízení vlády č. 222/1949 Sb. ze dne 18. října 1949, o hospodářském zabezpečení církve pravoslavné státem nebo Nařízení vlády č. 221/1949 Sb. z téhož dne, o hospodářském zabezpečení evangelických církví státem, či Nařízení vlády č. 220/1949 Sb. taktéž ze dne 18. října 1949, o hospodářském zabezpečení církve československé státem nebo konečně i Nařízení vlády č. 219/1949 Sb. ze dne 18. října 1949, o hospodářském zabezpečení církve římskokatolické státem.

¹⁰⁹ *Aktuality* 27. svazek edice, O nový pomer církvi k štátu. Sbornik o nových církevných zákonoch a ich znenie., TATRAN, Bratislava 1949

¹¹⁰ www.psp.cz

v podstatě lze říci, že se všichni představitelé Národního shromáždění názorově shodli na skutečnostech, které se v každém z projevů v také či obdobné formě objevovaly. Svůj příspěvek přednesli poslanci: prof. dr. Nejedlý (KSČ), ministr a pozdější armádní generál dr. Čepička¹¹¹ (jeho příspěvek byl jeden z nejrazantnějších a nejvíce anticírkevních), poslanci Josef Plojhar (čs. strana lidová, od roku 1945 kolaboroval s KSČ.), dr. Hobza (čs. strana socialistická), dr. Polanský (čs. strana lidová), Žiak (demokratická strana Slovenska), Pokojný, Leflerová (KSČ) a Holdoš (KSS). Stěžejními body všech projevů byly následující myšlenky:

- „Zdegenerovaná habsburská dynastie a němčící a maďarisující šlechta v Rakousko-Uhersku, stejně jako bankovní a agrární magnáti první republiky si hleděli zajisti podporu vysoké katolické hierarchie...O postavení církví a duchovenstva se jednalo několikrát již za první republiky, ale bez pomoci pro nižší klerus. Několik návrhů ušlechtilého arcibiskupa Stojana na odstranění nejkřiklavějších křivd bylo v roce 1919 okleštěno nebo zamítnuto. Zatím co vysoké hierarchii, která se dovedla přes štvanici kulturního boje rychle dohodnout s vládnoucí buržoasií, zůstaly velkostatky ve výměře 319.000 ha, připravila panská koalice pro drobné duchovenstvo kongruový zákon.“¹¹².

-
- Téměř všechny projevy začínaly určitým exkurzem do minulosti, v němž bylo zkritizováno politické zřízení Rakouska Uherska, ale snad ještě intenzivněji politika první republiky, za níž byl schválen tzv. celně-kongruový zákon ze dne 25.6.1926, publikovaný pod č. 122/1926 Sb. z. a n. , který upravoval platy duchovenstva církví uznaných státem. Stát tak platil církvím cca 120 milionů Kč na plat duchovních. Všechny projevy poslanců směřovaly velmi intenzivně proti

¹¹¹ Svou kariéru odstartoval sňatkem s jedinou dcerou Klementa Gottwalda. V letech 1947–1956 zastával vysoké stranické i státní funkce: (1947–1948 ministr vnitřního obchodu, 1948–1950 ministr spravedlnosti, 1949–1950 předseda Státního úřadu pro věci církevní, 1950–1956 ministr národní obrany, 1951–1956 člen předsednictva a politického sekretariátu Ústředního Výboru KSČ). Je mu připisována odpovědnost za nezákonnosti a zločiny páchané komunisty v letech 1948–1955. Spolu s Klementem Gottwaldem a Rudolfem Slánským byl hlavním architektem plánů KSČ na likvidaci římskokatolické církve, osobně řídil politické procesy s odpůrci komunistů. Jeho moc upadla po smrti jeho tchána a v roce 1956 byl odvolán z významných stranických funkcí. Několik let vykonával funkci předsedy Státního úřadu pro vynálezy a normalizaci. V roce 1963 byl dokonce z KSČ vyloučen za nezákonnosti, kterých se dopustil v padesátých letech.

(viz Wikipedia: http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexej_%C4%8Cepi%C4%8Dka)

¹¹² www.psp.cz - z projevu poslance dr. Havelky k balíku církevních zákonů na 35. schůzi Národního shromáždění

katolické církvi a to zejm. proti jejímu vyššímu kléru (biskupové, arcibiskupové). Z projevů je evidentní negativní postavení komunistické strany ke katolické církvi a to kvůli jejímu vlivu na velkou masu lidí, dále pro její obrovské majetky, vázanost na Vatikán a v neposlední řadě i pro vzpurnost jejích biskupů, kteří nové církevní zákony tvrdě kritizovali a nabádali k jejich bojkotu. Např. averze vůči majetku církve se projevila zcela jasně ve výrocích poslanců, kteří odsuzovali nabytí majetku církví, když hlásali, že katolická církev byla vlastníkem obrovských latifundií, jež získala na úkor pracujícího lidu. V projevech poslanců nelze přehlédnout ani zjevnou snahu o způsobení vnitřního rozkolu mezi jednotlivými příslušníky katolické církve, a to zaprvé mezi nižším a vyšším klérem, jak je patrné např. z výroku: „*Avšak i uvnitř katolické církve byly hluboké rozdíly... Drobní duchovní, kteří se nedostali na nečetné protekční fary, žili proto velmi skrovně, často v bídě a nedostatku. Venkovští faráři, zejména v chudších oblastech, obyčejně ještě dřeli po celodenní službě na svém poličku a sháněli každou korunu vedlejšího výdělků. ... Kněží jsou na malých farech v žebrotě, hrozně živoří a svou poměrně velkou režii musí uhrazovat pracným a většinou i trapným ohlížením se po vedlejší jakékoli výpomoci, kdežto kněží na velkých nebo tzv. tučných farech nevědí, mají-li si - s nadsázkou řečeno ovšem – koupit každou takřka chvíli raději nové auto nebo postavit další vilu.*“¹¹³, a za druhé pak i mezi jednotlivými diecézemi, kde je např. poukazováno na to, že „...*pražský arcibiskup vlastnil nejen v pražské arcidiecési, ale i v jiných diecésích a také v diecési českobudějovické zámky a latifundie, zatím co českobudějovický biskup neměl ani zahrádku*“¹¹⁴. Trnem v oku pak byl československým poslancům Národního shromáždění především samotný Vatikán, v němž viděli záškodníka nepřátelsky naladěného vůči socialistickému zřízení, který využívá zdejšího kléru, aby mohl lidově-demokratickému režimu škodit: „*Vatikán se snaží zničit a rozvrátit lidovědemokratickou republiku pomocí kněží, kteří nerespektují či nechtějí respektovat právní předpisy Československa*“¹¹⁵

¹¹³ www.psp.cz - z projevu poslance dr. Havelky k balíku církevních zákonů na 35. schůzi Národního shromáždění

¹¹⁴ www.psp.cz - z projevu ministra zdravotnictví Josefa Plojgara k balíku církevních zákonů na 35. schůzi Národního shromáždění

¹¹⁵ www.psp.cz - z projevu ministra spravedlnosti dr. Čepičky k balíku církevních zákonů na 35. schůzi Národního shromáždění

▪ Stát odňal církvím možnost disponovat s jejich majetkem, když jim uložil sestavovat rozpočty a závěrečné účty, které byly povinny předkládat Státnímu úřadu pro věci církevní. Tento úřad je oprávněn dozírat nad jejich veškerým hospodařením. Proto se do projevů promítla snaha odůvodnit krok k zestátnění majetku církví a náboženských společností tak, jak to učinil např. ministr spravedlnosti dr. Čepička: *„Návrh zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností umožňuje církvím a náboženským společnostem aby se mohly plně věnovat náboženské a mravní činnosti, oprostí je církev od nekřesťanských, hmotných zájmů a vlivů a tím je zbavuje hmotných starostí.“* Ve skutečnosti šlo komunistům o to, aby zničili ekonomickou soběstačnost církve a ta se stala zcela závislá na jejich přidělovém systému.

▪ Za povšimnutí stojí i snaha státu kontrolovat a ovládnout církev nejen přes majetkovou sféru, jak je popsáno výše, ale i přes personální sféru, kdy si stát vymínil prověřování církevních činitelů z hlediska jejich loajálnosti vůči Československé lidovědemokratické republice, a toto prověřování bylo završeno čestným slibem duchovních, jehož znění je uvedeno výše. Toto opatření bylo na půdě Národního shromáždění vysvětlováno – opět tehdejším ministrem spravedlnosti - následovně: *„Stát si vyhradil právo přezkoumat s hlediska národní a státní spolehlivosti osoby navržené na kněžský úřad nebo kněžskou funkci. Nelze připustit, aby některého místa v církvi nebo náboženské společnosti bylo zneužito k protistátní a rozvratné činnosti. Bylo by nezodpovědné, aby za peníze našeho lidu byla trpěna zrada našich národních a státních zájmů.“* Účelem všech těchto opatření bylo změnit zejm. katolickou církev, která měla největší vliv na obyvatelstvo, ale samozřejmě i ostatní menší církve a náboženské společnosti na poslušnou součást Národní fronty.

I přes formálně tvrzenou náboženskou svobodu, k níž měl dopomáhat Státní úřad pro věci církevní¹¹⁶, byla jeho prvořadou úlohou zejména kontrola církví a

¹¹⁶ „§ 2 zák. jímž se zřizuje Státní úřad pro věci církevní objasňuje jeho úlohy, vyplývající z naší ústavy, aby se u nás církevní a náboženský život vyvíjal v súlade s našou ústavou a so zásadami ľudovodemokratického zriadenia. Jeho úlohou bude sjednotiť cirkevné zákony a predpisy a dbať, aby ústavné

náboženských společností. Pečlivý monitoring situace dokládá např. žádost tajemníka ÚV KSČ Novotného adresovaná náměstkovi ministra vnitra Gríšovi Spurnému z roku 1951, v níž požaduje podání zprávy o tom, jak si stojí Židovská obec, tj. jaké je složení této obce, čím se zabývá, jaký majetek spravuje a kdo jsou její představitelé. Od G. Spurného obdržel tajemník ÚV KSČ ihned následující den po podání dotazu odpověď, v níž je uvedeno, že náboženská obec židovská je v podstatě náboženská společnost kontrolovaná Státním úřadem církevním, co se týče majetku, zůstaly ve vlastnictví této náboženské společnosti pouze synagogy a hřbitovy, obytné domy či pozemky byly nebo jsou odstupovány státu. Jinak je náboženská obec židovská postavena na roveň ostatním právně existujícím náboženským společnostem, její finanční výdaje jsou po započtení vlastních příjmů hrazeny ze státního rozpočtu. Tato odpověď výborně dokresluje dokonalou informovanost státních orgánů (konkrétně ministerstva vnitra) o dění v církvích a náboženských společnostech, kterou získaly právě schválením balíku církevních zákonů v Národním shromáždění. V případě církevních zákonů tak šlo v podstatě o pokus o naplnění slov Klementa Gottwalda pronesených již na schůzi ÚV KSČ konané dne 9. 6. 1948, kde řekl: „Je nutné církev neutralizovat a dostat ji do svých rukou tak, aby sloužila režimu“¹¹⁷.

B) Otázka platnosti majetkově-právních jednání z doby nesvobody, učiněných vůči Židům

Problematika restituce židovského majetku po druhé světové válce velmi úzce souvisí s tehdejší politicko-sociální situací a zejm. s přechodem ke komunistickému autoritativnímu režimu. Pojem restituce pochází z latinského „restitutio in integrum“, tedy navrácení do předešlého stavu se všemi z toho vyplývajícími důsledky. V dnešní době však tento pojem představuje spíše nápravu některých majetkových křivd. Restituce majetku, který byl jeho vlastníkem odňat za druhé světové války z důvodu rasové, národní či politické perzekuce, byla

zásady neostaly len na papieri...“Zdroj: www.psp.cz - z projevu posl. Töröka k zák. jímž se zřizuje Státní úřad pro věci církevní na 35. schůzi Národního shromáždění

¹¹⁷ Nedvědický K., Círky a náboženské společnosti po únoru 1948, článek z 15.2.2008, právní program ASPI

připravována a diskutována již během posledních válečných let. Dokumenty, zabývající se restitucí až do doby přijetí definitivní úpravy v podobě zák. č. 128/1946 Sb. (zákon je podrobně rozebrán pod písmenem b1), systematicky utřídil prof. Kuklík ve svém pojednání nazvaném jako „Vybrané problémy restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce“¹¹⁸. Jedná se o následující dokumenty zabývající se problematikou restitucí:

- Vládní prohlášení o majetkových převodech, provedených pod tlakem nepřátelské okupace - na tomto dokumentu se usnesla exilová vláda již dne 17.10.1941 a deklarovala v něm, že neuznává jakékoliv převody či dispozice s movitým nebo nemovitým majetkem provedené po 27. 9. 1938
- Mezispojenecká deklarace o vyvlastňování na územích obsazených nebo kontrolovaných nepřítelem
 - v této deklaraci podepsané dne 5. ledna 1943 si Spojenci včetně Československa vyhradily právo rozhodovat po válce o platnosti či neplatnosti majetkových převodů, které se uskutečnily na okupovaných územích během druhé světové války
- Dekret prezidenta republiky č. 11/1944 „O obnovení právního pořádku“
 - Dekret, který stanovil, že právní předpisy vydané mezi 29. zářím 1938 a koncem doby nesvobody nejsou součástí československého právního řádu
- Dekret prezidenta republiky „O mimořádných opatřeních k zajištění hospodářského života na osvobozeném území“ ze dne 1. 2. 1945

¹¹⁸ Kuklík, J., Vybrané problémy restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce in Petráš, R., Petrův H., Scheu H.S., Menšiny a právo v České republice, Praha, 2009, str. 442

- Jednalo se o první z předpisů, který prohlásil restituci majetku jako princip, přičemž pro jeho konkrétní provedení měl být ale po válce přijat zvláštní zákon Národního shromáždění. Šlo tak o kompromis mezi požadavky představitelů agrární strany Feierabenda a Lichnera, kteří byli proti rozsáhlé restituci majetku, o který původní vlastníci přišli zejm. z důvodu rasové, národní či politické perzekuce a mezi požadavky Ripky a Stránského, kteří naopak rozsáhlé restituce podporovaly. V dekretu byly nakonec zakotveny dva hlavní body, první upravoval restituci majetku, jehož převod proběhl po 28.září 1938 pod tlakem rasové, politické a národní perzekuce a druhý upravoval zajištění veškerého soukromého i veřejného nepřátelského majetku, jakož i majetku tzv. státně nespolehlivých osob na území Československa. Kromě problému restituce byl zde řešen i problém národní správy, kde však panovala shoda a v dekretu tak byla zakotvena zásada národní (zatímní) správy zaváděné národními výbory¹¹⁹. Národní správa měla mít své místo zejména v případech, kdy Německá říše shromažďovala zabavený majetek ve fondech typu Auswanderungsfond, Vermögensamt apod.
- Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 „O neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, a některých organizací a ústavů“, který výše uvedený dekret o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života, nahradil.
 - Dekret v § 1 stanovil, že jakékoliv převody majetku a jakékoliv majetkoprávní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29.září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické

¹¹⁹ Kuklík, J., Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Praha 2002, str. 189

perzekuce. Dle § 2 se na majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky uvaluje národní správa. Dekret kromě jiného poprvé v § 6 definoval, pojem osoby národnosti německé a maďarské, na jejichž majetek měla být národní správa kvůli zajištění majetku uvalena (=osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů). Rozhodující kritériem posuzování se tak stala národnost, nikoliv státní příslušnost. Předpis se v návaznosti na §2 důkladně věnoval i postavení a pravomocem národních správců a jako podstatné lze shledat i to, že § 24 tohoto dekretu podřadil navrácení majetku na základě tohoto předpisu pod řízení správní, přičemž příslušným orgánem byl ten správní orgán, který národní správu na majetek zavedl. Nepochybně zajímavý je také odstavec první a druhý zmiňovaného § 24, kde je stanoveno, že majetek, zařazený pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové perzekuce, budiž, pokud nejde o osoby uvedené v § 4, vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům. V odstavci druhém pak je stanoveno totéž pro osoby německé a maďarské národnosti, pokud prokážou, že byli oběťmi politické, nebo rasové perzekuce a zůstali věrni demokraticko-republikánské státní myšlence Československé republiky. Je tak zřejmé, že se jednalo pouze o příslušníky sociálně slabších, max. středních tříd, které měly na restituci nárok na základě tohoto dekretu nárok. Na dekret navazovaly další dílčí předpisy jako např. Vyhláška o zrušení protižidovských majetkoprávních opatření ze dne 14.května 1945.

Kromě těchto dekretů, které přímo souvisely s restitucemi židovského majetku nelze zapomenout ani na tzv. konfiskační a znárodnovací dekrety, které postupně vymezovaly okruh majetku, který stát odmítl vydat, jde např. o dekret č. 12/1945 Sb. „O konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“, dekret č. 28/1945 Sb. „O osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu, českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“, dekret č. 108/1945 Sb. „O konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy“, ze znárodnovacích dekretů lze jmenovat dekret č. 100/1945 Sb. (o znárodnění dolů a průmyslových podniků), č. 101/1945 Sb. (o znárodnění potravinářského průmyslu), č. 102/1945 Sb. (o znárodnění akciových bank), č. 103/1945 Sb. (o znárodnění smluvních pojišťoven), č. 104/1945 Sb. (dekret o závodních a podnikových radách)¹²⁰.

Konečně pak lze závěrem shrnout, že na základě uvedeného bylo pro židovskou menšinu pronásledovanou za druhé světové války nacistickým režimem velmi složité, ne-li přímo nemožné, domoci se navrácení svého majetku a to zejména tehdy, šlo-li o osoby národnosti německé, které pozbyly československé státního občanství, a které patřily k sociálně silnější skupině obyvatelstva. Z národní správy mohl být dle dekretů totiž vyňat pouze majetek žadatele, který splňoval kritéria zařazení mezi sociálně slabší obyvatelstvo, který prokázal dostatečnou státní spolehlivost, žadatele který nebyl národnosti německé či maďarské a konečně bylo ještě třeba, aby měl československé státní občanství¹²¹. Židovská komunita žijící v Československu před válkou byla poměrně početná a čítala cca 350 000 osob. Jak ji bylo zmíněno, mezi těmito osobami bylo vysoké procento movitých Židů, přičemž holocaust přežilo pouhých 10 % českých a slovenských Židů, jejichž majetek byl nacisty za války zkonfiskován¹²². Byť velká spousta rodin byla do posledního člena vyvražděna v koncentračních táborech a nemalá část majetku tak

¹²⁰ Kuklík, J., Vybrané problémy restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce in Petráš, R., Petrův H., Scheu H.S., Menšiny a právo v České republice, Praha, 2009, str. 455-456

¹²¹ Kuklík, J., Vybrané problémy restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce in Petráš, R., Petrův H., Scheu H.S., Menšiny a právo v České republice, Praha, 2009, str. 457

¹²² Kraus T., Praktické zkušenosti z restitučních sporů a procesů v České republice, souvisejících s navrácením kulturních statků in Borák M., Ztracené dědictví, Příspěvky z „kulatých stolů“ na téma dokumentace a restituce kulturních statků obětí II. Světové války“, Praha 2006, str. 57

případla formou odúmrtí státu, popř. na něj byla uvalena národní správa, zbývala ta část majetkové podstaty, o jejíž restituci se přeživší Židé vší silou snažili. Zákon, č. 128/1946 Sb., sice teoreticky takové navrácení majetku umožňoval, ale postupem času – jak uvidíme na následujících příkladech z praxe – byla tato cesta z důvodu politických událostí čím dál složitější a nemožnější:

b 1) Zákon o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících, z.č. 128/1946 Sb.

Za nejlepší a nejužitečnější okomentování tohoto zákona považuji příspěvek dr. Buriana, poslance a zpravodaje na 53. schůze Prozatímního Národního shromáždění republiky Československé, která se z.č. 128/1946 Sb. věnovala.

Poslanec velmi pečlivě osvětluje účel zákona spočívající v tom, že „za doby okupace došlo k řadě majetkoprávních převodů a jiných majetkových jednání a dále k zásahům veřejné moci do majetku, které byly neslučitelné s požadavky demokracie, s požadavky rovnosti občanů, jednáním, která využívala tehdejší psychologické tísně a způsobovala převody majetkové, které s hlediska občanské morálky by obstáti nemohly¹²³“.

Zpravodaj se ve svém projevu věnuje dopadu zákona na praktický život obyvatelstva republiky, propojení jednotlivých ustanovení zákona s ostatními právními předpisy, zejména s dekrety prezidenta Beneše a v neposlední řadě odůvodňuje Prozatímnímu národnímu shromáždění změny navržené ústavněprávním výborem a to oproti návrhu, který předložila vláda.

Po obecném úvodu se soustředil na teritoriální působnost zákona. Původně – dle vládního návrhu - totiž mělo jít o zákon, který bude provádět § 1 dekretu č. 5

¹²³ www.psp.cz - z projevu poslance dr. Buriana k zákonu o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících na 53. schůzi Národního shromáždění

z roku 1945, tedy o zákon platící pouze na území (historických zemí) Čech a Moravy. Nicméně v ústavněprávním výboru převládl názor, že by mělo jít o předpis, který majetkové převody z doby nesvobody bude řešit celostátně, když zejména na Slovensku žádná právní norma, která by odpovídala dekretu č. 5 z roku 1945, jež platil pro zemi Českou a Moravskoslezskou, neexistovala.

Vzhledem k tomuto stanovisku bylo ústavněprávním výborem upraveno jak označení zákona, tak také další dílčí ustanovení zákona a to tak, aby vše odpovídalo právním poměrům, které se v Čechách a na Moravě vyvíjely poněkud jinak než na Slovensku.

K §1 zpravodaj referoval, že jde o reprodukci § 1 dekretu č. 5 z r. 1945¹²⁴. Pro Čechy a Moravu spočívá určité novum tohoto paragrafu v dodatku, který na text § 1 dekretu č. 5/1945 plynule navazuje větou: „...ledaže ten, na koho majetek přešel nebo kdo uzavřel jiné majetkově-právní jednání, je osoba státně spolehlivá a bude prokázáno, že k majetkovému převodu nebo jinému majetkově-právnímu jednání došlo za přiměřenou úplatu buď z podnětu původního vlastníka resp. oprávněného nebo v převážném jeho zájmu“. Tento dodatek tedy omezuje zásadu, že všechny majetkové převody nebo jiná majetkově-právní jednání, učiněná za nesvobody pod tlakem okupace nebo persekuce, jsou neplatná. Dle textu právního předpisu je zřejmé, že to, že podmínky pro nově formulovanou výjimku nastaly, musí prokázat ten, kdo se restitučnímu nároku brání, a přesně tak, jak je zákon stanoví, to znamená, že musí v každém případě prokázat, že k převodu došlo za přiměřenou úplatu a že se tak stalo buď z podnětu dřívějšího vlastníka nebo v jeho převážném zájmu.

Pro Slovensko ustanovení § 1 tohoto zákona však znamenal něco zcela nového, poněvadž jím byl vytvořen materiálně-právní předpoklad pro vyslovení

¹²⁴ § 1 dekretu č. 5/1945: „, Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.“

neplatnosti majetkových převodů a přechodů z doby nesvobody, což na Slovensku dosud zcela chybělo .

Text ustanovení § 2 zákona, který specifikuje způsoby, kterými mohlo k neplatnému přechodu nebo převodu majetku dojít, zpravodaj dělí na tři možné případy. Prvním způsobem je takový případ, kdy majetek byl konfiskován přímo (neplatnou) právní normou¹²⁵. Druhým způsobem, který byl asi jedním z nejčtenějších a nejběžnějších byl takový případ, kdy (neplatná) právní norma byla podkladem pro konfiskaci či arizaci a dle této normy příslušný orgán či úřad svým individuálním správním aktem neplatný právní úkon provedl. Třetím způsobem, jak k neplatným přechodům či převodům majetku docházelo, bylo rozhodnutí soudu či státního úřadu. Zde však bylo podmínkou, že dotčený výrok byl či bude jako výrok z doby nesvobody zrušen nebo změněn a to v Čechách např. podle zákona č. 76/1946 Sb. či podle nařízení vlády č. 7/1946 Sb. V souvislosti s tímto paragrafem pak dr. Burian upozorňuje také na znění §15 zákona, který pojem právní norma, na jejímž základě došlo k neplatným právním úkonům a to ať už přímo nebo nepřímo, blíže specifikuje. Tento paragraf je však v právním předpise zařazen opět zejména kvůli neupraveným právním poměrům na Slovensku, když pro Čechy a Moravu pojem „neplatné právní předpisy“ byl vymezen již dříve ve zmiňovaném čl. 2 dekretu prezidenta republiky o obnovení právního pořádku¹²⁶, dle kterého tyto právní předpisy netvoří součást československého právního řádu a nejsou ani dočasně použitelné.

Je třeba upozornit na ty případy, kdy byl poškozenému majetek odňat nebo jinak do něho zasaženo akty, které neměly ani zdání nějaké legální činnosti, tedy například případy krádeže, loupeže, i když je provedli příslušníci gestapa nebo Hlinkovy gardy. Tyto případy zůstávají dle zpravodaje stále protiprávními jednáními a pro restituci majetku v takových případech stačí obecné předpisy.

¹²⁵ Např. německé nařízení ze dne 12. července 1939 o úpravě právních poměrů o předmětech bývalé československé branné moci.

¹²⁶ Čl. 1 odst. 2 dekretu o obnovení právního pořádku: „Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody (doba nesvobody), nejsou součástí československého právního řádu. Doby nesvobody jest doba ode dne 30.září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením“

Ustanovení § 3 a 4 zkoumaného zákona č. 128/1946 Sb. upřesňuje, co lze rozumět pod zákonným pojmem „nárok“, tedy nárok na restituci, komu takový nárok přísluší a proti komu směřuje. Zjednodušeně lze říci, že nárok na restituci přísluší státně spolehlivé osobě (jejímu právnímu nástupci), která neplatným převodem pozbyla věci nebo práva či která byla neplatným majetkoprávním jednáním jinak poškozena. Nárok se uplatňuje naproti tomu vůči takové osobě (či jejím právními nástupci), která věci nebo práva neplatným majetkoprávním převodem nabyla či měla z takového jednání nějaký prospěch, pokud beze zbytku neprokáže, že nevěděla a ani nemusela vědět, že k majetkovému převodu došlo pod tlakem okupace nebo národní, rasové či politické perzekuce, to však ale pouze v případě, že se nejednalo o osobu státně nespolehlivou.

Text § 5, který vypočítává osoby, které jsou považovány za státně nespolehlivé pak v tomto výčtu, přejímá doslova obsah § 1, odst. 1 a 2 dekretu č. 108/1945 Sb. a ve svém odst. 3, který určuje, kdo bude v pochybnostech rozhodovat o tom, zda určitá fyzická nebo právnická osoba je osobou státně nespolehlivou, odkazuje na kompetenční normu § 1, odst. 4 téhož dekretu.

V následujícím paragrafu 6 jsou řešeny druhy nároku, tedy to, zda se oprávněná osoba může dožadovat navrácení v předešlý stav nebo zda jí má být poskytnuta peněžitá náhrada. Z právní normy je jednoznačně patrné, že zákonodárci dali přednost restituci naturální a pouze není-li taková restituce možná, nastoupí náhradní plnění v penězích. Zákonodárce pak měl na mysli zejména případy, kdy by navrácením věci oprávněné osobě byly ohroženy důležité zájmy veřejné. Takovou skutečnost by však muselo deklarovat nejprve věcně příslušné rezortní ministerstvo a to v souladu s ministerstvem spravedlnosti. Poslední větou prvního odstavce je pak ministerstvu spravedlnosti stanovena lhůta tří měsíců od podání žádosti, v níž se muselo k restituci vyjádřit. Pokud to v této lhůtě nestihne, má se za to, že veřejné zájmy nejsou restitucí dotčeny. Lhůta je stanovena proto, aby se řízení zbytečně neprotahovalo. Z projevu dr. Buriana plyne, že ústavněprávní výbor měl vážné

pochyby, zda je vhodné, aby tomu, kdo má nárok na restituci, bylo vrácení jeho majetku odíráno jen proto, že je toho majetku třeba pro důležité zájmy veřejné. Nakonec se tedy tento výbor rozhodl klauzuli o veřejném zájmu ponechat s tím, že „očekává, že veřejná správa bude možnosti, které jí toto ustanovení poskytuje, užívat velmi opatrně a se vši možnou šetrností k zájmům původních vlastníků, případně jejich právních nástupců, a důvěřuje, že účast ministerstva spravedlnosti, které nebude v takových případech mít vlastní zájmy resortní, bude účinnou brzdou, kdyby se snad požadavky jiných resortů přepínaly.“¹²⁷

Druhý odstavec téhož paragrafu pak stanoví druhou výslovně uvedenou výjimku z principu naturální restituce. Jde o případy zvláštního zřetele hodné, kdy ten, proti němuž nárok směřuje by měl vrátit věci, které nezbytně potřebuje pro sebe, svou rodinu a svou domácnost a bez kterých se ten, komu nárok přísluší může klidně obejít. V takovém případě je v zájmu sociálního klidu, aby se na naturální restituci nenaléhalo. Nelze však nezmínit apel zpravodaje zákona na to, aby v praxi byly zváženy zájmy obou stran a v případě, že by zájem byl přibližně stejný, bude nutno rozhodnout ve prospěch toho, kdo se restituce domáhá.

V třetím odstavci ustanovení § 6 je pamatováno i na plody a užitky, zhodnocení či znehodnocení předmětu restituce, tedy je zohledňováno i to, co nemůže být vráceno, dále na plody a přírůstky, stejně tak i náklady, jež byly na věc vynaloženy a na náhradu škody vzniklé zhodnocením věci. Obecně platí, že osoba, proti které nárok směřuje má být posuzována jako nepoctivý držitel dle občanského práva, ledaže by byla sama tlakem okupace k účasti na neplatném majetkovém převodu donucena, pak je třeba ji posuzovat ve vztahu k výše uvedenému jako držitele poctivého.

Konečně je pak v odstavci čtvrtém § 6 pamatováno i na možnost odložení povinnosti platit peněžité náhrady v souladu s tímto zákonem nebo může být

¹²⁷ www.psp.cz - z projevu poslance dr. Buriána k zákonu o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících na 53. schůzi Národního shromáždění

povoleno placení ve splátkách. Toto ustanovení se dle dr. Buriana jevílo také účelné vzhledem k tomu, že mohly nastat případy, kdy povinný bude v takové situaci, že by nemohl plnění provést najednou a pak by byl vystaven zbytečným exekučním krokům, což by opět nepřispělo k sociálnímu klidu, který je třeba mít na zřeteli.

Následující znění ustanovení § 7 zákona bylo ústavněprávním výborem upraveno v tom smyslu, že výbor vypustil ustanovení o tom, že strany se mají před zahájením soudního řízení pokusit o přímou dohodu. Dle ústavněprávního výboru mohou strany tuto možnost využít vždy a při takové výslovné úpravě mohlo by docházet k tomu, že někteří soudci by chtěli před zahájením soudního řízení vidět důkaz, že bylo mimosoudně jednáno a tím by bylo řízení zbytečně komplikováno a prodlužováno. Toto ustanovení bylo po úpravě zakotveno v odstavci prvním ustanovení § 11. Paragraf sedmý místo toho upravuje situaci, kdy ten, jenž nárok uplatňuje, sám z majetkového převodu získal nějaký majetkový prospěch. Tento majetkový prospěch je povinen vrátit s tím, že je upravena v poslední větě odstavce prvního i možnost započtení vůči jeho pohledávce (podle ustanovení § 6 zákona). Kompenzace by však byla samozřejmě přípustná i bez této zvláštní právní úpravy, a to dle tehdejších obecných předpisů občanského práva.

V paragrafu osmém, který je nazván „Promlčení nároku“, ale ve skutečnosti pojednává o prekluzi, se určuje, že nárok zaniká ve třech letech ode dne, kdy tento zákon nabude účinnosti.

V zákoně se (v ustanovení § 9) připomíná povinnost žadatele nejprve uplatnit nárok na vrácení majetku, který má být vrácen dle § 24 dekretu č. 5/1945, proti národní správě nebo u orgánu, který národní správu zavedl, a až následně, pokud tento požadavek bude zamítnut, uplatňovat svá práva u soudu dle zák. č. 128/1946 Sb. Jde tedy v dnešním smyslu o povinnost vyčerpat všechny prostředky před správními orgány a až následně se obracet na soud. Následující ustanovení § 10-18 jsou ustanoveními ryze procesními, když upravují způsob uplatnění nároku, osvobození od soudních poplatků, apod.

Prozatímní Národní shromáždění přijalo osnovu zákona O neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících ve druhém čtení.

Na závěr lze k tomuto právnímu předpisu shrnout jako nejdůležitější to, že jde:

- o zákon, představující definitivní úpravu restitucí,
- o zákon detailně provádějící ustanovení § 1 dekretu č. 5/1945 Sb.,
- o zákon, který určuje dva základní způsoby restituce, za prvé restituci provedenou úřadem, který zřídil národní správu ve smyslu § 24 dekretu č. 5/1945 Sb., a za druhé doplňuje tzv. restituci soudní v případech, že správní úřad žádost o restituci zcela či z části zamítl.

Na zákon volně navazují i dva výnosy ministerstva vnitra, první z 10. září 1946 a druhý z 13. září 1946¹²⁸. Tyto výnosy upravují postup státních orgánů vůči židovskému obyvatelstvu, které za první republiky mělo národnost německou nebo maďarskou a spadalo by tak podle dekretů a zákona č. 128/1949 Sb. do kategorie nepřátel československého státu. Taková kategorizace by však byla v hrubém rozporu s tím, co si většina těchto lidí za nacistické perzekuce zažila a bylo nutné uznat, že u takových osob, žijících na okupovaném území je splněna již minimálně jedna z podmínek, pro zachování státního občanství československého a pro vynětí jiného než zemědělského majetku z konfiskace podle dekretu č. 108/45 Sb., čímž jsou myšleny útrapy prožité pod nacistickým nebo fašistickým režimem.

b 2) Příklady realizace zákona č. 128/1946 Sb., tzn. jak byly či spíše nebyly předpisy z politických důvodů dodržovány

Přestože holocaust jak bylo uvedeno přežilo pouze 10 % českých a slovenských Židů a většinou byly vyvražděny celé rodiny, byly restituce jednou

¹²⁸ č.j. B-300/10-690, č.j. Z/S-3559/89-17/9-46; Bulínová, Kaplan K., Dufek J., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1945-1956, Dokumenty, str. 55-59

z klíčových otázek tehdejší politické debaty a vyvolaly mnoho neshod i mezi běžným obyvatelstvem. Odůvodnit to lze tím, že někteří lidé měli z odnětí majetku židovské menšině během války prospěch a nechtěli se smířit s tím, že takto nabytý majetek by měli vrátit, což hrálo roli zejména na Slovensku. Této - bohužel přirozené - lidské vlastnosti nahrávala i politická situace, myšlen je zejména odpor sílící komunistické strany k osobnímu vlastnictví, a to zejména k osobnímu vlastnictví většího rozsahu.

Pražské soudy projednávaly celkem cca 5.000 restitučních případů, přičemž restituční agendu mělo na starosti pět civilních okresních soudů (pro Vnitřní Prahu, Prahu-sever, Prahu-jih, Prahu-východ a Prahu-západ) a to od května 1946 do 1. února 1949, kdy po soudní reorganizaci tato agenda připadla Okresnímu soudu civilnímu v Praze¹²⁹. Pro dokreslení celé situace bych ráda uvedla dva případy :

1/ Varnsdorfský případ

Jedná se o jeden z nejznámějších případů nenávistného útoku na židovského podnikatele/restituenta v Čechách. Případ se odehrál ve Varnsdorfu a jeho hlavním aktérem byl továrník Emil Beer, který přežil válku ve Velké Británii. Továrník byl Židem, který třebaže žil před válkou v převážně německém kraji, navštěvoval české školy, byl členem Národní jednoty Severočeské, materiálně podporoval českou menšinu, zaměstnával převážně české dělníky a roku 1938 se u něj scházeli čeští vlastenci. Svoji továrnu prodal říšskému Němci Josefu Eichlerovi v roce 1939 velmi pod cenou a prokazatelně v tísní. Na základě žaloby na vrácení továrny mu ji soud potom, co osvědčil státní spolehlivost, státní občanství a podporu Zemského národního výboru, prozatímně přikázal a to přesto, že se proti restituci velmi hlasitě vyjadřovala místní správa a členové komunisty ovládaného tamního Revolučního odborového hnutí (ROH). V okrese dokonce vypukla generální stávková, která požadovala zrušení restituce a znárodnění Beerovy továrny, vypovězení majitele a dokonce i jeho advokáta (sic!) do jiného okresu a aby toho nebylo málo dokonce se

¹²⁹ Ryba J. Restituce uměleckých předmětů podle zákona 128/1946 Sb. ve spisech pražských soudů in Borák M., Budoucnost ztraceného kulturního dědictví. Dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II světové války, Praha 2007, str. 296-297

dožadovali i přeložení soudce, který rozhodl v továrníkův prospěch. Sám továrník musel být z důvodu fyzických inzultací jeho osoby vzat do ochranné vazby. Nelze však pro zajímavost nezmínit, že Beerův bývalý řidič (před válkou přijatý český zaměstnanec) jako jeden z hlavních iniciátorů „protibeerovské revolty“ byl v přechodné době národním správcem továrny a v březnu 1947 ho zatkli pro stotisícové zpronevěry na svěřeném mu podniku.

Jelikož šlo o nemalé jmění, aféra přerostla i díky tisku a snahám odborářů hranice okresu a zabývaly se jí proto i stranické sekretariáty a vyšetřovala ji komise ministerstva vnitra za účasti bezpečnostního výboru parlamentu. V Rudém Právu ze dne 15. 3. 1947 se tématem zabýval i tehdejší předseda ROH a budoucí prezident Antonín Zápotocký, který hodnotil osobu nezávislého soudce, jež případ rozhodoval. Zápotocký tehdy napsal: „Není možné tvrdit, že by si okresní soudce počínal nezákonně. On se jen řídil dogmaticky starým právním názíraním a odmítal důsledně nové. Zákon mu dává právo v majetkových sporech činit prozatímní rozhodnutí dříve, než je celá věc definitivně rozhodnuta. Má právo činit tato rozhodnutí, ale nemusí... Přesto tak učinil ve prospěch soukromníka proto, že jeho starému právnímu názíraní byl zájem soukromníka bližší než zájem národa a veřejnosti... Tento starý právní názor se ocitá v rozporu s právním názorem novým a proto vznikla ve Varnsdorfu spontánně stávká.“¹³⁰ Pro dokreslení dobové atmosféry je třeba připomenout dále např. výrok Gottwalda z roku 1946, pronesený v Liberci: „Nevydáme továrníkům jednu jedinou továrnu zpět“, či výrok Zápotockého jako předsedy Ústřední rady odborů z roku 1947: „Je nepřípustné, aby to, co již jednou bylo znárodněno, bylo vydáváno zpět do vlastnictví soukromých kapitalistů“. Konečně se pak v důsledku Varnsdorfských událostí podařilo Komunistické straně Československa společně s odbory na schůzi Národní fronty protlačit usnesení, že konfiskáty budou přednostně vydávány národním podnikům, přičemž bez předchozího souhlasu Ústřední rady odborů a zaměstnanců podniku

¹³⁰ Pěkný T., *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, str. 372-374

nesmí být o národní správě rozhodováno. Na základě tohoto rozhodnutí měli zaměstnanci vliv nejen na správu podniku, ale i na jeho restituci¹³¹.

Tento příspěvek je exemplárním příkladem toho, kam se politika a smýšlení poválečných představitelů Československého státu intenzivně ubíraly a jakým způsobem ve skutečnosti restituce probíhaly. Jedná se o evidentně promyšlené a z nemalé části i závistí vedené útoky na soukromý majetek a na prosperující soukromé osoby jako takové.

2/ Restituce činžovního domu, usnesení č.j.Nc L 923/49 a 27 Ok 301/51-24¹³²

Částečně jiný, ale v podstatě stejný je i případ dědice Felixe B., syna zemřelé Marie F., který se jednak domáhal restituce činžovního domu v Praze-Libni a to z důvodu pozbytí této nemovitosti pod tlakem rasové perzekuce, dále žádal interesse podle § 6 odst. 3 z.č. 128/1946 Sb. a konečně pak požadoval i 60% vybraného nájemného za rok 1941-1945 a to v částce 172 000 Kčs.

V tomto případě nejprve Okresní soud civilní v Praze, odděl. 83, jako soud prvního stupně uznal usnesením č.j. Nc L 923/49, ze dne 19.dubna 1951 majetkoprávní převod, k němuž došlo na základě kupní smlouvy ze dne 30.5.1941, jíž prodala zůstavitelka realitu ve vložce č. xy kat. území Praha-Libeň Vystěhovaleckému fondu pro Čechy a Moravu, za neplatný a zavázal odpůrce, v tomto případě Bytový podnik, aby tuto skutečnost uznal, svolil k vymazání vlastnického práva vloženého na této realitě ve prospěch Vystěhovaleckého fondu pro Čechy a Moravu a dále stanovil, že má být obnoven vklad vlastnického práva pro Marii F, to vše ve lhůtě 15-ti dnů. Návrh na vrácení restituční vložky navrhovali a návrh na vyplacení aktivního salda z výtěžku během neoprávněné držby, byl

¹³¹ Kubů, E, Kuklík, J., Ungewolte Restitution in Goschler C., Ther P., Raub und Resitution – „Arisierung“ und Rückerstattung des jüdischen Eigentums in Europa“, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2003, str. 193-196

¹³² Usnesení soudu prvního i druhého stupně je přílohou č. 12 a 13 pochází z osobního archivu autorky

zamítnut. Poslední výrokem soud uznal pohledávku navrhovatele ve výši 172 000 Kč proti pohledávce odpůrce ve výši 88.477,60 Kč za započtenou a vzájemně vyrovnanou. V odůvodnění usnesení bylo nejprve konstatováno, že zemřelá Marie F. měla dle potvrzení Ministerstva vnitra při sčítání lidu dne 1.12.1930 zapsanou národnost českou, že byla vlastnící celé nemovitosti, a že na základě kupní smlouvy z 30.5.19941 převedla vlastnické právo k uvedené nemovitosti ve prospěch Vystěhovaleckého fondu. Dále bylo konstatováno, že Felix B. byl zmocněn k zavedení restitučního řízení ohledně sporné nemovitosti, a že disponuje osvědčením o státní spolehlivosti. Za nesporné bylo učiněno i to, že během okupace nebylo sice do nemovitosti nic investováno, nicméně byla dle sdělení Investiční banky v době od 1.7.1941 do 1.1.1945 Vystěhovaleckým fondem saturována pohledávka Investiční banky váznoucí na nemovitosti a to ve výši 88.478, 80 Kč. Z potvrzení ONV Praha 8 naopak vyplývá, že na nájemném v těch samých letech, tj. 1941-1945 bylo vybráno 363.743,20 Kč. V následujícím odstavci pak soud podrobně rozebírá sociální situaci Felixe B., který vstoupil v roce 1945 do KSČ, má dvě nezletilé děti, je úředníkem, vlastní jednu polovinu rodinného domku, jinak nemá žádných jiných majetků. V době okupace byl žadatel v Terezíně, odkud se vrátil s 30% invaliditou, synek i manželka jsou rovněž nemocní a vyžadují zvýšený lékařský zájem. Z jeho výsledku plyne, že zejména z důvodu svého špatného zdravotního stavu by se na úplné vyrovnání restitučního nároku po pozůstalosti spokojil se 100 000 Kč.

Na základě uvedených skutkových zjištění měl soud prokázáno, že navrhovatel i zemřelá Marie F. jsou osoby národně a státně spolehlivé, a že k uzavření kupní smlouvy došlo skutečně pod tlakem rasové persekuce, protože šlo o majetek židovský, který automaticky přešel na Vystěhovalecký fond.

Potom, co se soud prvního stupně detailně zabýval skutkovým stavem, po právní stránce posoudil celý případ poměrně stručně s tím, že uvedení v předešlý stav není v rozporu se zákonem a správním řádem a není tak důvod restitučnímu návrhu nevyhovět. Soud se v souvislosti se započtením vzájemných návrhů odkazuje na § 6 odst. 3 a na § 7 z.č. 128/1946, když vzájemné nároky zjistil a zúčtoval. Zamítavá část výroku naopak má oporu v § 11 dekretu č. 5/1945 Sb., když

ten říká, že „Národní správa budiž zrušena, jakmile pominou důvody, pro které byla zavedena. Zruší ji orgán, který ji zavedl“, tedy podle § 7 téhož dekretu jde vesměs o orgány správní a to samé platí i pro vyúčtování správy a vydání event. přebytku.

Proti usnesení soudu prvního stupně bylo možné podat stížnost do 15-ti dnů ke Krajskému soudu v Praze, což odpůrce - Bytový podnik i přesto, že dle učiněných zjištění soudem prvního stupně neměl proti restituci námitek, učinil.

Odvolací soud (Krajský soud v Praze) rozhodl dne 2.července 1951 usnesením č.j. 27 Ok 301/51-24_ s konečnou platností tak, že stížnosti se vyhovuje a usnesení soudu prvního stupně se mění tak, že se restituční návrh zamítá. Soud druhého stupně na úvod svého poměrně krátkého, nicméně úderného sdělení konstatoval, že hodnota restituovaného domu činí podle stop cen z roku 1939 částku 940 000 Kčs a roční výnos se pohybuje v roce 1950 kolem 84 000 Kčs. Na toto konstatování pak navazují dvě věty, které osvětlují zamítnutí restitučního návrhu člověku, kterému bez jakýchkoliv pochyb na základě výše popsaného zákona č. 128/1946 – a to i dle právního hodnocení prvního soudu – nemovitost měla patřit:

„Restituování takového majetku, i když se přihlédne k osobním poměrům navrhovatele, by se přičilo socializačním tendencím, jak došly zejm. výrazu v zákoně o pětiletém plánu. Poněvadž ustanovení restitučního zákona nutno vykládati tak, aby byla v soulase s ostatním obsahem platného právního řádu, jehož jsou součástí a tak nezbylo než usnesení soudu prvního stupně v napadené části změnit.“

Odvolací soud se vůbec nezabývá platností či neplatností majetkového převodu, sociálními poměry žadatele či jeho státní spolehlivostí, jak stanovil zákon 128/1946 Sb.a komentář k němu. Bez jakéhokoliv právně podloženého důvodu tak odvolací soud zasáhl do práv Felixe B., když jeho restituční návrh zamítl jen proto, že by jiné rozhodnutí bylo v rozporu „se socializačními tendencemi státu“. Velmi intenzivně takové hodnocení připomíná okomentování Varnsdorfského případu Antonínem Zápotockým a jeho „ (Soud) Má právo činit tato rozhodnutí, ale

nemusí...tento starý právní názor se ocitá v rozporu s právním názorem novým...“, s tím rozdílem, že v případě Felixe B. a Marie F. jde o součást odůvodnění soudního rozhodnutí a nikoliv projev odborového předáka, což je o to tristnější. Nicméně z obou vyjádření vyplývalo to samé, tedy není třeba se řídit „zastaralým“ právním řádem, protože budování socialismu je prioritou číslo jedna, která nesmí být ničím omezována, tím méně pak nějakými právními předpisy. Z uvedeného je patrná formální snaha - zatím pouze výkladem - změnit stávající právní řád tak, aby byl v souladu s komunistickým nazíráním světa, protože novelizovat, popř. zrušit všechny dosavadní právní předpisy nebylo v tak krátké době možné. Je třeba však upozornit na to, že ani výkladová pravidla nelze užívat do té míry extenzivně, aby jimi byl smysl zákona o sto procent obrácen a proto soudům a správním orgánům nezbylo než rozhodovat – jak je vidět na případě Felixe B. – podle svého politického uvážení a odůvodnění opírat pouze o berličky typu zobecňujících politických pouček vyzdvihujících úsilí dělnického lidu, budovatelské úsilí a socializační tendence.

Pokud lze srovnat záměr zákona 128/1946 Sb., jakožto zákona, který měl definitivně upravit restituce majetku neplatně převedeného za doby okupace s následnou realizací této právní normy vůči židovské menšině v praxi, je třeba konstatovat, že nejenže byly podmínky stanovené touto normou pro navrácení majetku velmi těžko splnitelné, ale následně k této skutečnosti přistoupila ještě politická nevěle k navrácení již zabaveného majetku. Těmito „vnějšími okolnostmi“ se tak nezdálo kdy stávalo, že se lidé s výrazně podlomeným zdravím, jež byli perzekuováni nacistickým režimem, ke svému majetku nikdy nedostali. Nelze také nezmínit, že již v období let 1946-1948 se v praxi objevilo ústavněprávním výborem obávané zneužívání pojmu „veřejného zájmu“, který byl v zákoně č. 128/1946 Sb. zakotven. Zneužívání tohoto poměrně abstraktního pojmu probíhalo tak, že jednoduše např. nebylo možné - právě pod příkrývkou veřejného zájmu - zařazovat do naturálních restitucí např. velké majetkové celky. Úloha ministerstva spravedlnosti, které mělo fungovat jako záchranná berlička, a které mělo v případě potřeby posoudit se vší možnou šetrností k zájmům původních vlastníků, zda jde

vskutku o případ, kdy zabavený majetek z důvodu veřejného zájmu nelze vrátit, absolutně zklamala. Tehdejšími tvůrcům zákona to ale dle mého názoru nelze mít za zlé již jen z toho pohledu, že nemohli vědět, že zde bude vláda jedné strany, která ovládne jak moc zákonodárnou, tak výkonnou, tak i moc soudní.

Závěrem k této otázce nezbyvá než dodat tolik, že znárodňováním cestou zestátnění odstartovaným v roce 1945 byla definitivně zmařena možnost restituce majetku v průmyslu, pojišťovnictví či peněžnictví, viz odkaz na znárodňovací dekrety uvedené výše.¹³³ Nikdo tak dnes již přesně neví, jak velký majetek byl vrácen původním majitelům a o jaký majetek díky nacistickému a následně komunistickému režimu soukromé osoby přišly.

Závěrem zbývá k této kapitole dodat, že je třeba upřesnit vztah restituce majetku k vlastnickému právu. Restituci upravují vždy zákony k obecným předpisům speciální, které se vyznačují zejména tím, že upravují pevnou fixní lhůtu, do kdy lze o navrácení majetku z důvodu právní jistoty požádat a dále skutečnost, za jakých podmínek lze o restituci žádat (např. určuje okruh přípustných žadatelů). Nejde tedy o ochranu vlastnického práva dle obecných předpisů a je třeba dát pozor na to, že jakmile v uvedené lhůtě není nárok na vrácení majetku podle restitučních předpisů žalován, nelze tento nedostatek následně již zhojit žalobou podle obecných právních předpisů, např. žádosti o dodatečné projednání dědictví nebo žalobou podle § 126 obč. zák.¹³⁴.

¹³³ Kuklík, J., Vybrané problémy restituce židovského majetku v českých zemích po druhé světové válce in Petráš, R., Petrův H., Scheu H.S., Menšíny a právo v České republice, Praha, 2009, str. 462

¹³⁴ k tomu srovnej judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu (např. II ÚS 528/02: „Ústavní soud konstatuje, že v poslední době jsou stále častěji žaloby o určení vlastnictví využívány k pokusům o navrácení majetku tam, kde restituční předpisy nevytvořily podmínky pro jeho vydání. K tomu však žaloby o určení sloužit nemohou. Nelze totiž dovodit naléhavý právní zájem na určení vlastnictví tam, kde podle restitučního zákona bylo možné uplatnit nárok na vrácení majetku a z nějakých důvodů takovému požadavku vyhověno nebylo. Tyto předpisy totiž vycházely z předpokladu, že majetek, který v rozhodné době přešel na stát, bez ohledu na to, zda na základě platného titulu, se stal vlastnictvím státu.“)

IX. Závěr

Postup nacistů, který jsem ve své rigorózní práci popsala je cestou, kterou zvolili poté, co se ukázalo, že antisemitská nálada v obyvatelstvu není tak silná nebo tak radikální, aby byli formou spontánních pogromů Židé zcela odstraněni. Nově zvolenou cestou bylo tedy řešení formou protizidovského zákonodárství. Tímto způsobem nacisté židovskou menšinu (částečně však i Cikány, dlouhodobě nemocné a jiné rasy než árijské) očernili, zdiskreditovali, vyřadili na okraj společnosti, zbavili téměř všech občanských práv a nakonec si tak vlastně ani zbytek obyvatelstva nevšiml, že jsou vypravovány vlaky se stovkami tisíc těchto lidí kamsi na východ, odkud se už nikdo nevrací.

Co bylo prapůvodní příčinou tohoto nelidského běsnění dnes už asi nikdo s jistotou nezjistí. Nelze říci, zda to byla opravdu slepá víra v podřazenost a nadřazenost některých ras, víra v „boj o přežití“, který musí vyhrát árijská rasa, aby zůstala zachována nebo zda šlo pouze o hospodářský profit. Možná bylo obojí velmi úzce spojeno a v nutnost vyhlazení „nečistého proradného plemene“ se věřilo lépe s myšlenkou na jeho majetek, který může pomoci v dobývání a ovládnutí zbytku Evropy.

Výsledkem druhé světové války – byť jiným, než jaký nacismus předpokládal, byla deformace morální podstaty státu, jak to výstižně definoval Vlastimil Ševčík ve své publikaci Právo a ústavnost v České republice. Deformován byl jednotlivec ve své hodnotové orientaci a stát ve svých demokratických strukturách. Do takto vhodně připravených podmínek vstoupila po válce diktatura komunistické strany¹³⁵. Pro dokreslení jedné diktatury, bylo třeba zabývat se diktaturou další, třebaže z druhé strany politického spektra.

V kapitole VIII., se proto věnuji poválečnému vývoji s ohledem na židovskou menšinu, konkr. pak - kromě jiného – detailně zákonu č. 128/1946 Sb.,

¹³⁵ Ševčík, V., Právo a ústavnost v České republice, Praha 2002, str. 15

který byl zásadní z hlediska poválečných restitucí židovského majetku, a na kterém je dokonale vidět, jak byl tento právní předpis v souvislosti s uchopením moci komunisty nejprve přes pojem „veřejného zájmu“ a jiné výkladové pokusy ohýbán, když již více ohýbat nešel, tak byl ignorován se zdůvodněním, že jeho aplikace by byla v rozporu s tehdejší směřování státu při budování socialismu a konečně pak byl i nahrazován a zatlačován jinými normami, které byly pro dané politické zřízení více vyhovující.

Opět se tedy dostáváme k příkladu zneužívání, zde spíše ignorance právního řádu nejprve v rozbouřené době, v době přebírání moci jiným politickým režimem a posléze i v období po jejím uchopení. Byť tedy na první promoci studentů právnické fakulty Univerzity Karlovy po druhé světové válce byl pronesen studentem Jaroslavem Grüsserem děkovný projev plný naděje, víry a odhodlání, v němž mimo jiné uvedl, že: *„Před zákonem jsou si všichni občané rovni. Ať chudý či bohatý, ať sympatický či nesympatický, ať dělník či úředník, ať zaměstnanec či zaměstnavatel, všichni bez ohledu na politické přesvědčení jsou stejně milým předmětem činnosti právníkovy. A není náhodou, že symbolem spravedlnosti je žena. Sedící žena páskou na očích a vahami v rukou. To znamená, že právník váží skutky dobré i zlé, že zákon, zkušenosti a svědomí jsou sice jednotlivými vodítky, že však není ani potlačován cit, kterým soudce kontroluje svá rozhodnutí. Tak nyní na nás prvních doktorech práv opět svobodné republiky, spočíne podíl těžkého a odpovědného úkolu, vydobýt – po šesti letech německého bezprávi – právu čestné místo, získat zákonu úctu a zaručit každému jednotlivému občanu právní bezpečnost a jistotu.“*¹³⁶, nepodařilo se společnosti po dalších 40 let komunistické diktatury toto předsevzetí naplnit.

A právě proto, byť to bylo již mnohokrát napsáno i řečeno, myslím, že bude vždy namístě tato období připomínat, mít je na zřeteli, protože jak je vidět, zneužití práva má nedozírné následky, které mohou být podstatně závažnější než samotné fyzické násilí. Zejména tedy právníci a politici by měli dbát na zachování právního státu se všemi jeho principy a poučit se z nešťastného vývoje ze zemí, které byly

¹³⁶ Časopis Právník z roku 1945, str. 253

v rukou totalitních režimů a to ať už nacistického/fašistického nebo komunistického. Nelze prostě, v době ať už jakkoliv bouřlivé a revoluční, byť se sebelepším úmyslem, připustit jakékoliv zneužívání právního řádu, čímž se vlastně vracím k úvodnímu citátu Richarda von Weizsäckera obsaženém v mottu úvodu této mé rigorózní práce, které zní a pokračuje:

„Kdo zavírá oči před minulostí, bude slepý také v přítomnosti. (...) Moje prosba na mladé lidi tak zní: Nenechte se vehnat do nepřátelství a nenávisti vůči jiným lidem, vůči Rusům nebo Američanům, vůči Židům nebo Turkům, vůči alternativním nebo konservativním, vůči černým nebo bílým.

Učte se žít spolu, a nikoliv proti sobě “

X. Resumé v německém jazyce:

In der vorgelegten Doktorarbeit, die genannt ist "Antijüdische Gesetzgebung in Protektorat Böhmen und Mähren in den Jahren 1939-1942 und ihre Nachkriegsentwicklung bis zum Jahr 1949", beschäftige ich mich am Anfang mit der Entstehung des Protektorats, mit der Organisation der öffentlichen Verwaltung und mit der Kompetenz einzelnen Protektorats- und Reichsstellen in dem Bereich der Gesetzgebung.

Nach dieser Einleitung habe ich die wichtigste in dem Deutschen Reich erlassene antijüdische Rechtsvorschriften, die als Muster für alle weitere Staaten unter der nazistischen Herrschaft galten, beschrieben. Weitihin befasst sich die Arbeit mit der antijüdischen Gesetzgebung in Protektorat, wobei die einzelne Vorschriften ausgeschrieben und kurz erklärt sind. Im Bezug darauf enthält die Arbeit auch ganz kurze Komparation der Rassenvorschriften in dem Deutschen Reich und in dem Protektorat Böhmen und Mähren mit dem Nachdruck auf die Entwicklung des gesetzlichen Begriffes "Jude", der sich im Laufe der Zeit ändert hat.

Das sechste Kapitel beschreibt den Verlauf der Wannseekonferenz, die wichtig für die Gesamtlösung der Judenfrage in Europa war. Aus diesen Gründen beschäftige ich mich auch mit der Gesamtlösung der Judenfrage in dem Protektorat im Bezug auf die Wechsel von den Reichsprotektoren Neurath und Heydrich.

In dem letzten, aber ziemlich umfangreichen Kapitel ist der Schicksal der Judenbevölkerung aus der Sicht der Entwicklung der Nachkriegsgesetzgebung analysiert. Ich habe mich einerseits auf die Regelung der religiösen Gesellschaften, wohin auch die Judengemeinde gehört, konzentriert und andererseits habe mich in dieser Zeit auf die Regelung der Rückerstattung von jüdisches Vermögen konzentriert.

XI. Literatura:

Prameny práva:

- Reichsgesetzblatt I, II z let 1939 -1940
- Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava 1939-1941, Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1939, 1940, 1941
- Právní program Aspi
- Kleine Welt Atlas, 3. vydání, Kurt Mobius / Berlin-MDF. 1939
- Rozsudek Okresního soudu civilního v Praze, vedený pod sp. zn. Nc L 923/49 a rozsudek Krajského soudu v Praze 27 Ok 301/51-24
- Národní archiv, Složka Ministerstvo vnitra 1-21-5, karton 4372
- Národní archiv, Složka Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností – P – 2163, karton 195

Publikace:

- 27. svazek edice Aktuality, O nový pomer cirkvi k štátu. Sbornik o nových církevných zákonoch a ich znenie., TATRAN, Bratislava 1949
- Borák M., Ztracené dědictví, Příspěvky z „kulatých stolů“ na téma dokumentace a restituce kulturních statků obětí II. Světové války“, Praha 2006
- Borák M., Budoucnost ztraceného kulturního dědictví. Dokumentace, identifikace a restituce kulturních statků obětí II světové války, Praha 2007
- Bulínová, Kaplan K., Dufek J., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1945-1956, Dokumenty, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci

s Historickým ústavem České armády a se Státním ústředním archivem v Praze, Praha 1993

- Dacík T., Církevněpolitický vývoj u nás po 2. světové válce, Akademické nakladatelství CERM, s.r.o. Brno, 2000
- Dufek J., Kaplan K., Šlosar V., Československo a Izrael v letech 1947-1953 – studie, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993
- Deschner, G., Reinhard Heydrich. Architekt totální moci, Praha 2002
- Feder, R., Život a odkaz, Praha 1973
- Friedmann F., Einige Zahlen über die tschechoslowakische Juden (Ein Beitrag zu Soziologie der Judenheit), Prag 1933
- Goschler C., Ther P., Raub und Resitution – „Arisierung“ und Rückerstattung des jüdischen Eigentums in Europa“, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2003
- Grónský J., Hřebejk J., Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945), Karolinum, Praha 1997
- Grónský J., Komentované dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945), Karolinum, Praha 2005
- Heitlingerová A., Ve stínu holocaustu a komunismu, čeští a slovenští Židé po roce 1945, Praha 2007
- Hilberg R., Die Vernichtung der europäischen Juden, Band 1, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1990

- Hilberg R., Die Vernichtung der europäischen Juden, Band 2, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1990
- Hilberg R., Die Vernichtung der europäischen Juden, Band 3, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1990
- Hilberg R., Pachatelé, oběti, diváci - židovská katastrofa 1933-1945 (překlad Margarita Toševa), Argo, 2002
- Houston Stewart Chamberlain, Židé – jejich původ a příčiny jejich vlivu v Evropě, Praha 1907
- Kárný M., „Konečné řešení“. Genocida českých Židů v německé protektorátní politice, Praha 1991
- Kárný M., Blodig V., Kárná M., Theresienstadt in der Endlösung der Judenfrage, nakl. Panorama, Praha 1992
- Kárný M., Milotová J. ve spolupráci s Kárnou M., Protektorátní politika Reinharda Heydricha, Praha 1991
- Knopp G., Holocaust, Zločin proti lidstvu, Mnichov 2006
- Krejčová H., Svobodová J., Hyndráková A., Židé v Protektorátu Böhmen und Mähren, Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942, Dokumenty, Praha 1997
- Kuklík, J., Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, Praha 2002

- Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, Die Nacht als die Synagogen brannten, LpB, 1998
- Malý, K.a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Praha 1999
- Maršálek, P., Existovala předloha Hitlerova výnosu o Protektorátu Čechy a Morava?, Právněhistorické studie č 36/2003
- Maršálek, P., Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945, Praha 2002
- Mastny Vojtech, The Czechs under Nazi Rule. The Failure of National Resistance, 1939-1942, New York, London 1971
- Nedvědický Kamil, Círky a náboženské společnosti po únoru 1948, článek v právním programu ASPI
- Pěkný T., Historie Židů v Čechách a na Moravě, Praha 2001
- Petráš, R., Menšiny v meziválečném Československu, Praha, 2009
- Petráš, R., Petrův H., Scheu H.S., Menšiny a právo v České republice, Praha, 2009
- Petrův, H., Právní postavení Židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941), Praha 2000
- Právník, časopis z let 1938-1945
- Poliakov L., Wulf J., Das Dritte Reich und die Juden, München, 1975

- Roseman M., Setkání ve vile u jezera. Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“, Praha 2003
- Seemann R., Cesta do Wannsee. Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí, Středokukly 2008
- Svobodová J., Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948-1992, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1994
- Ševčík, V., Právo a ústavnost v České republice, Praha 2002
- Veber V. a kol., Židé v novodobých dějinách, Praha 1997
- Walk, J., Das Sonderrecht für Juden im NS-Staat. Eine Sammlung der gesetzlichen Maßnahmen und Richtlinien -Inhalt und Bedeutung, Heidelberg, Karlsruhe 1981
- Wolfgang, B., Die Juden in Deutschland 1933-1945. Leben unter nationalsozialistischer Herrschaft, München 1988

Tři klíčová slova:

Protižidovské

Dějiny

Zákonodárství

PŘÍLOHA 1

2/ Pokud obrana Říše toho vyžaduje, ačim Vůdce a říšský kancléř pro jednotlivé části těchto území úpravu od toho odchýlnou.

Článek 2.

1/ Obyvatelé protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšských občanech z 15. září 1935 (Říš. Zák. I., str. 1146) říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.

2/ Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava.

Článek 3.

1/ Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.
2/ Vykonává svoje výnosná práva, náležející mu v rámci protektorátu, ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.
3/ Tato výnosná práva jsou vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.

Článek 4.

Hlava autonomní správy Protektorátu Čechy a Morava požívá ochrany a šestných práv hlavy státu. Hlava protektorátu potřebuje pro výkon svého úřadu důvěry Vůdce a říšského kancléře.

Článek 5.

1/ Jako zastánce říšských zájmů jmenuje Vůdce a říšský kancléř „Říšského protektora v Čechách a na Moravě“. Jeho úřední sídlo jest Praha.
2/ Říšský protektor jako zástupce Vůdce a říšského kancléře a jako zmocněnec říšské vlády má úkol pečovat, aby bylo dbáno politických směrnic Vůdce a říšského kancléře.
3/ Členské vlády protektorátu jsou potvrzovány říšským protektorem. Potvrzení může být odvoláno.
4/ Říšský protektor jest oprávněn dáti se informovati o všech opatřeních vlády protektorátu a udílet jí rady. Může podati námítky proti opatření, která by byla s to poškoziti Říši, a je-li neuzpeči v prodlení, vydati nařízení nutná ve společném zájmu.
5/ Od vyhlášení zákonů, nařízení a jiných právních předpisů, jakož i od výkonu správních opatření a pravoplatných soudních rozsudků, jest upuštěti, počáti říšský protektor námítky.

1. Výnos vůdce a říšského kancléře ze dne 16. 3. 1939, o zřízení Protektorátu Čechy a Morava¹⁾

1) Zřízení „protektorátu“ vidmeči v evropském prostoru je v politických a historických dějinách 20. století naprosto ojedinělou a o podstatě vaněkloho a klupavého stavu svědčícím jevem. Jeho zrodu je nutné podřízena tím, že „Výnos vůdce“ byl vlastně ústřední koloniální uspořádání, který francouz a tanským dějinám z roku 1881.

¹⁾ Výnos byl světejně pod č. 75/1939 Sb. z. a n.

Po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa česko-moravské země. Násilí a nerozum vytrhly je světovalné z jejich starého historického okolí a posléze jejich zapojením do umělého útvary Česko-Slovenska vytvořily ohrožení stálého neklidu. Od roku k roku zvěštovalo se nebezpečí, že z tohoto prostoru – jako již jednou v minulosti – vyjde nové nesmírné ohrožení evropského míru. Neboť česko-slovenskému státu a jeho držitelům mocí se nepodařilo organisovati rozumně soužití národních skupin, v něm světovalné spojených, a tím probudití a zachovati zájem všech zúčastněných na udržení jejich společného státu. Tím však prokázal svou vnitřní neschopnost k životu a propadl proto nyní také skutečnému rozkladu.

Německá říše však nemůže v těchto pro její vlastní klid a bezpečnost stejně jako pro obecné blaho a obecný mír tak rozhodně důležitých oblastech trpěti žádné trvalé poruchy. Dříve nebo později musejí by něsti nejtěžší důsledky jako mocnost dějinná a zeměpisnou polohou nejsilněji interesovaná a spolupostřižená. Odpovídá tudíž příkazu sebezáchovy, jestliže Německá říše jest rozhodnuta zasáhnouti rozhodně k zajištění základů rozumného středoevropského řádu a vydati nařízení, která z toho vyplývají. Neboť dokázala už ve své tisícileté dějinné minulosti, že díky jak velikosti, tak i vlastnostem německého národa jediná jest povolána řešiti tyto úkoly.

Naplněn vážným přáním sloužití opravdovým zájmům národů střílicích tomto životním prostoru, zajištění národní svébytnosti německého a českého národa, prospětu míru a sociálnímu blahu všech, nařizují tudíž inenem Německé říše jako základnu pro budoucí soužití obyvatelů těchto oblastí toto:

Článek 1.

1/ Části bývalé Česko-Slovenské republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náležejí od nynějška k území Velkoněmecké říše a vstupují jako „Protektorát Čechy a Morava“ pod její ochranu.

Článek 6.

- /1/ Zahraniční věci protektorátu, obzvláště ochranu jeho státních příslušníků v cizině, zastává Říše. Říše pověde zahraniční věci tak, jak to odpovídá společným zájmům.
- /2/ Protektorát obdílí zástupce u říšské vlády s úředním označením „vyšlanců“.

Článek 7.

- /1/ Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu.
- /2/ Vykonalajíc tuto ochranu, udržuje Říše v protektorátu posádky a vojenská zařízení.
- /3/ Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zřídit vlastní sbory. Organizací, počtem silu a výzbroj určí říšská vláda.

Článek 8.

Říše vykonává bezpečnostní dohled na dopravnictví, jakož i na pošty a telekomunikace.

Článek 9.

Protektorát náleží k celinému území Německé říše a podléhá její celní výsosti.

Článek 10.

- /1/ Zákonným platidlem jest vedle říšské marky až na další koruna.
- /2/ Poměr obou měn navzájem určí říšská vláda.

Článek 11.

- /1/ Říše může vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.
- /2/ Pokud je dána společná potřeba, může Říše převzít do vlastní správy správní obory a zřídit k tomu potřebné vlastní říšské úřady.
- /3/ Říšská vláda může učiniti opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.

Článek 12.

Právo platné nyní v Čechách a na Moravě zůstává v účinnosti, pokud ne odporuje smyslu převzetí ochrany Německou říši.

Článek 13.

Říšský ministr vnitra vydá v dohodě se zúčastněnými říšskými ministry právní a správní předpisy potřebné k provedení a doplnění tohoto výnosu.

V Praze dne 15. března 1939.

Václav a říšský kancléř:

Adolf Hitler v.r.

Říšský ministr vnitra:

Dr. Frick v.r.

Říšský ministr zahraničí:

Ribbentrop v.r.

Říšský ministr a předseda říšské kanceláře:

Dr. Lammers v.r.

PŘÍLOHA 2

*Zákon
ze dne 15. září 1935, Říš. Zák. I, str. 1146,
o říšských občanech.¹⁾*

Říšský sněm usnesl se jednomyslně na tomto zákoně, který se tímto vyhláší:

§ 1.

(¹) Státním příslušníkem je, kdo náleží k ochrannému svazku Německé říše a je jí za to zvlášť zavázán.

(²) Státní příslušností se nabývá podle předpisů zákona o říšské a státní příslušnosti.

§ 2.

(¹) Říšským občanem je jenom státní příslušník německé nebo příbuzné krve, jenž svým chováním dokazuje, že je ochoten a způsobilý věrně sloužiti německému národu a Říši.

(²) Říšského občanství se nabývá propůjčením listu o říšském občanství.

(³) Říšský občan je výhradním nositelem plných politických práv podle zálohovaných předpisů.

§ 3.

Říšský ministr vnitra vydá v dohodě s náměstkem Vůdcovým právní a správní předpisy potřebné ku provedení a doplnění tohoto zákona.

¹⁾ Pozn. Soukromý překlad do češtiny.

*Zákon
ze dne 15. září 1935, Říš. Zák. I, str. 1146,
o ochraně německé krve a německé etn.²⁾*

Proniknut poznáním, že čistota německé krve je předpokladem trvání německého národa, a oživen neochvějnou vůlí zajistiti německý národ pro věčnou budoucnost, usnesl se říšský sněm jednomyslně na tomto zákoně, který se tímto vyhláší:

§ 1.

(¹) Sňatky mezi židy a státními příslušníky německé nebo příbuzné krve jsou zakázány. Sňatky, které byly uzavřeny proti tomuto předpisu, jsou neplatné, i když byly za účelem obejití tohoto zákona uzavřeny v cizině.

(²) Žalobu o neplatnost může podati toliko státní návodní.

§ 2.

Mimomanželský styk mezi židy a státními občany německé nebo příbuzné krve je zakázán.

§ 3.

Židé nesmějí zaměstnávat ve své domácnosti ženy německé nebo příbuzné krve mladší 45 let, jež jsou státními příslušnicemi.

§ 4.

(¹) Židé nesmějí vypěšovat říšskou nebo národní vlajku a dávat na odív říšské barvy.

(²) Naproti tomu je jim dovoleno dávat na odív židovské barvy. Vákon tohoto oprávnění je pod státní ochranou.

§ 5.

(¹) Kdo jedná proti zákazu podle § 1, bude potrestán kázníci.

(²) Muž, jenž jedná proti zákazu podle § 2, bude potrestán vězením nebo kázníci.

(³) Kdo jedná proti ustanovení §§ 3 nebo 4, bude potrestán vězením až do 1 roku a peněžním trestem nebo některým z těchto trestů.

§ 6.

Říšský ministr vnitra vydá v dohodě s náměstkem Vůdcovým a s říšským ministrem spravedlnosti právní a správní předpisy, potřebné k provedení a doplnění tohoto zákona.

§ 7.

Zákon nabývá účinnosti den po vyhlášení, § 3 však teprve 1. ledna 1936.

²⁾ Soukromý překlad do češtiny.

PŘÍLOHA 3

Der Regierungspräsident

I b Stand. 107/03 a. ^{48/39 u.}
2/40.

(Bitte bei Antworten vorlebendes Geschäftszeichen angeben)

Auffig (Sudetengau), den 19. November 19 40.
Schlossstraße 6
Aussch. 3242 bis 3249
Kontakte der Regierungsverwaltungen bei
der Reichsbahnverwaltung in Auffig.

An
Fräulein Hilda N i g r i n ,
Nieder - Rochlitz
Kreis Hohenelbe.

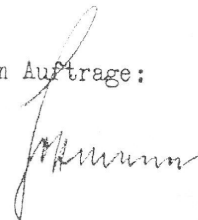
Betrifft: Genehmigung zur Eheschliessung mit Rudolf S c h i e r .

Der Herr Reichsminister des Innern hat unterm 30.10.1940
- Nr. I d. d. N. 5/40. 5600 - mitgeteilt, dass Ihnen die auf Grund
des § 3 der Ersten Verordnung zur Ausführung des Gesetzes zum
Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre vom 14.11.1935
(R.G.Bl. I Seite 1334) erbetene Genehmigung zur Eheschliessung mit
dem deutschblütigen Staatsangehörigen Rudolf S c h i e r im
Einvernehmen mit dem Stellvertreter des Führers versagt worden ist

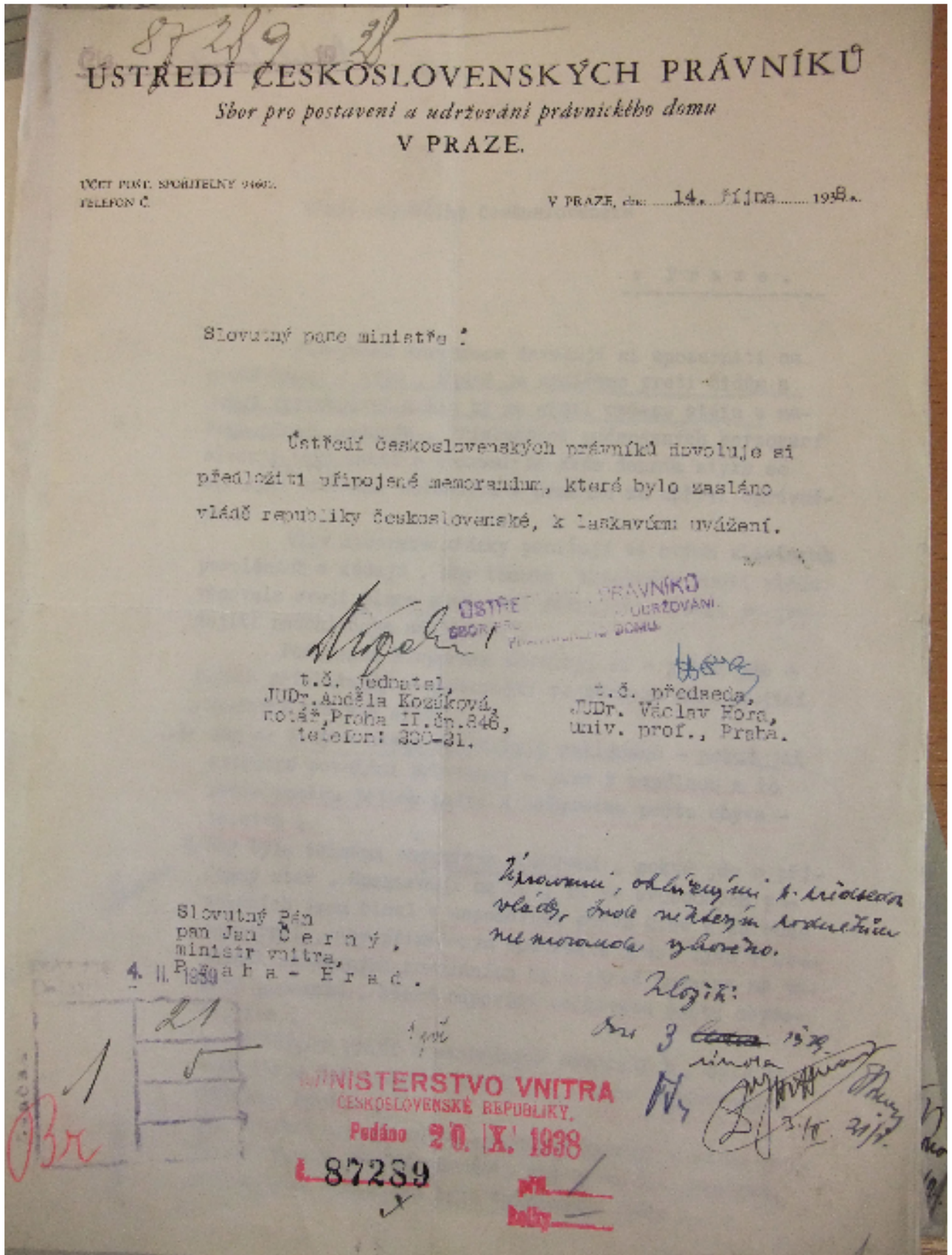
Ich gebe Ihnen von dieser Ablehnung Kenntnis und teile
Ihnen mit, dass diese Entscheidung endgültig ist. Aus diesem
Grunde wollen Sie daher von weiteren Eingaben absehen.

Die von Ihnen eingereichten Personalurkunden erhalten
Sie zu einem späteren Zeitpunkt ausgehändigt.

Im Auftrage:

PŘÍLOHA 4

Podepsané korporace dovolují si upozorniti na mocné hnutí v lidu, které je namířeno proti židům a jehož vyvrcholení mohlo by se státi našemu státu a našemu národu osudným. Příslušníci podepsaných korporací sledují toto hnutí s obavami ve svém denním styku se širokými vrstvami občanstva a nemohou mu upřítí oprávnění.

Vliv židovské otázky pocítují ve svých vlastních povoláních a žádají, aby tomuto živelnému hnutí vláda věnovala svoji plnou a účinnou pozornost, má-li se předejiti nedohledným následkům.

Podepsané korporace dovolují si - pokud jde o jejich příslušníky - upozorniti zejména na následující požadavky pro své stavy :

- I.1/ aby se židy v našem státě bylo nakládáno - pokud již svobodná povolání provozují - jako s menšinou a to podle poměru jejich počtu k celkovému počtu obyvatelstva ;
- 2/ aby byla učiněna energická opatření, pokud jde o přítomný stav. Upozornují na to, že ve svobodných povoláních jsou činní v nepoměrném počtu židé a že bude zapotřebí, aby přiměřeným opatřením účast židů v uvedených svobodných povoláních byla ihned omezena na takové procento, které odpovídá celkovému počtu obyvatelstva.

Totéž, co platí o svobodných povoláních, bylo by také třeba uskutečniti pokud jde o stav soudcovský a veřejnou správu.

- II. aby pro budoucnost vůbec nebylo přípustno v zájmu nejdůležitějších statků národa, aby povolání lékařská, právnická a technická byla vykonávána židy.

Za žida budiž pokládána osoba , jejíž oba rodičové nebo jeden z nich jest původu židovského .

K těmto požadavkům jsme vedeni v přesvědčení , že oběti , které na sebe vzal národ český , slovenský a podkarpatoruský , přinesl pouze v pevné víře v daná mu ujištění , že tento náš zmenšený stát bude státem národním - Čechů , Slováků a Podkarpatorusů a že je nezbytně nutno , aby těmto národům nebylo bráněno v jejich rozvoji činností cizích živlů , které k těmto národům počítati nelze a které se v převážné části podle nabytých zkušeností ukázaly nespolehlivými jak po stránce státní a národní , tak i stavovské .

Podepsané korporace jsou ochotny předložiti potřebný materiál a spolupracovati na provedení této velmi naléhavé otázky , neboť odklad jejího řešení působí národu i státu nedozírné škody .

V Praze , dne 14. října 1938 .

Ústředí čsl. právníků

Univ. prof.

Dr. V. Hora
předseda

Dr. Anďela Kozáková
jednatelka

Ústřední jednota čsl. lékařů

Dr. Ot. Janota
jednatel

Dr. Josef Malík
starosta

Jednota advokátů čsl.

Dr. A. Čižinský
jednatel

Dr. J. Schlecht
předseda

Prof. Dr. Arnold Jirásek
president lékařské komory
v Praze

JUDr. Theodor Kopecký
president advokátní komory
v Praze

Spolek čsl. notářů

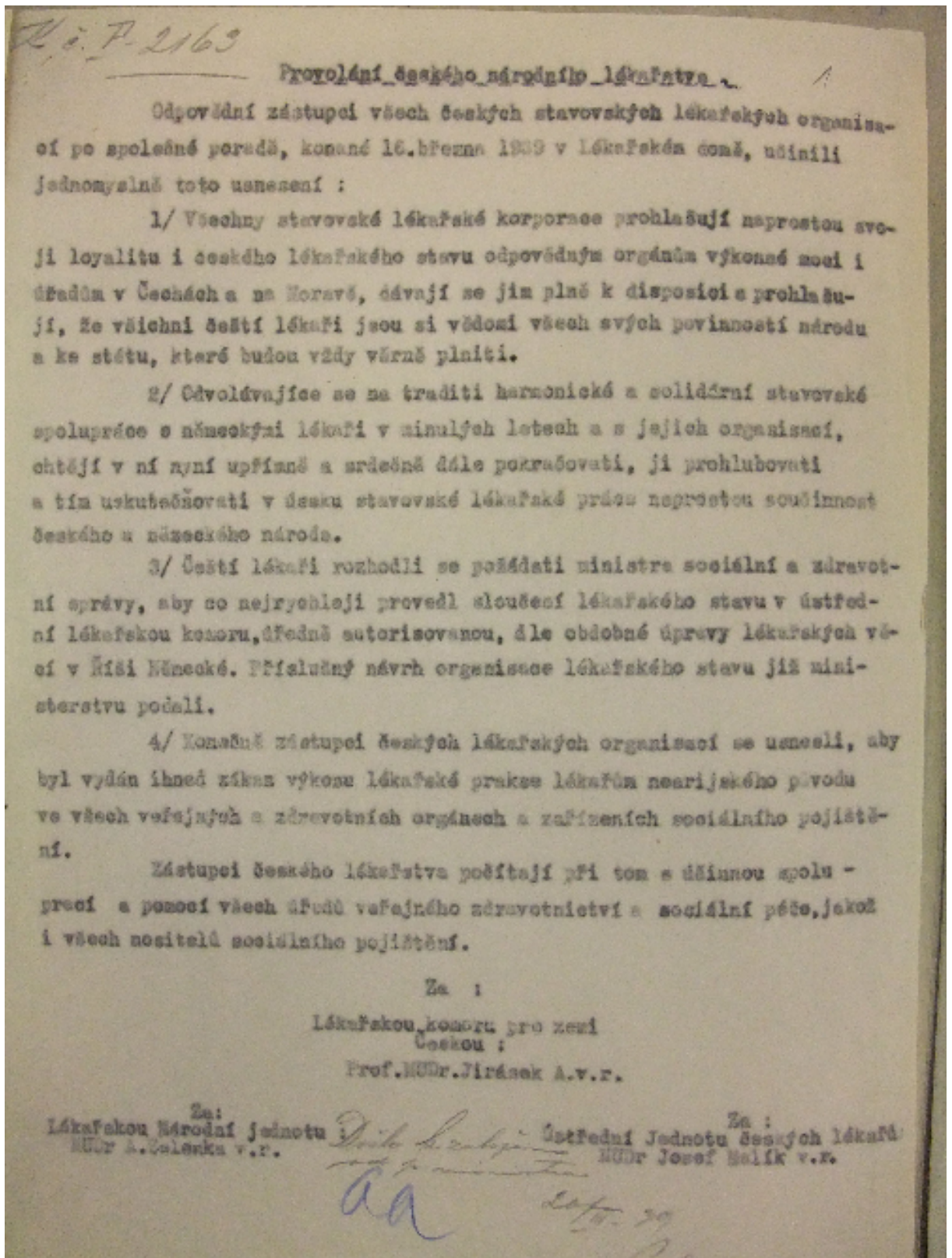
Dr. Jar. Čulík
předseda

Dr. Fr. Janatka
jednatel

JUDr. Jaroslav Ponec
president notářské komory
v Praze .

Ing. Václav Stieber
president inženýrské komory
pro ČSR.

PŘÍLOHA 5

PŘÍLOHA 6

3119

OPIS.

Ústřední svaz Československých
průmyslníků, Praha II., Rašínovo
nábř. 60.
Telefony: 476-51, 476-34
Telegramy: "Všeprůmysl".

v Praze dne 29. října 1938.

Š. J. 52-342 d. Š. H.

Pape ministři.

Obdrželi jsme od jisté čilenské firmy dopis, jehož obsah poklá-
dáme za svoji povinnost Vám sdělit:

"Dovídáme se z deníku České slovo, že čsl. vláda navrhuje
čsl. obec školaké v otázce židovské toto:

"Otázka židovská bude řešena na základě národnostním a sociál-
ního rozsvstvení našeho národa od roku 1914, aby se vrátili do svých
původních státních vlastí; z ostatních židů, ti, kteří se do r. 1930
přihlásili k národnosti čsl., aby se postupně zařadili do sociálního
rozsvstvení našeho národa poměrně ke své početnosti, ostatní pak aby se
odešli do zemí těch národů, k nimž se r. 1930 dobrovolně přihlásili."

Dovolujeme si Vás zdvořile upozornit na nebezpečí řešení
židovské otázky násilím - jak prý se to projevilo včera v pražských
kvárnách - žádáme Vás, abyste upozornili i nadřazená místa na to,
že naší výrobě a hospodářskému životu prospěje, když otázka židovská
bude řešena za souhlasu a za spolupráce hospodářských složek státu.

Jme českým podnikem a netřeba mít pochybnosti o tom, že
nám záleží na tom, aby vše, co se nyní v ČSR koná, neškodilo zájmům
hospodářským a zaměstnavateli.

Dostáváme nešťálné množství dopisů ze zahraničí, z nichž
vycítujeme, že propaganda protižidovská v Německu nesmírně škodí, a
zda-li mu bude škodit i dále a objeví-li se důsledky, nelze nám po-
suzovat, to ukáže budoucnost.

Námítkou citujeme několik dopisů, jež nás došly a jimiž vás chceme přesvědčit o tom, že musíte zakročiti v zájmu nové ČSR jakýmkoliv nedomyšleným zákonem, jež by snad měly vyjít v otázce protižidovské, aneb proti podobným akcím toho druhu.

Jedna firma z Londýna píše nám toto:

"Mit Gegenwärtigen gestatten wir uns die hfl. Anfrage, ob Sie bereit wären, uns die Vertretung Ihrer w. Firma für das Inland- und Exportgeschäft via England zu übertragen. Zur Erdl. Richtung diene Ihnen, dass unsere Firma seit d. J. 1872 als reine Vertreterfirma tätig ist u. dass wir daher über eine 66 jähr. Erfahrung u. Einführung bei den in Frage kommenden Kunden verfügen.

Wir möchten ferner nicht unerwähnt lassen, dass wir in Mantelplüsch etc. /Für Cloths/ für eine deutsche Fabrik in diesem Jahre nachweislich mehr als L. 30.000 Umsatz erzielt haben. Eine Reihe unserer Kunden aber will aus begrifflichen Gründen keine deutsche Ware kaufen u. suchen wir daher eine leistungsfähige tschechoslowakische Fabrik zu vertreten, für die wir überzeugt sind bei genügender Unterstützung ebenso grosse Erfolge zu erzielen."

O pravdivosti tvrzení této firmy jsme přesvědčeni.

Dále nám píše jedna firma z New Yorku:

"Navazuje na svůj dopis ze dne 14. t.m. příkládám dva výstřihy z novin New York Times, nejrozšířenějších a největších v Americe, z nichž seznáte, jak jest zdejší veřejnost informována o sudetském území, jež přijde v úvahu být převzatá Německem. Taktéž v několika jiných článcích se stále zmiňují, že Jihlava leží ve sporném území, které má být zařazeno do Německé říše.

Toto jsou příčiny, a nimiž se zde stále utýrá u svých zákazníků, že nechtějí odebrati zboží a že když ne ihned, že později toto území bude zabráno Německem a proto zdráhají se nejen dáti objednávku, ale i přijmouti zboží, že toto bude neprodejné, že pochází ze známého území a bude v nejbližší době označeno MADE IN GERMANY.

Velké firmy jako Shlanským Siegel Alenikoff, jež jsou informovány o situaci a znají poměry doma, odvolávají se také na to, že veřejnost rozhoduje a že jest bezmocná v případě, když prohlásí stáhači, kteří jsou všichni organizováni v uních, že nebudou ze zboží ze sporného území stáhati. Samosebou, že všem náležitě vysvětlíme, odvoláváme se na gener. konsulát ČSR a na Česko-americkou obchodní komru atd., ale tím nemůžeme překlenout stávající situaci. Mohu říci s čistým svědomím, že skoro již přes 14 dní se ani telefonicky žádná firma nedotázala na zboží, ačkoliv před tím byla naše úřednice zaměstnána skoro stále telefon. dotazy ohledně poptávek a dodávek zboží."

V tomto případě se jedná o obchod asi 10ti i více milionový ročně, a kdyby v nové ČSR měla nalézt pádu protižidovská propaganda jsme přesvědčeni o tom, že bychom stratili zaměstnanost v New Yorku.

64768 38
PŘEDSEDNICTVO MINISTERSKÉ RADY

- 3 -

Konečně citujeme ještě jeden dopis došlý nás z Londýna:

"Da ich durch die Abtretung der Sudetengebiete zwei Fabrikanten verloren habe, für welche es mir nicht mehr möglich sein wird zu arbeiten, bin ich in der Lage, eine neue Vertretung anzunehmen u. würde mich sehr freuen, wenn wir zu einer Zusammenarbeit kommen könnten"

Uvádíme dopisy v těch řečech, v nichž nás došly a jako důkaz přikládáme i jejich originály, abyste je mohli porovnat s textem shora citovaných dopisů. Originály nám raďte laskavě po nahlídnutí vrátiti.

Vzhledem k tomu, že náš podnik vyváží do ciziny 70 - 80 % své výroby, znamenala by takováto protižidovská akce u nás ztrátu zmíněného zákaznictva a tím ztratilo by i 240 našich dělníků zaměstnání.

Varujte proto se vší důrazností všechny zodpovědné kruhy, aby nynější ČSR nepropadla nové zkáze, t.j. nezaměstnanosti.

S projevem dokonalé úcty

jeme:

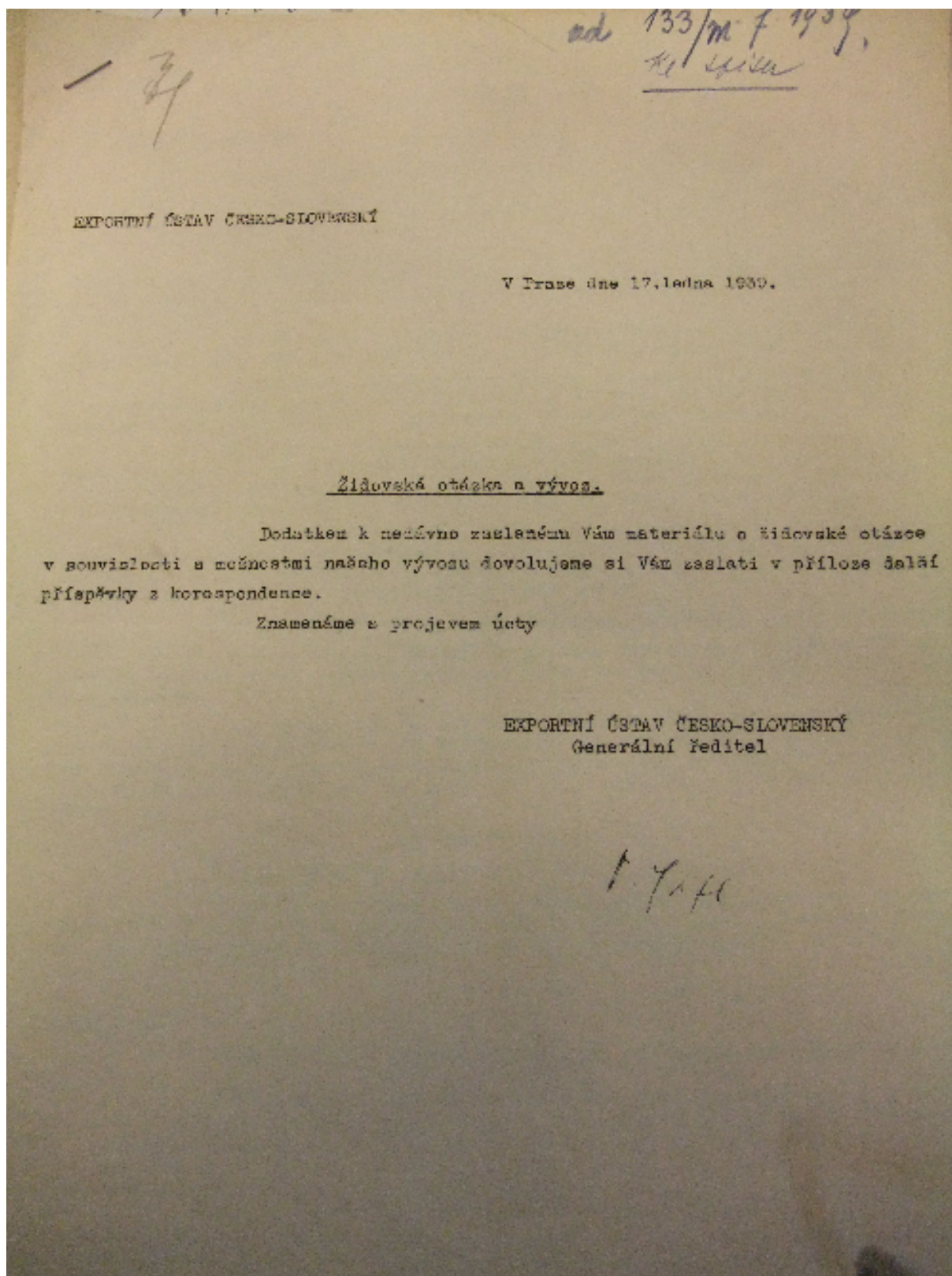
Ústřední svaz československých průmyslníků:

Generální sekretář:

Dr. Šádek v.r.

Pan
Ing. Hugo Vavrečka,
ministr propagandy,
P r a h a .

PŘÍLOHA 7

SPOLNÉ STÁTY AMERICKÉ:

Vedoucí filiálky Exportního ústavu v Chicagu píše:

"Odvoláváme se na naše dřívější zprávy ohledně některých hlášení, kterých se agencii dostalo v záležitosti bojkotu česko-slovenského zboží na základě antisemitické politiky v nové republice.

Keptochytujeme, že podobná hlášení došla i ministerstvu zahraničí nebo obchodu z řady různých jiných pramenů, ale zdá se, že doposud nebylo učiněno ani to nejmenší, aby situace byla náležitě vysvětlena a zprávy tisku uvedeny na správnou míru.

Neshylo tedy nic jiného, než abychom alespoň v našem malém omezeném měřítku v této věci něco podnikli a snažili se neoprávně pověsti vyvrátiti.

Podarilo se nám získati oficiální prohlášení svazu Čechů Židů v republice Česko-slovenské, které bylo zasláno zdejším spoluzájemci firmy Suburban Leader Stores, panu R. Ginsburgovi. Učinili jsme následující:

1.) Dne 3. ledna přinesse zdejší nejrozšířenější časopis "Daily News" článek, obsahující podrobné výňatky z tohoto prohlášení, kde semí čeští Židé oficiálně prohlašují zprávy o antisemitismu v Česko-Slovensku za neoprávněné a vynuštělují skutečnou situaci. Článek jsme dodali redakci přinejmenším dne 30. t. m.

2.) Prohlášení i s průvodním dopisem rozmnožíme a rozešleme v dostatečném množství všem exponentům ústavu, konsulátům a známým importérům se žádostí, aby toto prohlášení distribuovali dále, zvláště těm obchodníkům, u kterých se setkali se známkami bojkotu našeho zboží.

3.) Stejný výtisk zašleme i zdejším židovským tiskovým kancelářím.

Opis celého prohlášení, které bude rozesláno, i výtisk z "Daily News" Vám zašleme ihned, jakmile je budeme mít. Doufáme, že s tímto naším postupem souhlasíte.

Chováme se jen, že podobná propagační práce, byť skutečně nutná, už opravdu nespadá v naši agendu a doufáme, že se snad jednou u nás najde nějaký úřad nebo organizace, která bude oficiálně pověřena, aby se zabývala podobnými záležitostmi, jichž opomíjení by mohlo mít velmi neblahý vliv na náš zahraniční obchod."

Vedoucí filiálky Exportního ústavu v Chicagu píše:

"V příloze zasíláme Vám poptávku firmy F. a upozorňujeme na skutečnost, že tato firma výslovně uvedla, že má v úmyslu kupovati česko-slovenské zboží jen, pokud Česko-Slovensko nebude provozovati antisemitickou politiku."

KANADA:

Konsulát Česko-slovenské republiky v Torontu píše Exportnímu ústavu:

"V poslední době se v místních novinách objevují zprávy o pronásledování Židů v Česko-Slovensku. Je nebezpečí, že podobné zprávy budou mít za následek, že česko-slovenské zboží bude bojkotováno židovskými obchodníky. Obchod některým vývozním zbožím, jako na př. v rukavicích, umělých květinách je s velkou částí v židovských rukou. Byl zde již konkrétní případ, že židovský nákupce odmítl jednat se zástupcem česko-slovenských firem a poukázem na novinové zprávy o pronásledování Židů v Česko-Slovensku. Je sice pravda, že jsou to většinou zprávy ze Slovenska, ale přes to veřejnost to rozšiřuje na celou republiku."

ANGLIE:

Spolek vlnafakých průmyslníků v Erně píše Exportnímu ústavu:

"Dovolujsme si Vám zaslati opis dopisu firmy The Canart Silk Company Ltd. v Londýně, jehož originál nám zaslala naše Slovenská firma k nahlédnutí. Je samozřejmé, že Slovenská firma podnikne všechno, aby přehnaná pověst v cizině byla paralyzována; pro Vaši informaci Vám však tuto zprávu podáváme.

"Dear Sirs, We beg to inform you that until the Jewish question has been settled in Czecho-Slovakia, we can only work in a modified way with your collection.

We are compelled to inform you that if measures are taken against the Jews in Czecho-Slovakia we will be obliged to break off relations with you as under those circumstances we would be unable to sell any Czecho-Slovakian goods in England.

We sincerely trust that the Czecho-Slovakian Government will not follow the example of Germany and that we may continue to do business with you."

JIHOPFRICKÁ UNIE:

Kolektivní zástupce Exportního ústavu v Jihoafrické Unii píše:

"Dřívější bouřlivé sympatie pro Česko-Slovensko z doby mnichovského jednání rovněž z větší části silně poklesly a zdejší židovští obchodníci kupují česko-slovenské zboží již dosti liknavě a ohledem na novinářské zprávy o samýšalné antisemitské politice v Česko-Slovensku."

nejsi předstívat ze zlata, platiny a stříbra, jakož i dražokamny a perly.
(2) Nabytí, zsmobnání a zastavování předmětů uvedených v odst. 1 jsou jím zakázáno.

(3) Pokud platí pro židovské šperky a umělecké předměty, pokud jsou předmetů předmětů nebo šperky předmětů převyšuje částku 10.000 K.

§ 6.

Za žida se považují:

- a) kdo pochází z německé rasy podle rasové filozofie...
b) za žida se považuje též židovský manžel...
1. sponzorování nebo poskytnutí...
2. poskytnutí nebo poskytnutí...
3. poskytnutí nebo poskytnutí...
4. poskytnutí nebo poskytnutí...

(5) Podnik se považuje za židovský, je-li jeho směřováním...
(6) Podnik vyřizuje smlouby...
(7) Podnik převzetí osoby se považuje za židovský...
a) pokud jedna nebo více osob...
b) pokud převzetím osoby...

Nañřzení
Říšského protektora v Čechách a na Moravě
ze dne 21. června 1939
o židovském majetku.

Podle výnosu Václava a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 15. března 1939, čl. 3, se ustanovuje:

§ 1.

(1) Židům, židovským podnikům a židovským sdružením osob je dovoleno nakládat s pozemky, právy na pozemcích, hospodářskými závodmi a podíly na nich, cenovými papíry z těchto druhů, jakož i s právními záležitostmi, hospodářskými závodmi a účastmi v nich, práva tohoto druhu jen se zvláštním písemným souhlasem. Tento souhlas k záležitostem a záležitostem s imovnostmi předchází.

(2) Schválení se provádí jednání o záležitosti, platí schválení též pro příslušné právní jednání o záležitosti.

(3) Právní jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

Schválení, jakož i jednání, předcházení odstavců 1 a 2, jsou prováděna v souladu s ustanoveními § 2.

(4) Schválení podle § 1 uděluje říšský protektor. Svůj příkaz směřuje k tomu, aby jednání předcházení nebylo provedeno.

(5) Říšský protektor může rozhodnout o tom, zda jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(6) Žid, židovské podniky a židovské sdružení osob jsou povinni přizpůsobit se 31. července 1939 o příslušného vrchního zemského rady spoluvlastnictví nebo jiní pořizování.

(7) Židům, židovským podnikům a židovským sdružením osob je zakázáno nakládat s pozemky a práva na pozemcích, podíly na hospodářských záležitostech a cenových papírech, jakož i s právy vzhledem k hospodářským závodům a účastem v nich.

(8) Právní jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(9) Schválení se provádí jednání o záležitosti, platí schválení též pro příslušné právní jednání o záležitosti.

(10) Právní jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(11) Schválení, jakož i jednání, předcházení odstavců 1 a 2, jsou prováděna v souladu s ustanoveními § 2.

(12) Schválení podle § 1 uděluje říšský protektor. Svůj příkaz směřuje k tomu, aby jednání předcházení nebylo provedeno.

(13) Říšský protektor může rozhodnout o tom, zda jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(14) Žid, židovské podniky a židovské sdružení osob jsou povinni přizpůsobit se 31. července 1939 o příslušného vrchního zemského rady spoluvlastnictví nebo jiní pořizování.

(15) Židům, židovským podnikům a židovským sdružením osob je zakázáno nakládat s pozemky a práva na pozemcích, podíly na hospodářských záležitostech a cenových papírech, jakož i s právy vzhledem k hospodářským závodům a účastem v nich.

(16) Právní jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(17) Schválení se provádí jednání o záležitosti, platí schválení též pro příslušné právní jednání o záležitosti.

(18) Právní jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(19) Schválení, jakož i jednání, předcházení odstavců 1 a 2, jsou prováděna v souladu s ustanoveními § 2.

(20) Schválení podle § 1 uděluje říšský protektor. Svůj příkaz směřuje k tomu, aby jednání předcházení nebylo provedeno.

(21) Říšský protektor může rozhodnout o tom, zda jednání, která odobrou předcházení odstavců 1 a 2, nebo se dějí k jejich uskotočnění, nejsou právně účinná.

(22) Žid, židovské podniky a židovské sdružení osob jsou povinni přizpůsobit se 31. července 1939 o příslušného vrchního zemského rady spoluvlastnictví nebo jiní pořizování.

132

nebo dozorčí rady říd. pláči domácnika, ze židě nemá j. rozhodující úřadosti podle kapitálu nebo hlasovacího práva [odstavce 3 b)]. Opakovaná domácnika pláči, jestliže uvedeného dne byli členy představenstva, správní rady nebo dozorčí rady jeden nebo více židů.

(1) Podnik se považuje i tehdy za židovský, je-li skutečně pod rozhodujícím vlivem židů.

(2) Odběrná židovského podniku se považuje za židovský podnik, pokud, jestliže uvedeného podniku se považuje za židovský podnik.

Toto sprázení je převážně slovo doslovně z §§ 1-4 stejného nařízení k zákonu o říšských občanech (ze 14. června 1938, Říš. zák. 1, str. 827) týká se však všech podniků, které dle říšské nařízení mají jen o židovských podnících. Úprava je ovšem časový lemat. v odst. 5.

§ 8.

O židovských sdruženích osob platí přiměřeně předpisy § 7.

§ 9.

(1) Říšský protektor může v případech, kde to uzná za vhodné, ustanovit správce k věcné ruce, kteří podléhají jeho dozoru a pokynům. Rovněž může říšský protektor odvolat důvěrníky a vnučené správce, kteří byli dosazeni podle předpisů Protektorátu.

(2) Pokud jde o majetkové hodnoty ve smyslu § 1 tohoto nařízení, náleží výlučně říšskému protektorovi právo ustanovovat správce k věcné ruce.

(3) Říšský protektor stanoví práva a povinnosti správců k věcné ruce.

(4) Použije-li říšský protektor svého práva podle odstavců 1 a 3, neplatí předpisy o důvěrnících a vnučených správcích, platné v Protektorátu.

V odst. 1 a 4 třeba se zmínka o předpisech Protektorátu, zejména o předpisu o dozoru nad nimi. (Toto nařízení je otištěno v sešitě 5 Nových zákonů na str. 481 a násl.).

O ustanovení odstavce 1 stačí se zabírat již v úvodních poznámkách.

§ 10.

(1) Kdo jedná proti tomuto nařízení nebo proti ustanovením vydaným k jeho provedení, bude potrestán vězením a peněžitou pokutou nebo jedním z těchto trestů. Stejně bude potrestán, kdo oběje ustanovení tohoto nařízení nebo ustanovení vydaná k jeho provedení.

(2) Pokuta je trestný.

(3) Státní podle jiných trestních ustanovení stávající nedočiněno, byl přednětem trestného činu. Nelze-li státní určitou osobu, může být uznanou za zabavený majetku též samostatně.

(4) Platí všeobecné předpisy říšskóněmeckého trestního práva.

(5) Vyšetřování a soudní tyto trestné činy náležejí německým soudům příslušným podle všeobecného říšského práva.

(1) V oznámení, jesti neuzít předpisů platných pro německé soudy v Protektorátu, pokud se jinak neustanoví.

O ustanovení rozhodnutí viz odst. 5 Nových zákonů, str. 416 a násl. v nemožnosti originálního textu je v tomto oznámení možná chyba (viz pozn. text).

§ 11.

(1) Říšský protektor může vydati prováděcí a doplňující předpisy.

(2) Nařízení šefa civilní správy v Brně ze dne 20. března 1939, týkající se ustanovení seřizování záznamů do hospodářství v zemi Moravské, a ze dne 22. března 1939, týkající se zákazu zveřejnění židovského nemovitěho majetku v zemi Moravské, jakož i nařízení šefa civilní správy v Praze ze dne 29. března 1939, týkající se opatření s židovským majetkem všeho druhu, se činem účinnosti tohoto nařízení ruší.

Našed předpisy jsou otištěny v Nových zákonech v sešitě 6 na str. 485 a 487. Brněnské nařízení pro území je v Úvodním listě znaného úřadu v Brně otištěno s datem 23. března 1939.

§ 12.

(1) Toto nařízení nabývá účinnosti dnem jeho uveřejnění v praž. ském deníku listě »Der Neue Tag«.

(2) Předpisy §§ 1, 2 a 4 platí se zpětnou účinností od 17. března 1939 s tím, že jednání uzavřená v mezidobí vyzádující schválení, jsou právně neplatná, pokud nebudou dodatečně schválena.

(3) Výjimkami schválení učiněná šefy civilních správ v Praze a v Brně podle nařízení ze dne 20. 22. a 29. března 1939 považují se za schválení ve smyslu tohoto nařízení. Osoby, doznané již vichřicí ze mezikruhů rady k provedení úloh správců k věcné ruce, považují se se zpětnou účinností za správce k věcné ruce ve smyslu tohoto nařízení.

Dnem 17. března 1939 pro zvláštní úkonnost souvisí s postávaním úřadu, ašsi vprava v jeho s tímto naříze ze 10. března 1939.

Das Reichsprotokoll in Böhmen und Mähren vom 21. Juni 1939
Verordnungen
Über das jüdische Vermögen.

Auf Grund des Erlasses des Führers und Reichskanzlers über das jüdische Vermögen vom 16. März 1939, Artikel 5, wird angeordnet:

§ 1.

Jedes jüdischen Unternehmen und jedes Familienunternehmen sind die Verfügung über Grundstücke, Rechte an Grundstücken, Wertpapiere, Bauspar- und Bauschulden an solchen Wertpapieren oder Art, sowie die Verfügung von Grundstücken und Wertpapieren, Bauspar- und Bauschulden, sowie die Verfügung über die Vermögensgegenstände dieser Art nur mit besonderer schriftlicher Genehmigung erlaubt. Das gleiche gilt für die Verfügung über die Vermögensgegenstände.

Wird eine Verfügungsgenehmigung erteilt, so gilt die Verfügung auch für das Vermögen der Ehepartnerin.

Die gesamte Bildungs- und Erziehungsarbeit des völkischen Staates muß ihre Förmung darin finden, daß sie den Rasseinn und das Rassegefühl instinkt- und verstandesmäßig in Herz und Gehirn der ihr anvertrauten Jugend hineinbrennt. Es soll kein Knoche und kein Mädchen die Schule verlassen, ohne zur letzten Erkenntnis über die Notwendigkeit und das Wesen der Blutreinheit geführt worden zu sein!

Damit wird die Voraussetzung geschaffen für die Erhaltung der rassenmäßigen Grundlagen unseres Volkstams und durch sie wiederum die Sicherung der Vorbereitungen für die spätere kulturelle Weiterentwicklung!

Angestrichen

Abnenpaß

der

Name:

Martha Kunze

Beruf:

geb. am 9. 9. 1918

Ort: *Ravensburg, Bismarckstraße, Siedlergasse*

Dieser Abnenpaß ist hergestellt von der Reichsheile für Körpererförmung im Reichsarbeitsministerium des Reiches und von diesen Überförmten mit NSDAP zum Dienstgebrauch erstföhlich. Er ist nur für den Zweck bestimmt, die Förmung und Vorbereitung der Förmung zu erleichtern. Er ist nicht für andere Zwecke zu verwenden.

Generalsekretär der NSDAP, Franz Eher Stadl, G. m. b. H., München

58
135

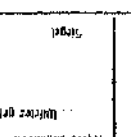
32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62															
16	17	18	19	20	21	22										24	25	26	27	28	29	30	31																						
∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞														
8																12		13		14		15																							
4	Kunze Josef, geb am 7 August 1859															Johann Bärnt, geb am 17 April 1813															Johann Karolina, geborene Bärnt, geb am 9 Febr 1815														
5	Kunze Antonia, geborene Kompartisch am 2. Dezember 1860																																												
3	Kunze Josef, geb am 20. September 1885															Kunze Antonia geb. Jahn, am 26. Jan 1861																													

geb am 9. November 1817

Wm. M. in

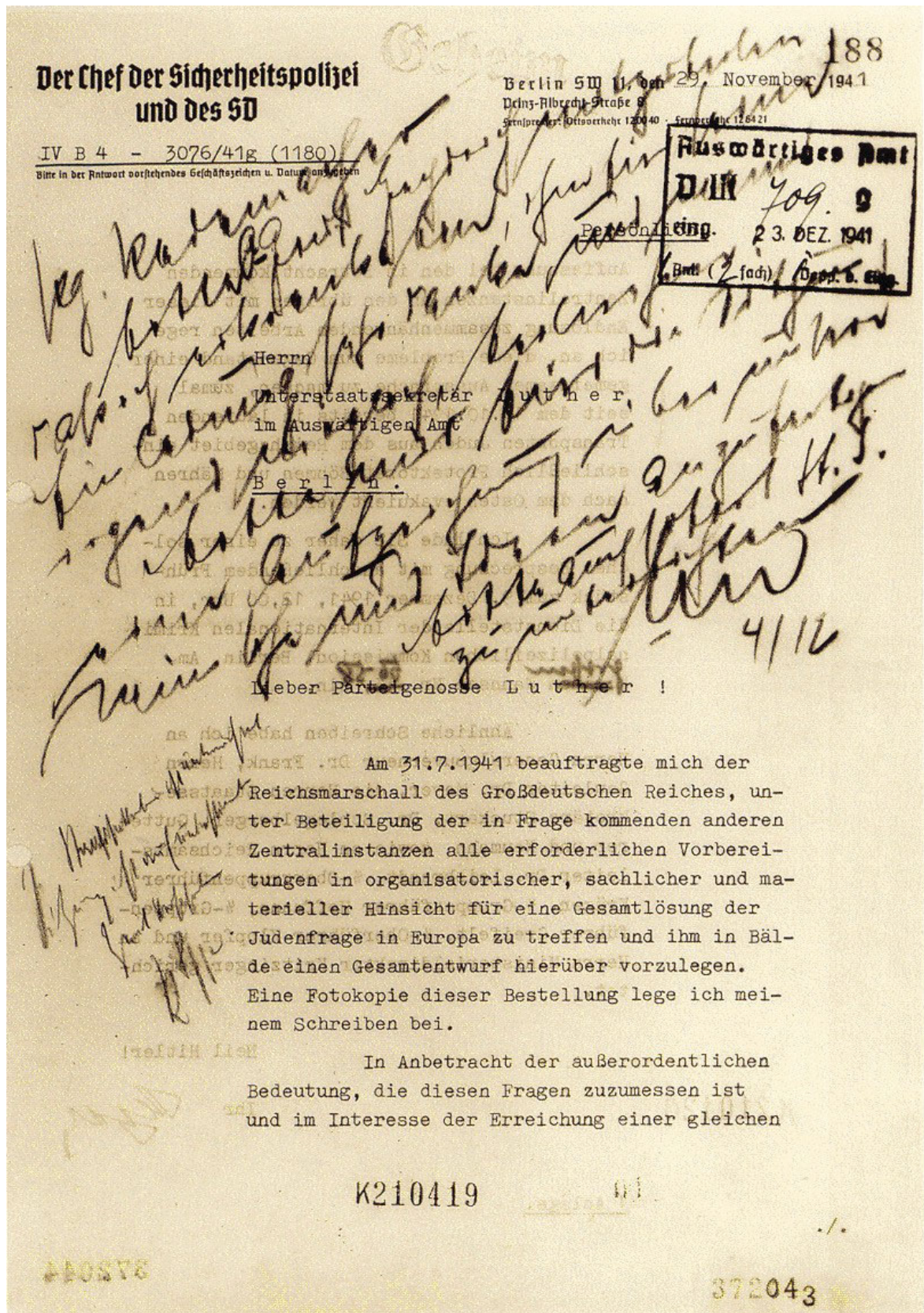
126

Familienname: <u>Kunze</u> Vornamen: <u>Josef</u> geboren am <u>20. Sept. 1885</u> in <u>St. Rochly Nr. 57</u> als Sohn des (4) <u>Josef Kunze, Stanzwartmeister</u> und der (5) <u>Therese Kunze geb. Karpantusch</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> Tauftag: <u>22. Sept. 1885</u> Bezirk: <u>Stanz</u> Geb.-Reg.-Nr. <u>—</u> b. Pfarramt: <u>St. Rochly, Stanzgeb.</u> Tauf-Reg.-Nr. <u>XXX/80</u>	 Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u> Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>
gestirbt am <u>—</u> in <u>—</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>—</u>	Die Eheverlobung des <u>Kunze Josef geb. 20.9.1885</u> Beruf: <u>Stanzwartmeister</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> und der <u>Therese Kunze geb. am 26.6.1884</u> geborene <u>Josefa</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> erfolgte am <u>23. Nov. 1909</u> in <u>St. Rochly, Stanzgeb.</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>IX/185</u>
(Wahlbezirk war 1) Geburtsname: <u>Josef</u> Vornamen: <u>Therese</u> geboren am <u>26. Juni 1884</u> in <u>St. Rochly Nr. 430</u> als Tochter des (5) <u>Robert John, Gärtner</u> und der (3) <u>Karoline John geb. Birkner</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> Tauftag: <u>26. Juni 1884</u> Bezirk: <u>Stanz</u> Geb.-Reg.-Nr. <u>—</u> b. Pfarramt: <u>St. Rochly, Stanzgeb.</u> Tauf-Reg.-Nr. <u>XXX/47</u>	 Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>
gestirbt am <u>—</u> in <u>—</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>—</u>	Die Eheverlobung des <u>Kunze Josef geb. 20.9.1885</u> Beruf: <u>Stanzwartmeister</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> und der <u>Therese Kunze geb. am 26.6.1884</u> geborene <u>Josefa</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> erfolgte am <u>23. Nov. 1909</u> in <u>St. Rochly, Stanzgeb.</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>IX/185</u>

Geburtsname: <u>Kunze</u> Vornamen: <u>Martha</u> geboren am <u>9. Sept. 1918</u> in <u>St. Rochly Nr. 430</u> als Kind des (2) <u>Josef Kunze, Schlichter</u> und der (3) <u>Therese Kunze geb. John</u> Bekenntnis: <u>Katholisch</u> Tauftag: <u>25. Sept. 1918</u> Bezirk: <u>Stanz</u> Geb.-Reg.-Nr. <u>—</u> b. Pfarramt: <u>St. Rochly, Stanzgeb.</u> Tauf-Reg.-Nr. <u>XXX/105</u>	 Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>
Die Eheverlobung des <u>—</u> Beruf: <u>—</u> Bekenntnis: <u>—</u> und der <u>—</u> Bekenntnis: <u>—</u> geborene <u>—</u> Bekenntnis: <u>—</u> erfolgte am <u>—</u> in <u>—</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>—</u>	Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>
Ehegatte Geburtsname: <u>—</u> Vornamen: <u>—</u> geboren am <u>—</u> in <u>—</u> als Kind des <u>—</u> und der <u>—</u> Bekenntnis: <u>—</u> Tauftag: <u>—</u> Bezirk: <u>—</u> Geb.-Reg.-Nr. <u>—</u> b. Pfarramt: <u>—</u> Tauf-Reg.-Nr. <u>—</u>	 Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>
gestirbt am <u>—</u> in <u>—</u> bezt. b. Standesamt: <u>—</u> Pfarramt: <u>—</u> Reg.-Nr. <u>—</u>	Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vor- liegender Urkunden beglaubigt. Urt. d. geistl. Standesamtes Für den Ort: <u>Stanz</u> Für den Bezirk: <u>Stanz</u>

88
134

PŘÍLOHA 10

Handwritten: 88
Stamp: **Handwritten**
9
5.3.1941
Handwritten: (10)

Der Chef der Sicherheitspolizei
und des SD

Auffassung bei den in Betracht kommenden Zentralinstanzen an den übrigen mit dieser Endlösung zusammenhängenden Arbeiten reichlich an, diese Probleme zum Gegenstand einer gemeinsamen Aussprache zu machen, zumal seit dem 15.10.1941 bereits in laufenden Transporten Juden aus dem Reichsgebiet einschließlich Protektorat Böhmen und Mähren nach dem Osten evakuiert werden.

Ich lade Sie daher zu einer solchen Besprechung mit anschließendem Frühstück zum 9. Dezember 1941, 12,00 Uhr, in die Dienststelle der Internationalen Kriminalpolizeilichen Kommission, Berlin, Am ~~Platz~~ Wannsee Nr. ~~1~~ 58 ein.

Ähnliche Schreiben habe ich an Herrn Generalgouverneur Dr. Frank, Herrn Gauleiter Dr. Meyer, die Herren Staatssekretäre Stuckart, Dr. Schlegelberger, Gutierrez und Neumann, sowie an Herrn Reichsamtsleiter Dr. Leibbrandt, SA-Obergruppenführer Krüger, SA-Gruppenführer Hoffmann, SA-Gruppenführer Greifelt, SA-Oberführer Klopfer und an Herrn Ministerialdirektor Kritzinger gerichtet.

Heil Hitler!

Ihr

K210420

1 Anlage.

372044

PŘÍLOHA 11

Der Chef
Der Sicherheitspolizei und Des SD

Geheim 181

Prag, den 8. Januar 1942

C. d. S. B. Nr. 138/42

Auswärtiges Amt
D III 21. 9
eing. 12. JAN. 1942
Amt. () (och) Dopp. d. ~~St.~~

Herrn

Unterstaatssekretär L u t h e r
- Auswärtiges Amt -
B E R L I N

Lieber Parteigenosse L u t h e r !

Die für den 9.12.1941 anberaumt
gewesene Besprechung über mit der Endlösung der
Judenfrage zusammenhängende Fragen mußte ich s.Zt.
aufgrund plötzlich bekannt gegebener Ereignisse
und der damit verbundenen Inanspruchnahme eines
Teiles der geladenen Herren in letzter Minute
leider absagen.

Da die zur Erörterung stehenden
Fragen keinen längeren Aufschub zulassen, lade
ich Sie daher neuerlich zu einer

Besprechung mit anschließendem Frühstück
zum 20. Januar 1942 um 12,00 Uhr
Berlin, Am Grossen Wannsee 56-58

ein.

Der in meinem letzten Einladungs-
schreiben angeführte Kreis der geladenen Herren
bleibt unverändert.

Heil Hitler !

Ihr

K210415

372039

Handwritten notes:
- Top left: "Der Chef" with signature
- Middle left: "C. d. S. B. Nr. 138/42" with signature
- Middle left: "Herrn" with signature
- Middle left: "Unterstaatssekretär Luther" with signature
- Middle left: "BERLIN" with signature
- Middle left: "Lieber Parteigenosse Luther!" with signature
- Middle left: "Die für den 9.12.1941 anberaumt..." with signature
- Middle left: "Da die zur Erörterung stehenden..." with signature
- Middle left: "ein." with signature
- Middle left: "Der in meinem letzten Einladungs..." with signature
- Middle left: "bleibt unverändert." with signature
- Middle left: "Heil Hitler!" with signature
- Middle left: "Ihr" with signature
- Middle left: "K210415" with signature
- Middle left: "372039" with signature

No L 923/49

2.4.51
Sprovozní městská soudní úřad Praha

Okresní soud civilní v Praze, oddělení 63, uznal dne 19. dubna 1951 v senátě složeném z předsedy senátu Dr. Bohumila Jančíka a soudců z lidu Ladislava Krottila a Anny Kolářkové v právní věci navrhovatelky Pozůstalosti po [redacted] Soukromnice v Praze VIII. Ronkova č.p.8, zast. dědicem [redacted] /dříve [redacted] v Praze XII. Lazembaršská 17, právně zast. Dr. Prokopem Přecházkou v Praze II. Lazaršská 8 proti Bytovému podniku; nár.pod. v Praze I. Blouhá 16 za účasti FNO v Praze, zast. Finanční prokurátorem v Praze, o restituci nemovitosti takto:

Majetkoprávní převod, k němuž došlo na základě kupní smlouvy ze dne 30. 5. 1941, již prodala [redacted] realita ve vlož.č. 2434 kat. území Praha-Libeň Vystěhovaleckého fondu pro Čechy a Moravu, jest neplatný, odpůrce jest povinen [redacted] a svoliti k tomu, aby byl vymazán vklad vlastnického práva vložení na této realitě ve prospěch Vystěhovaleckého fondu pro Čechy a Moravu a aby byl obnoven vklad práva vlastnického pro [redacted], to vše pod exekucí do 15 dní.

Návrh, aby odpůrce byl odsouzen vrátiti realitu vlož.č. 2434 kat. území Libeň, navrhovatele a vyplatiti jí aktivní saldo z výtežku inkasovaného během její držby do 5. 5. 1945, se z a m í t á.

Pohledávka navrhovatele v částce 172.000 Kčs a proti-pohledávka odpůrce v částce 88.477 Kčs 60 h. jsou započteny, vzájemně vyrovnány.

O d ů v o d n ě n í

Navrhující pozůstalost domáhala se [redacted] nemovitosti kterou pozbyla [redacted] pod tlakem rasové perzekuce. Žádala také interese podle § 6 odst. 2 a 3 [redacted] a požadovala 60 % vybraného nájemného za r. 1941-1945 /č.l. 1/ a to v částce 172.000 Kčs /č.l. 14 p.v. /

Odpůrce i účastník FNO v podstatě neměli námitek proti vyhovění restituční žádosti, poukázali však na neodůvodněnost žádosti týkající se zrušení národní správy a vyplacení aktivního salda výtežku. Žádali však, aby byla nahrazena částka 88.477 Kčs 60 h, o kterou byla nemovitost zhodnocena zaplacením pohledávky zajištěné na nemovitosti.

Soud zjistil : Že potvrzení min. vnitra z 30.5. 1947 č.j.A 4815-20.344/47-VI/4, že zemědělský [redacted] při sčítání lidu dne 1.12. 1930 měl [redacted] národnosti českou.

Z poznámky [redacted] spisů okres. soudu civil. v Praze č.j. D VII/59/48 s. s. usnesení téhož ze 27. 5. 1948, že [redacted] jako přihlášený dělník byl zmocněn k zavedení restitučního řízení ohledně sporné nemovitosti.

Z osvědčení o státní a národní spolehlivosti vystaveného SVK OR pro Prahu XII, z č. 2, 1948 č.j. 36.845/48 č. ze [redacted], nar. 17. 11. 1908, pověřeným úředníkem jest státně a národně spolehlivým, že platnost tohoto osvědčení byla prodloužena datem 7.3.1950.

Z výpisu pop. knihy kat. území Libeň vlož. č. [redacted] ze zemědělského [redacted] byla vlastník k celé nemovitosti a že na základě kupní smlouvy z 30.8.1941 byla vlastnické právo zapsáno ve prospěch Vystáhovalického fondu.

Z potvrzení ONV Praha 8, ref. plánovací a technický z 29.10. 1949 zn. 715/49 v B D/S/A 1832, že během okupace nebyly na sporné nemovitosti [redacted] 2434 kat. území Praha - Libeň dům č.p.1832 provedeny žádné investice ani adaptace.

Z potvrzení ONV Praha 8, fin. ref. z 28.10.1949 č.j. 1297-8 ai 1949, že výnos domu č.p. 1832 Libeň činil v letech 1941 - 71.113 Kčs v r. 1942 - 74.850 Kčs a v r. 1943 - 1944 v po 74.850 Kčs a v r. 1945 - 68.080 Kčs a že dovozdárna ta jest ovybozená od 5.12.1935 do 31.12.1950.

Z obvodního námoř. výboru Praha 8, hospodár. ref. z 31.9.1949 zn. 566/1.6.1949 - 8, že nanesení rady ONV v Praze 8 ze dne 6.9. 1949 nebyly vzneseny žádné námitky proti restituci domu č.p.1832 Praha VIII - Libeň ve prospěch [redacted] jako správce pozůstatosti po [redacted].

Bylo zjištěno již z obsahu spisu min. spr. páč. IV.6521/8534 - 4 a / 6.1. 11 /, že dle sdělení Investiční banky ze dne 7.1.1949 bylo zapláceno na její pohledávku [redacted] v rámci v době od 1.7.1941 do 1.1.1945 [redacted] Vystáhovalického fondu částka 88.476 Kčs 60 h.

V daném případě, jak vychází ze skutkových zjištění prokázal návrhovátelem jak ohledně zrušení [redacted] tak ohledně své osoby, že je osobou národně a státně spolehlivou, je proto aktivní legitimize jasně prokázána.

Skutečnost, že ke kupní smlouvě došlo pod tlakem rasové persekuce, prokazuje se tím, že jde o majetek šidovský, neboť přešel na Vystěhovalecký fond.

Soud uvěřil, že v daném případě, jak se zjišťuje z výsledku [redacted], je přihlášený dědic [redacted] 39 letý, ženatý, má 2 nezl. děti / 8 a 13 let /, je účastníkem výsadní společnosti zahraničního obchodu a čistým platem 7000 Kč měsíčně mimo odměny za práce přes čas, vlastní jednu polovičku rodinného domu v Želiazu okres Mělník, celý domek má hodnotu 60000 Kč, jinak kromě svrasků majetek nemá ani jako manželka, ani děti. V době okupace byl dělníkem a nakonec v Teraziine v koncentračním táboře, odkud se vrátil s 30 % invaliditou, načež se ihned zapojil a vstoupil v r. 1945 do KSČ. Vzhledem, že v rodině má nemocné členy / synek byl v plném sanatoriu a jest pod lékař. dozorem, má zvýšený příděl a manželka trpí anemií a je též pod dozorem / a že vzhledem k své invaliditě musí očekávatí zmenšení své pracovní schopnosti, to také k vůli vysoké nedezalýchavosti, prohlásil, že na úplné vyrovnání restitučního návrhu pro pozůstalost spěkožil by se částkou 100.000 Kčs, neboť pro plné zaměstnání nemá zájem na spravování domu, že však pro větší výdaje v rodině musí setrvávatí na restitučním návrhu, ačkoliv uznává jinak budovatelskou práci a pokračující socialisaci.

Z tohoto zjištění má soud závěrem, že ~~v daném případě uvedení v předobíh. sml. není příp. a nem. se zrušuje a spravuje~~ ~~zájem státního org. pro budovatel. práci v daném případě vyhovet.~~

Soud přihlédl ke vzájemně uplatňovaným nárokům účastníků podle § 6 odst. 3 a § 7 z.č. 129/46 Sb. a tyto číselně zjistiv, vzájemně zúčtoval.

~~Další jde o zastavenou část, která se týká, že dle § 11 dekr. 5/45 Sb. jest to národní národní správy výhradně příslušná orgán, který správu nemovit. věcí soud v těchto návrzích v vyřizování za správu a splnění povinn. příslušnou správou, nemůže rozhodovati soud o úhradě vyřizování~~

Návrhovátelem náklady řízení nežádal, odpadlo proto o nich rozhodnouti.

Poučení: Proti tomuto usnesení lze podat stížnost do 15 dnů od doručení ke krajskému soudu v Praze prostřednictvím pana předsedy soudu.

Obchodní soud civilní v Praze
Jed. soudní státní Praha I. Ovocná tř.
V Praze dne 19. dubna 1951.

H. ... Skanitz

Kučerka, J. Procházka, P. ...

2. Prof. ...

3. ...

12. IV. 1951

Kalvoda ...

1951

Stam ...

78

141

KRAJSKÝ SOUD CIVILNÍ V PRAZE
 SUKOVY PRÁHA I. OVOČNÝ TRH.
 Sešlo dne 13. VII. 1951
 U s e s e n í
 MČs Kolko

27 OK 301/51-24

U s e s e n í
 Společnost právníků v Praze
 dne 30. VII. 51

Krajský soud v Praze rozhodl dne 2. července 1951 za před-
 sednictví soudce z povolání Vincence Hrbka a za spolurozhodování
 soudce z povolání JUDr. Jindřicha Kindla a soudců z lidu Marie Mašta-
 lířové, Marie Novákové a Karla Smetany, v právní věci navrhovatelky
 pozůstalosti po [redacted], soukromnice v Praze VIII., Ronkova
 čp. 8., zast. dědicem [redacted] /dříve [redacted] v Praze XII., Lucem-
 burská 17., právně zast. Dr. Prokopem Procházkou v Praze II., Lazár-
 ská 8., proti odpůrci Bytovému podniku, nár. podn., v Praze I., Dlouhá
 16 za účasti FNO v Praze, zast. Finanční prokuraturou v Praze, o
 restituci nemovitosti, o stížnosti FNO do senesení okresního soudu
 civilního v Praze ze dne 19. dubna 1951, pokud jím bylo restituč-
 ním návrhu vyhověno, takto :

Stížnosti se vyhovuje a usnesení prvního soudu se v napade-
 né části částečně mění tak, že restituční návrh se i v této části za-
 mítá.

Navrhovatel zaplatí Fondu národní obnovy v Praze na nákladech
 řízení v I. etapě částku 1.000 Kčs a na nákladech řízení opravného
 částku 2.000 Kčs do 15 dnů pod exekucí.

Důvody.

Stížnost je důvodná.

Podle sdělení ONV v Praze 8., ze dne 18. dubna 1951 činí
 obecná hodnota restituovaného domu podle etap. cen z r. 1939 940000
 Kčs a jeho hrubý roční výnos v r. 1950 84.334 Kčs.

Restituování takového majetku, který se přiblížil k obecné
 úměrnosti navrhovatele, by se přičítalo socialistické transformaci

~~jak bylo rozhodnuto v řízení v soudní věci č. 158/48. Poněvadž~~
~~ustanovení nezávislého sdělení, které bylo učiněno, bylo~~
~~souhlasné s ustanoveními občanského soudního řádu, které~~
~~nezávislé sdělení, bylo učiněno podle práva, které bylo~~
bylo než usnesení prvního soudu v napadené části věci, jak se
stalo.

Pokud jde o náklady řízení, odpůrce podle obsahu spisu
žádné nevzešly. FNO byly přiznány podle § 187, 129 o.s.ř. též náki
dy řízení v I. stolici, ale vzhledem k ustanovení § 11 odst. 3 rest
zák. toliko za úkony po 1. lednu 1951.

Proti tomuto rozhodnutí není dalšího řádného opravného
prostředku.

V P r a z e dne 2. července 1951.

Vinegno Hrbek
za nepřítomnosti
[Handwritten signature]

*11. Dou. soud II d. 1-3 v.
výnos, soud, sdělení soud
x abe umm. mluva se sdělení*

*11. Dou. soud II d. 1-3 v.
výnos, soud, sdělení soud
x abe umm. mluva se sdělení*

7. 7. 51. [Handwritten signature]

19. VII. 1951
VIII. 1951
2. 7. 1951